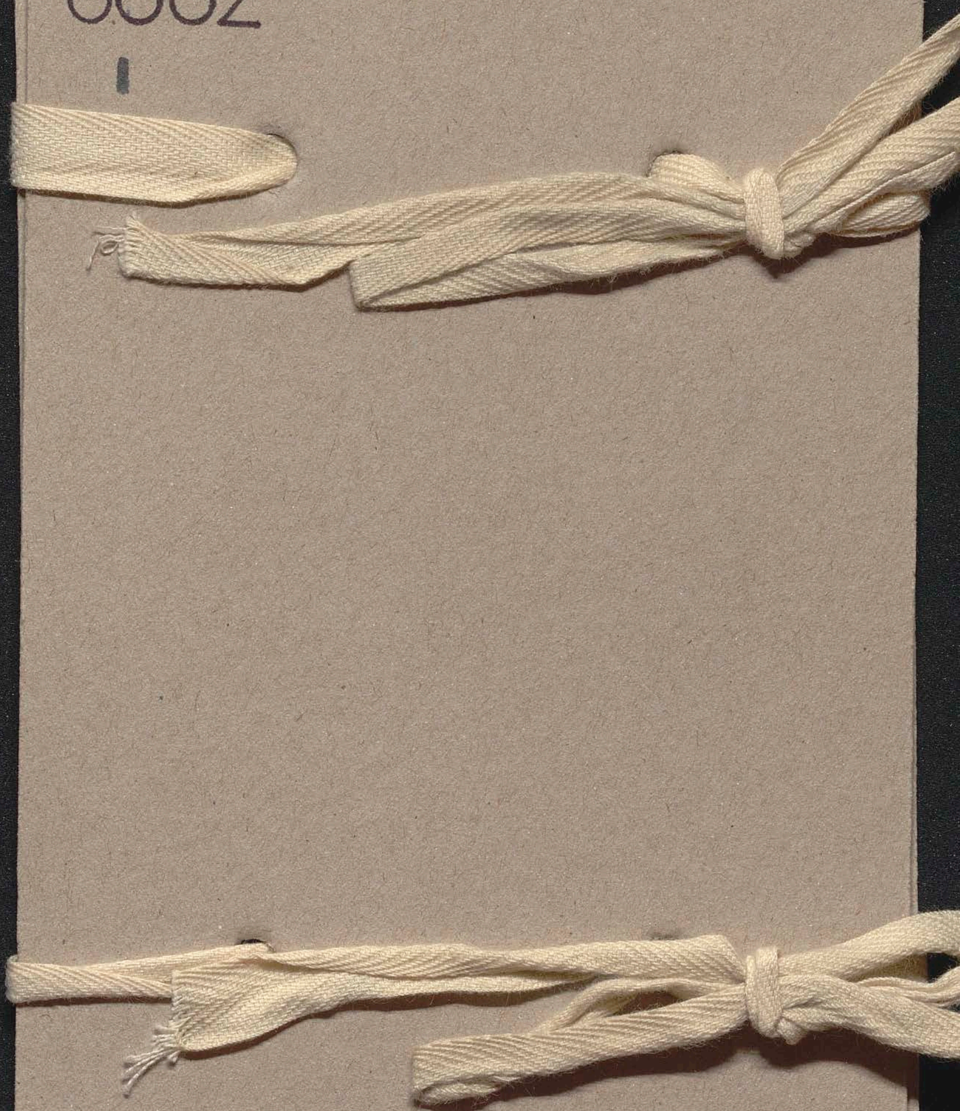

1

lub rodzaj stoliczka z szklanym wierzchem

<u>Gablotka</u> - i. ż. <u>tki</u> - tek lm. szafa oszklona, serwantka „Zaprosili do herbaty – serwis był ten sam, który za każdą widziw gablotką" K. Chłęd. Sylw. 178.

2[2]

Gabrjel-a. m. zdrb. Gabrynio-a, Gabryś-ia m. imię męzkie „Gabryś, inaczej Gabriel X., był synem zamożnych bardzo rodziców. Nazywano go powszechnie Gabrysiem, z powodu, że pełnoletniość" była mu nie do twarzy." T. T. Jeż Wrzec. 3. ‡ przysł. „Dobryś, Gabryś!" = otóż masz! masz tobie! dobryś!

Gabrjela-i. ż. zdrb. Gabrjelka, Gabcia, Gabrynia imię kobiece ‡ „gabrjela" suknia damska, u której stan i spódnica są z jednych sztuki (krojonych wzdłuż) bez zszywania w poprzek t. j. w pasie

Gabrysie prow. Sandom. gołębie, pierzchliwe. Starzów: niby trusie, dzikie. O. Kolb. 2. 261.

3

3

Gach - a. m. owie mn. ‖ dziwna forma: „W kościele nie będę ciekáwym po upodobánych gáchowiach strzeláć okiem, ále po świętych ná książce zbáwiennych literách, ábym sobie ná pożitek duszy, smaczną zábiłá zwierzynkę.." Woj. serd. af. 218.

<u>Gacić</u> st. cz. ndkn. ʒ — <u>Ogacić</u> dkn. przew. krakows. Galic. zamszyć, zasłonić np. ścianę liściem, chrustem i t.p. „Dla ciepłce <u>gacą</u> w zimie północną stronę chałupy; to jest: wbiwszy tyki w ziemię wzdłuż ściany, hojnie poza tę palisadę układają perz, liście suche, drobne gałązki i t.p. W lecie ogacenie to zdjęte, służy na opał" O. Kol. 5. 156.

5

Gadatywus-a. m. żartobl. człowiek gadatliwy „A był to bywalec, gadatywus przytem, znał na palcach wszystkie okoliczne stosunki” J. Dzierzk. 8.9.

Gadaninka-i. ż. paplanie, pogawędka „Zbiorą się, wnet się gadaninka zawiązuje i idzie” T. T. Jeż Now. (codz.) 1878. 9.2.

Gadanie-a. n. nia mn. ż gadanina, plotki „Uprosiłem braci szlachtę, aby żadnych gadań więcej nie było” Ad. Krech. G. bo 88. 137. 1.

Gadać, Gadanie ż adverbialiter: „Gadasz! nie gadaj! gadanie!” = niemoże być! prawdaż to? czy podobna!

6

Gadu gadu, wyrażenie, zastępujące słowa: gadać, gawędzić, rozmawiać i t. p. (we wszystkich ich czasach, trybach i osobach). „Otóż te gadu! gadu! a psy w krupach!" J. I. Krasz. 2. 184. „E! e! gadu, gadu, a waćpan tabaki nie weźw" ib. 31. 57. „A my o dawnych czasach gadu, gadu." A. Wilcz. Fot. społ. 1. 50. „To jest moja znajoma jeszcze z pensji, więc gadu, gadu.." ib. 72.

Gadula ob. zgadula

7

Gadzina - y. ż. drób, ptactwo domowe w prow. krakows. „Od drobiu dzieciaki tytułują: od-gadzina lub do-gadzina." O. Kol. 5. 180.

Gadzinowy-a-e „Gadzinowe pisma niemieckie bynajmniej się nie żenują przyznając, że sławna broszura lekarska o chorobie cesarza Fryderyka skierowaną była głównie przeciw cesarzowej wdowie" N. Ref. 88. 161. 2.

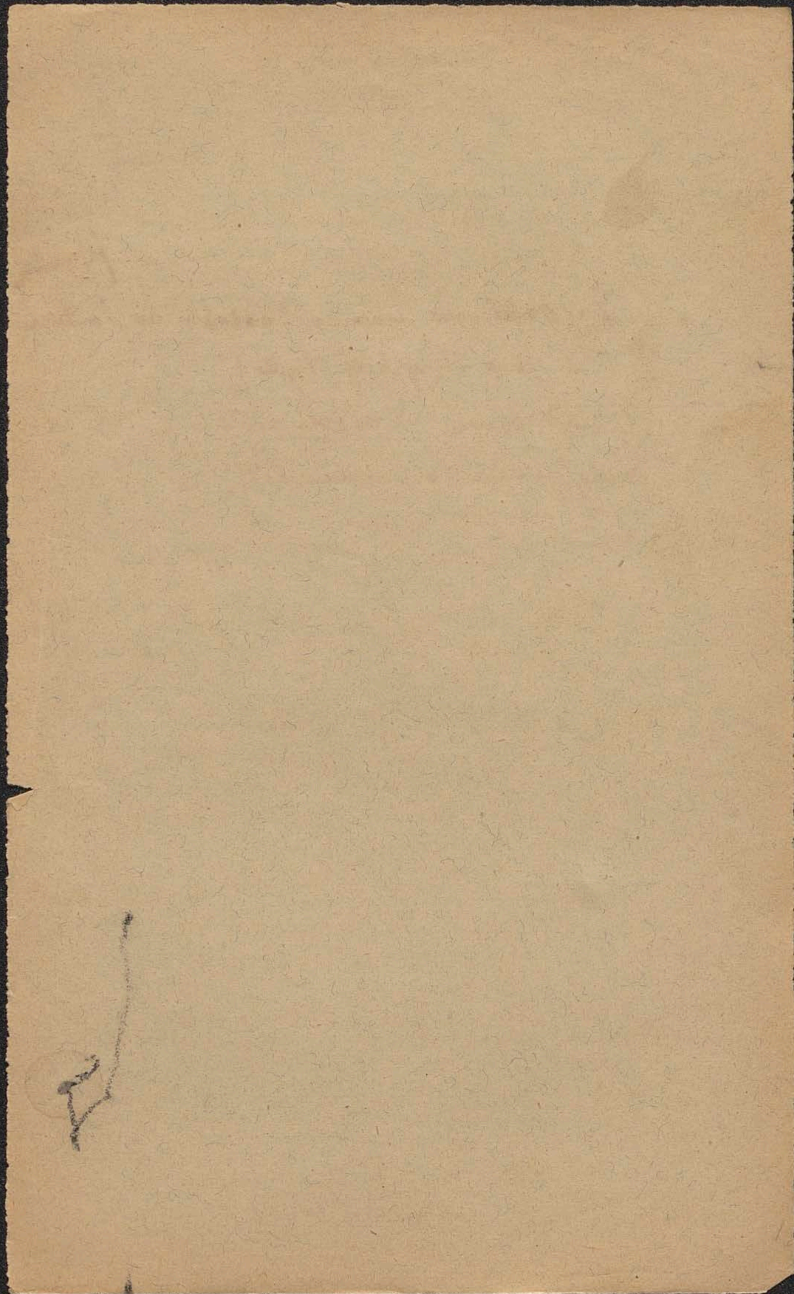
8

8

Gajda -y. m. prow. Poznań. niezgrabny, ociężały opasły. O. Kol. Mater. do prow. I. 18. [1]

Gajdaki -ów nazwa kartofli na Podlasiu i w ziemi Stężyckiej (Ryki)

(1) stąd przym. Gajdowaty -a -e. Wł. Kosiński Mater. do prowinc. I. 41

9

Gajor-a. m. vy mn. Golov-a prow. Poznań,

Bub. gąsior. O. kol. mater. do prow.

1. 18.

10

Gajówka - i. ż. prow. też prawo gajenia się, to jest zbierania w pewne dni oznaczone w dworskim lesie suchych gałęzi i drobnej zbieraniny na opał. § zool. rodzaj ptaków małych owadożernych śpiewających, do których liczy się i słowik, inaczej pokrzywka łac. Sylvia „Z każdym dniem cieplejszym i najpóźniejsze ptaszki wracają, najprzód kukułki a następnie gajówki, które podobno więcej niż całą drugą połowę gnieżdżącego się u nas ptactwa stanowią." W. Pol. 7. 258.

Gaj - u. m. je mn. § prow. w Krakow. koło Wadowic, drzewo „Ptak siedzi na gaju. kilka gajów przy drodze wycięli" W. Kosiń. Mater. do prowinc. 1. 41. „Z tamtej strony dunaja zieleniją się dwa gaja" Ruczowskie, Tarnowskie O. Kol. 1. 156.

Gajczak - a. m. ki mn. prow. koło Andrychowa, drzewo, zdrb. poprzed. gaj. W. Kosiń. Mater. 1. 41.

11

11

to przyst.

Galanty-a-e praw. gm. dobry, doskonały, ładny „Wszystkiego dostanie. Szklanych paciorków, wstążek, korali, galantych kozików" Kl. Jun. Rola 4. 542 „Kupił se galante buty nowomodne" ib. 544. (.)

Galantes nieodm. w temże znacz. „Galantes była kiszka, bułeczka świeża, przyjście wprost od sera" An. Wi: 5. 117.

Galante przyst. galancko, z galanterją „Skarbnik odwrócił się, za nim stał galante uśmiechnięty, ze swą wesołą dowcipną twarzyczką młody Brühl." J.I. Kras. Sta war. 1. 60.

(.) „Po Franku zajmowali miejsca i drudzy w śpiewie, a wszystko lepsi tancerze, co galanto śpiewać umieją, żeby im nie było wstydno przed tyloma ludźmi." z J.K. Greg. O. Kol. II 2. 189.

„Co to jest świat; jest to galanto coś, pie-

kie ládaco, ładne nic do rzeczy..." Wojsko serd. ofer. 41.

Galantina-y. ż. ny-tin. nm. fran. galantine, pasztet z drobiu w kształcie masy do smarowania na bułkę. „Galantina z drobiu, to jest taki sam pasztet jak ze zwierzyny (pain de gibier) robiony z drobiu" L. Ćw. Bluszcz 1883. Dod. 196

12

Galareta - y. ż. w przyrównywaniach: „jak galareta" = trzęsący się „Stał patrząc na wesołego bibliopolę, któremu od śmiechu brzuch się trząsł jak galareta" J. I. Krasz. 34. 42.

Galerja -ji. ż. § w teatrze, w sali koncertowej i t.p. tańsze i najwyżej umieszczone miejsca dla publiczności § meton. publiczność znajdująca się na galerji § żart. przy grze w karty, w szachy i t.d. widzowie kibicujący [dymający], przypatrujący się grze bez brania w niej udziału (·) § zbiór typów jednego rodzaju w utworach rysownika, rolach aktora i t.p. „Artysta w głównej roli pana Jacentego dowiódł, że galerja jego wiejskich szlachciców jest niewyczerpaną." Słowo 1883. 13. 3.

Galernik -a. m. cz um. Galerniczka -i. ż. § żartobl. widz znajdujący się na galerji „Życzeniem Resursy kupieckiej jest: ażeby na balach bywało mniej galerniczek a w zamian za to więcej Dam tańczących" Kur. Świąt. 1875. 1. 2.

(·) „Kibicować wyrażenie lwowskie, znaczące to samo, co warszawskie dymać, przypatrywać się grającym, tworzyć galerję." Wiek 1885. 240. 2.

14

14

Galicjak-a. m. -ki mn. galicjanin, mieszkaniec Galicji „Dla was młodych galicjaków, Warszawa, to ziemia obiecana" Nul Przeg. Tyg. 1883. 75

Galilea-i. ż. żart. Galicja „Lepiejże jest w Galilei czy Gaskonii, jak się ją (Galicję) i jej język nazwać tam u was urzędownie podobało?" J. I. Kras. Struch. 1873. 401 „U nas w Galilei nawet papierowego grosza, bo innego nie znamy, chyba u żydów szukać" Id. wiek 1878. 73. „Mało znam naszą kochaną Galileję, jak ją złośliwi ludzie zowią" D. Bol. Pam. Pan. 7

Galilejczyk-a, Galileusz-a m. żart. galicjanin, galicjak „Ogromniem ciekaw jak wystąpią (na wystawie) galileusze." Prz. Tyg. 1874. 237

15

15

Galimatias-u. m. syn. zamieszanie, powikłanie, gadanina trudna do zrozumienia „wprowadza mamę w taki galimatias" Kur. Swiąt. 1871. 2. 2. „Narobił galimatiasu. Uciekłem przed całym tym galimatiasem."

Galonek -nka m. -nki mn. (rozróż. „galonik", który znaczy mały, cienki, wąski galon) w uniformie wojsk. galon na ramieniu lub rękawie, oznaczający stopień. „Zedrzeć galonki... wypruć szewrony!... zapisać w rozkazie dziennym, tak!" A. Wilcz. Fot. 1. 74.

Galonować -ał -nuje st. cz. ndkn. || Wygalonować dkn. „Zajechała książęca kareta z wygalonowaną służbą na koźle" M. Dąb. pans. Dnady 35.

17 17

Galopek - pku m. zdrb. mały, drobny galop „Wielki Książę, stojący na ośle, wysunął się mamężonym galopkiem na spotkanie Cesarza" A. hr. Fr. Dzieła 11. 31.

Galop - u. m. § w potp. mowie używa się przysłówkowo: „galop" = galopem, galopując „Święto on nie od dziś w czterech żydy jeździ - to i zjeździ się do reszty galop!" J. Myr. Wiek 1888. 39.

Galopować st. cz. Z tego ob. Przegalopować i - się, Zagalopować się.

18

18

Galoty - ów. mn. przestarz. spodnie, używ. u ludu na Szląsku Bib. war. 1847. 3. 347.

19

Gała - y. ż. Ły nm. zgrub. gałka § prow. lud. in plur. trzyw.
„gały" oczy O. Kol. 4. 270 „Czego wytrzeszczasz na mnie gały?" (1)

Gałowaty - a - e prow. lud. wytrzeszczonowaty, z dużemi, na wierzchu, gałami t. j. oczami. O. Kol. 4. 270

Gałka - i. ż. § fig. i meton. los jaki wypadł w skutek głosowania, ciągnienia gałek „A kiedy wszystkim padła tak szczęśliwa gałka, mieliśmy w końcu obrząść tabie i marszałka" W. Pol 3. 169. Pam. wim. § porównywając: „jak gałka" = taki sam ze wszystkich stron „~~Oczima~~ „Wiesz, dostałem czarta... tyle, czarny jak gałka.." A. W. Fr. 2. 21.

(1) „Zobaczył, że się wś świeci, wytrzeszczył gały" M. Bał. pans. Dziady 57.

Gałda -y. ż. § prow. wódka, gorzałka. „Byłem re-wizorem rogatkowym, ale nie do łapania gałdy, bo ją sam pijać lubię." Wł. Skiba na paryz. bruku 24.

21

<u>Gałgan</u>-a. m. § porp. zły, niesposobny, nic nie wart do roboty, narowisty, mówi się zarówno o człowieku, jak o koniu, bydlęciu „Z dwóch koni, które mi zostały, jeden był podbity, drugi gałgan. I kiedy nazajutrz poczęto ruszyć z miejsca, wsiadłem na gałgana. Była to mała klacz kasztanowata" A. Kr. Kr. Dzieła II. 27.

<u>Gałganek</u>-nka. m. § porcu. in plur. „Gałganki" = w ogóle, kawałki materyj, wszystko co służy do roboty strojów, którą rade zajmują się kobiety" ~~Na stolikach pełno było gałgan- kówziano~~ „Około wyprawy panny się krzątano. Na stolikach pełno było gałganków, około których dziewczę chodziło z wielkiem zajęciem" J. I. Krasz. Stracha 7. 101.

Gałwaczek - czka. m. czki - ów. m. prow. Krakows. gruczołek zaskórny (u ludzi). „ma gałwaczki ta dziewucha", gruczołki na szyi lub pod brodą." O. Kol. 8. 307

23

28

Gamajda - y. m. i ż. dy mn. posp. człowiek roz-
lazły, powolny, dziamdzia, ciepielucha
ciamajda, ciemięga. gamoń

24 27

Gambrinus -a m. w podaniach flamandzkich król tego kraju uchodzący za wynalazcę sposobu robienia piwa; stąd „płyn albo napój Gambrinusa v. Gambrinusowy" = piwo „Nabrzmiałe jej policzki, mówiły jakoś, że ich usteczka spotykają się często z płodem Gambrinusa" Kur. Świąt. 1872. 56. „Z takim rozgłosem otwierana przed paroma laty piwiarnia, zakończyła swój żywot. Z gonu jej dwa były powody: pierwszy, niepomierna drogość trunku, drugi stopniowe pogarszanie się gambrynusowego nektaru" Wiek 1887. 224. 3.

25
25

Gamma - y. ż. my mn. z grec. muz. skala tonów kolejnych, do jakiejkolwiek tonacji należących, od najniższego t. j. toniki do jego oktawy. Nazwa od grec. głoski γ (gamma) którą jest oznaczony najniższy ton w szeregu tonicznym ‖ w l. mn. „gamy" ćwiczenie muzyczne polegające na przebieganiu gam porządkiem takim w jakim po sobie następują, z dołu do góry i odwrotnie. „Magdzia przegrała obowiązkowe gamy i egzercycje" W. Gomul. Kur. Codz. 1878. 142.

26 / 26

Gap-ia. m. – § bezmyślne, głupowate zapatrzenie się „ciągi gapia” – zapatrzeć się bezmyślnie, gapić się „A ty Jaśku nie trój gapia, podnieś łeb do góry” A. Wien. Nad Wiłją 33.

Gapa-y. m. i ż. człowiek gap' „W pierwszym impecie chciał już Szymka znowu gapą i cymbałem nazwać” J. Zachar. Bis. lit. 2. 675 (1.) § prow. Kuj. wrona „Zapatrzył się jak gapa w gnat” (2) „Siedzi na koniu, jak gapa na płocie” przysł. kuj. § prow. Kuj. rodzaj siodła forialskiego ze skóry cielęcej lub źrebięcej bez strzemion; O. Kol. 4. 270 (2) Toż w Chełmin. Krasnow. 302 cf glapa (3)

Gaperusz-a. m. żartobl. gap' „Nie ucinać gaperusza na pulchne łydki baletniczek; bo one są watowane” Kolce 1872. Nr. 40 (.)

Gapić się zaim. ndkn. ciągi gapia, patrzeć bezmyślnie, gawronić się „Mamy to w Mentone swoje „Tir électrique!” gdzie wiecznie gapi się ciżba dzieci” G. nar. 1882. 289. 2. Zagapić się dkn. ob.

Gapiak-a. m. prow. kuj. młode wronię „Sięgnął w gniazdo: trzy gapiaki! rzekł, wyjmując młode ptaki” Kur. Świąt. 1869. 58

verte

„Ten i ów go popchnął, popchnął i on także... ale co krok to staje... gapi się" Ţ.[?] Kraszew. 55. 20. (2)

(1.) „Tłum siedzi w galerjach lub stoi po drodze i gapi się na pańską zabawę. Każdy prawie z tych gapeuszów przyjechał dryndułką" Przegl. Tyg. 1874. 198. (1.)

Gapiątko -a. n. gap; mówiąc o dzieciach lub młodzieży „przyszedł do niej jeden z znajomych, gapiątko takie arystokratyczne" M. Gawal. Rom. i pow. 8. 386.

(1.) „Dziwowiska, za które chętnie Warszawa płaci, byle gapić się na co wiata" Quis Okruch 1886. 217.

(1.) „Zbłądził chłop gapa i do domu trafić nie mógł" Jord. Tyg. Il. 2. 15. 310 porów. niem. gaffen, Dolnoniem. gappen, jappen = gapić się. A. Krasnow. 302.

„O i świci miesiąc, świci, o i wyciąga łapę, o niema-ć to nic gorszego, o jak dostać chłopa gapę." J. Lipiń. Zwycz. i pieśni ludu 10 pół. Mojo Zbiór wiadom. do antrop. 8. 93

(3.) „Kiedym ja miał swego pana, jadałem ja gołe ziarna. A jo tera gałązki słomy, ondziobią mię gapy, wrony" O. Kol. 4. 60 powiatek: „Konik jego pole mego, wozku grzebie, ratuje go." dalej i. w.

(2.) „Dziewczęta gapiły się w niemem podziwieniu na drzwi i przebiorną lalkę" M. Bał. pans. dziady 14

27

27 [?]

Gapiówka - i. ż. - ki - wek. mn. posp. gapienie się, przypatrywanie się gapiąc „Ciekawych chwil nieprzeznaczonych przybywało... schodzi się tyle, że przewyższają liczbę gadoczników(?), bo każdy biegnie na gapiówkę, kto tylko żyje we wsi" Wł. Greg. Wiej. zarysy 2. 64 (por. przyłknia O. Kol 2. 249)

(Gapić się) „Przechodząc koło takich sklepów, musiałeś widzieć niejedną gromadkę gapiących się" M. Bał. - Paris. Dziady 124.

28

28

Gar-a. m. posp. wielki garnek. „Zaglądałam do plebanji, tam już dwa gary mięsa gotują" Praw. 1883. 90. „Przyrzeka krowa dawa Barbarze mleka po garze" Kur. Świąt. 1877. 73. 4.

Garneczek-czka. m. zdrb. garnek, garnuszek, garnuszeczek; prow. w Kuj. lud wymawia: Garnysio, Garnyszek, Garnyszeczek-m. „Wstawże mi też, matko moja, w garnysiu kaszy, oj w garnysiu, garnyszeczku co siedem garcy ma" O. Kolb. 4. 16.

29

nie Garbuś

Garbus-a. m. syn. Garbusek-ska. m. ski mn. zdrb. z lekcew. człowiek garbaty. „Garbus stary z długiemi rękami i ogromną głową, którego kalectwo litość wzbudzało..” B. Bol. Tut. 1. 49. „Czyż się obawiać możesz, by mi się nie pokochała w tym pocieszny garbusie..?” J. I. Kraszewski. 2. 16. 90.

30

30

tromblon

Gardłacz-a, Garłacz-a m. cze um. §sztucznak, strzelba z lufą u wylotu szeroką. „Przywoławszy zamkową milicyę w sukurs, sypnęli raz i drugi z garłaczów i samopałów, i kilku poranili." Z. Kaczk. 1. 197. („Maciej zwan Konewka, od sztucca który nazwał, z gardłem tak szerokiem, że zeń jak z konwi, tuzin kulek lał po kolei" Ad. Mick. 3. 174) „Już szereg jegrów w marszu na pokrzywę wkracza: gdy Konew ruszył cynglą, i z paszczy garłacza tuzin kul rozsiekanych prysnął wśród Moskali" ib. 235.

31

31

Gardło — a. n. § przysł. „nóż na gardle" = ostateczność, położenie w najwyższym stopniu krytyczne „Nigdy się o warunki nie targował gdy mu pieniędzy potrzeba było. Cóż robić, nóż na gardle" J. I. Krasz. Wiek 1878. 25. „Wyrzuciłbym żyda podług naszego zwyczaju za drzwi; ale kiedy człowiek ma nóż na gardle, to musi zrzucić pychę z serca i parlamentować" A. Wilcz. Zot. 1. 99.

32

32

<u>Gardy</u>-a-e ~~Garny-a-e~~ prow. Kuj.: przebrydny, wybredny w jedzeniu „Ten koń gardy, byle czego jeść nie chce" O. Kolb. 4. 270. cf garny cf. skartny

Garncówka -i. ż. ki mn. flacha, gąsior albo naczynie zawierające w sobie garniec t.j. cztery kwarty „Z pełnej garncówki nalewał każdemu po sporym kielichu" J. Dzierzb. 8. 21. (1)

Garnczyk -a. m. zdrb. garniec „Jest izdebka na górze, każ zanieść garnczyk lipczyku" J.J. Urara. 64. 35.

(1) § „garcówka" v. garncówka, w niektórych okolicach np. w Kuj. owies czy inne ziarno lub śrót, wydawany codziennie na garnce koniom do sieczki na obrok.

<u>Garniec</u> – garnca m. <u>ce</u>-cy mn. prow. kuj. „Garniec lnu" jestto wiązka lnu nieczesanego składająca się z 14 garści lub więcej, t. j. ile się nagarnie. O. Kol. 3. 87.

Garniturek -rku. m. -rki. nm. zdrb. garnitur

„Ubrany w popielaty, poplamiony i dobrze na niego ciasny garniturek." A. Wilcz. Fot. 1. 127.

Garnirunek Lu

Garnitur -u. m. -ry -ów § kuch. rozmaite dodatki, którymi się ubiera potrawa „Garniturem zowią się rozmaite jarzynki oraz kartofle przyrządzone oddzielnie, które kupkami okładają się koło kotletów.." L. Ćwierc. 365 obia. 96 „Główkę cielęcą ubrać garniturem jak majonez" ib. 101. „Rodzaj kluseczek z mięsa tłuczonego, stosuje się zwykle za garnitur do „vol-au-vent", do potrawy białej lub tym podobnych" L. Ćw. Klusos 23. Dod. 26. pieczeń z garnirunkiem

<u>Garny</u> -a -e prow. Sandom. wybrydny, „nie garny" łakomy, łapczywy o jedzeniu, o bydlęciu. O. kol. 2. 261. cf gardy.

<u>Garota</u> -y. ż. hiszp. narzędnik żelazny służący do zadawania śmierci przestępcom przez uduszenie „Garota jest to żelazna obręcz z ruchomą śrubą, zakładana na szyję." Przew. nauk. i liter. 14: 659.

<u>Garotować</u> st. cz. franc. wiązać, krępować „Nie stawiał oporu i krzykiem napełnił dom cały dopiero wtedy gdy to garotowano" ib. (pomieszane tu niewłaśc. hiszpańska garotta z francuskim garrot.)

Gastrolatr-a. m. try wyr. grec. niewolnik żołądka, czciciel dobrego jadła, smakosz w najwyższym stopniu „Formują się grupy amatorów muzyki, gastrolatrów, przyjaciół kieliszka ~~itd~~" J.I. Krasz. 19. 86. „Widzisz pan tu gastrolatrów, co byle się dobrze najeść, idą nie wiedzieć dokąd" ib. 34. 69

Gastronom-a. m. nowsze wyr. znawca kuchni, sztuki kucharskiej „Ach, wolę być gastronomem niż kucharzem... ugotowawszy, pewniebym już jeść nie potrafił" J.I. Krasz. 33. 91. § lubownik dobrego jadła, łakotniś, smakosz.

Gastronomja-ji. ż. sztuka kucharska

Gastronomiczny-a-e od gastronomji, trudniący się gastronomją, kuchnią „zakład gastronomiczny" = traktjernia, restauracja § od gastronoma, znający się na kuchni, lubiący dobrze jeść, smakoszowski „Rzekłbyś spojrzawszy na te liczne ogłoszenia restauracyj

i traktjerów, że poczciwa Warszawa, jest najgastronomiczniejszem miastem w świecie!" J.I. Kraszewski. 33. 13.

39

38

z grec.

Gastryczny -a -e med. żołądkowy „Przywołany doktór znalazł coś gastrycznego" Tyg. Krasz. wiek 1878. 64.

Gastryta -y. ż. med. zapalenie żołądka, ki-szek. „To co się zrazu zdawało gastrytą lub katarem, było tyfoidalną gorączką dość silną." ib.

<u>Gaudować</u> st. cz. ndkn. z łac. cieszyć się czem, uży- wać z przyjemnością [dogadzać sobie] „Mieliśmy w wozach wszystko, od trunków dobrych, mięs, zwierzyn i t. d. Takeśmy sobie gaudowali po staremu" Pam. Paska 207.

41 40

Gawęda -y. ż. dy mn. Gawędka -i ż. ki mn.
gawędzenie, rozmowa przyjacielska, poufna, pogawędka „Zaszła do dworku wody się napić i wdała w gawędę ze starą." Fr. Kvasz. Ssta war. 3.12. „Przez szyby okna księżyc zagląda ciekawie, jakby się przysłuchiwał gawędzie" Kur. War. 1875. 212 Fejl. „A do gawędy skory jak zawsze, tędy, owędy, niby coś prawić w kółko zaczyna, ale gawędy wątek przecina stroskany stolnik" S. Prus. Zagr. więź. 102 „Po skromnym posiłku, przy ciepłym kominie, jak co dnia, swobodnie gawęda znów płynie" ib. S. Prus. Pow. poet. 3.60 „Używając świeżego powietrza gawędką się zabawiali" Fr. Kvar. Ssta war. 1.6. „Cały wieczór zeszedł na gawędce" Id. 73.125 „Gawędka przerywała się co chwila" A. Wilcz. Fot. 1.152. „Tak z nią wszystko mówić można, iż z prawdziwą przyjemnością prowadzi się gawędkę" B. Bol. Pam. Pan. 49 §. „Gawęda" w litera-

verte

turze, narodowa i w ogóle słowiańska forma epoz, opowiadanie mające za przedmiot czasy minione, epizodycznie tylko dotykające interesów ogólnych i obracające się w ciaśniejszem kole. tradycyj szlacheckich „Przygody Benedykta Winnickiego, Gawęda Wincent. Pola."

Gawędać ndk. gawędzić, prowadzić gawędę, opowiadać gawędki „Przepraszam, że tak bez miłosierdzia gawędam, ależcie państwo sami wyprowadzili na to" J. I. Krasz. 32. 32.

Gawędziarz -a. m. rzz Gawędziarka -i. ż. lubiący gawędzić, rozmowny ż opowiadający gawędy „~~Kiedy~~ Wabiły mnie tam i pociągały niewypowiedzianym urokiem powieści, które całemi wieczorami starzy sobie o dawnych czasach opowiadali. Mało kto naówczas miał ochotę i cierpliwość wziąć się do pióra, lecz bez żywego słowa nikt się dnia jednego obejść nie mógł. Byli tacy niemal z powołania gawędziarze, jeżdżący od dworu do dworu.." J. I. Krasz. Str. 1878. 3.

41 42 2.

Gawędziarstwo - a. n. nałóg gawędzenia, próżna, czcza, nie dowodząca niczego gadanina „Niema w tej sztuce ani dowcipu, ani wzrotych epizodycznych figur; jest dobra robota w zakończeniu aktów i parę ładnych scen lirycznych w akcie trzecim. Poza tem - szablon i gawędziarstwo." Wiek 1887. 1-2.

Gawędzić st. cz. ndkn. z prow. krakows. - w czemś = przeszkadzać, stać na przeszkodzie, zawadzać „Zabierz to naczynie, bo tu gawędzi" O. Kolb. 8. 307

(Gawęda) „Dziadunś na wieczerzę nie chadzał, bo jej nie jadał. Bywały jednak dnie, że się przywlókł dla gawędy" K. Bol. Tut. 1. 84.

Gawiednik - a. m. prow. w Krakows. koło Andrychowa, bydło. Wł. Kosiń. mater. do prowinc. 1. 41. cf Hawieda.

<u>Gaworzyć</u> st. cz. ndkn. § mówi się o niemowlęciu, że „gaworzy," gdy zaczynając rozpoznawać otaczające go przedmioty, wydaje głosy zdające się zastępować mowę. § fig. „I do snu się cała układa przyroda, i tylko po cichu gaworzy coś woda" S. Grusz. Pow. poet. 3. 5.

<u>Gaworzeć</u> st. cz. ndkn. gaworzyć, gadać „Wstań miły szwagrze, coś Bartek gaworze, pójdźmy wszyscy do niego" Kantycz. 3. 33.

Gawra - y. ż. wy[illegible] wyśl. nora, legowisko niedźwiedzia „Niedźwiedź w matecznikach lub w ostępie zawalnych lasów siedzi w swojej gawrze." W. Pol 7. 241.

46

45

Garda -y. m. zdy mn. na całem Podgórzu karpackiem i w górach tak u Mazurów jak Rusinów, gospodarz, kmieć, a oraz mąż i pan domu „Więc rodzic kazał strzymać lud do rana, a starszych gazdów prosił na podkurek" W. Pol. 1. pach. het. 14 „I stare gazdy brali mnie na ręce" ib „Tak gwarzyła gazdyni do swojego gazdy." G. nar. 1885. 39. 1. Gazdyni -i Gazdynia -i. ż. (ob. w. rus.) Gaździna -y. ż. maz. gospodyni, żona gazdy, kmiecia, „kupię gruntu daleko więcej niż ma Wojciech, będziesz sobie gaździną" M. Bal. Wieh 1878 284. Na Podhalu: „Garda, gospodarz, Gaździna, gospodyni." L. Rzewn. Z podróży do Tatr Kł. i kw. 187.

<u>Gazela</u> - i. ż. <u>le</u> um. zwierzę z rodzaju antylopy, żyjące w Afryce północnej, bardzo kształtne, ulubione przez ludy i poetów wschodu; stąd fig. kobieta piękna, delikatna, pierzchliwa

„Piękna, bojaźliwa i udatna dziewica. Z arabs. gazal piękne zwierzę z rodzaju sarn, rodzaj antylopy." Ant. Muchliń. Źródłosł. 32.

„Gdy... wdzięczny mu Hasan dziesięć Odalisek z własnego przysłał orszaku: wszystkiemi wzgardził! teraz go zabija postać lękliwej gazeli." Ad. Mick. 1. 85.

48

47

Gazetnik-a. m. ki i cy mn. z lekcew. gazeciarz, ten co gazetę wydaje lub do niej pisuje „Niech mi pan pozwoli powiedzieć gazetnikom prawdę.” Kur. Świąt. 1877. 11. 3. „No, widzicie czytelnicy, że panowie gazetnicy mieli prawo w hołd uznania uczcić ten rok panowania” Djabeł 1882. 6. 2.

49

48

Gąbka – i. ż. § „Na Rusi, mówiący po polsku, gąbką nazywają hubkę, spolszczając niedbale właściwie wyraz ruski." A. Krem. Rocz. Tow. nauk. Krak. 41. 196 § „W okol. Drohobycza (Galicja) wymawiają Gumbka." P. Panylak Mater. do prowinc. 1. 67 § fig. o człow. „gąbka" pijak „Pflug który pił jak gąbka, trzymał zakład" J.I. Kraszewski Tyg. II. 3. 5. 7.

50
49

Gąseczka -i. ż. lki mn. zdrob. gąska, szczegól. w pieś. lud. „Da moja kochaneczka da białe gąseczki ma" O. Kolb. 1. 425. § — Gąska -i. ż. fig. kobieta, dziewczyna głupia, swojego chowu, nierozgarnięta. „To czysto sobie wiejskie gąseczki." A. Wilcz. Fot. 1. 161. „Ty tego nie rozumiesz — kręcąc głową, odparł ojciec — jesteś sobie poczciwa gąska i wszakich spraw nie znasz." J. I. Kraszew. Wiek 1878. 78 „Te gąski, każdemu słówku zalotnego młodzieńca ślepo wierzą." Au. Wi. 1. 109 „Co do córeczek, gąski, panie dobrodzieju" ib. 133 „Gąskom różne a śmiałe szeptał pochlebstwa" ib. 148 „Nosi w sercu Bóg wie jaki ideał, a że przytem czuje potrzebę kochać, więc spotkawszy pierwszą lepszą gąskę, mówi sobie: to ta!" H. Sienk. G. pol. 1876. 5. „Są to gąski ze wszystkiemi wadami prostoty i niedołężności umysłowej, które życie małżonków gorzko zasolą lub też skwaszą nieliskościwie" Au. Wi. 1. 153. § u ludu rus. w augustows. „gąska"

nazwa pewnych kukiełek „(na wesele) przyrzą-dza się mnóstwo *gąsek* czyli kukiełek z mąki gryczanej do rozdania dzieciom wiejskim przy wyjeździe z domu do ślubu" Al. Połuj. Wspom. po gub. Aug. 207.

Gburowski -a -ie właściwy gburowi; gburowaty, grubijański „Przypomniawszy sobie gburowskie obejście gościa, aż pobladła" J. I. Kras. 72. 22.

Gburczanka -i. ż. ki -nek mn. prow. Chełmiń. Chłopówna, chłopianka, wieśniaczka. A. Krasnow. 302 („gbur" z staroniem. gipûro, średn. bûwere, bûre A. Krasnow. ib.)

52

51

Gdański-a-ie §„gdańska-iej" substantive = wódka gdańska, goldwaser, złotówka „Stoi na stoliku taca z gdańską i przekąskami." W. Gorzat. 1. 19.

<u>Gdowa</u>-y. <u>Gdowula</u>-i. ż. wdowa <u>Gdowiec</u>-wca m. wdowiec. prow. lud. w Małopolsce. O. Kol. 8. 307 w Krakowskiem „Strzelali; jak do gdowuli jechali." Radomskie ib. 1. 223. „Zaprzęgaj konia, jedźieś do gdowy." Sandomierskie 2. 130.

53 54

Gdzie przysł. § absolute „gdzie! gdzież!" = zaprzeczenie, tak nie jest, jak to być może! daleko do tego! „Sam Astolf powiada, że lord Fic... Fec... no mniejsza jak się nominował, to gdzie! sławny odeńmie, a jednak polował." A. kw. Fr. 1. 76 „Zkąd ty do pieniędzy przyszedł? ja się temu wydziwować nie mogę; ojciec twój nieboszczyk życie całe pracował i... gdzie! nigdy mu na myśl nie przychodziło kupowanie chaty, nie dopieroż dóbr całych" T. J. Rez. 2. 360.(1) § gdzieś § gm. miejsce nieprzyzwoite, tyłek, zadek „cały mnie gdzieś" = w zadek „mam go gdzieś" = w tyłku, mam go za nic ~~§ gdzie...~~? ~~...~~ § „gdzie, gdzieś" lud w Krakowskim wymawia dzie, dzieś (rusini galicyjscy mówią de, die) „Żebyś go schował pod tom jodłom, w tem miejscu dzieś go zabiył" Wieś Zawada pow. Nowo-Sądecki, Karol Mątyás G. kw. 88. 145. 2 „Ty głupia, dzie by ja ci się zeznał, ty nie musis wiedzieć o tem" ib

(1) „A wiesz co, że się przegalopowałeś. Gdzież dzisiejsze czasy można pogodzić z średniowiecze-

Vaux ?° Elp. Mto. i Sta. 2. 87.

54 55

Gemerka - i. ż. krymka żydowska, jarmułka „Żydziuk zbladł - zdjął czapkę i upuścił - zdjął gemerkę i upuścił." A. w. Tr. Dz. II. 200.
cf. hebr. gemara

55–56

Genjalny -a -e -nie przym. mający genjusz, którego czyny napiętnowane są genjuszem „Tu wszystko z sobą w dziwnej harmonji, ludzie, mury i drzewa... zdaje się, że osoby i tło na których występują, najgenjalniejszy tworzył artysta" J. I. Krasz. 71. 101. § pospl. zręczny, biegły w czem, pomysłowy „W tem robieniu stosunków z pomocą jednego środka, był prawdziwie jenialnym." B. Bol. Nad modr. Dun. 29 żart. „Mamy tu nawet genjalnego krawca na wsi" A. Wilcz. Fot. 1. 148.

56 57

cznie przysł.

Geometryczny-a-e ℥ posp. regularny, prosty, jak wykreślony „Naprzeciw siebie stanęły szeregi, ciągnące się milami, starane, ruchome, obracające się w liniach prostych - geometrycznych - dobrze wykreślonych" Jul. Turcz. G. lwow. 1887. 43

57 58

Germanizacja - ji. ż. niemczenie, wszczepianie ducha niemieckiego i przerabianie ludności na niemców „Czy moskwicenie uważacie państwo za lepsze od germanizacji?" B. Bol. Wybr. 130

Germanizować -ii. cz. ndkn. Zgermanizować dkn. niemczyć, przerabiać ludność innej narodowości na niemców „Arcybiskup niemiec byłby używany za narzędzie do germanizowania to jest niemczenia polaków" Niedz. 2. 206. „Kanclerz... przed niczem się nie cofa aby zgermanizować jaknajprędzej i najzupełniej pruską Polskę" Wiek 1887. 234. 3

58 59

Gerwazy-ego. m. imię męzkie; zdrb. Gerwazeńko-a. m. „Weszli w zamek; Gerwazy stanął w progu sieni." Ad. Mick. 3. 41. „Wszak sam wiesz, Gerwazeńku, jak Stolnik zapraszał często mnie na biesiady." ib. 259.

59 60

Gerytarz - a. m. gra w karty francuzkie, wist bez atutów. „Najmniejszej w świecie partji gerytarza, którą grałem do późna z ciocią i z jej dwiema przyjaciółkami staremi, — opisywać nie będę." Echo 1878. 140.

61

60

<u>Gszeft</u> - u. m. fty mn. wyraz niemiecki przyjęty w naszym języku na określenie interesu niemiecczyzny tradycyjnego, żydowskiego „Aziotestwo u nas raptownie ożyło i poczyna prowadzić „gszefty" na wielką skalę" Echo 1877. 200 „Żydzi już zupełnie wyssali tameczną ludność, tak że już tam żadnych gszeftów robić nie mogą" G. war. 1882. 122. 1. „Pierwszy to przykład zwycięstwa przemysłu krajowego nad zagranicznym „gszeftem" Wiek 1882. 166. 3. 4. „Herszki, Josie i Mendle szukali w pocie czoła takiego dla hrabiego gszeftu, któryby mu przyniósł kamienicę, posag... i pannę" Jerzy Myriel Wiek 1883. 20(.) <u>Gszefcik</u> - u. m. ki. mn. zdrob. gszeft „Zgrzany gszefcik zowie oszukaństwem, za które grozi sądem doraźnym" Rola 1883. 4. 3. Felj. (.) „Na rynku żydzi za gszeftami gonią" Kl. Jun. wiek 1886. 142. (1)

<u>Gszefciarz</u> - a. m. rze. mn. trudniący się gszeftami „Pośród tego tłumu smutnie osowia-

Tych postaci uwija się tłum „gszefciarzy" cicho, skrzętnie, z kreciq przebiegłością kopiących pod ziemią" G. nar. 1882. 269. 2. 2. „Niektórzy gszefciarze tutejsi, w zapale do spekulacji, już nawet wyzyskują nieszczęścia własnych współwyznawców" Wiek 1884. 196. 3.

Gszeftować cz. ndkn. prowadzić gszefty „Lepiej gszeftować pod bankiem, niż dbać o dobrobyt społeczny." Kur. Świąt. 1879. 13. 2.

Gszefciarski - a - ie, tyczący się gszeftu „Sposób przeprowadzenia całej tej sprawy dowodzi, że zarząd uważa drogę żelazną za zwykły gszeft furmański... Że podobne traktowanie tak poważnej instytucji społecznej zasługuje na najsurowsze potępienie ze strony publiczny, przyzna każdy, w kim poczucie obowiązków obywatelskich nie przyćmiły w zupełności niskie gszefciarskie zachcianki" Wiek 1888. 7. 2.

(1) „Trudnią się sprzedażą wódki, lichwą i wszelkiemi zakazanemi i niezakazanemi gszeftami" Wiek 86. 31. 3.

61 62

<u>Gębuleńka</u>-i ż. zdrobn. gęba, gębusia „Gębulinka szczuplutka jako u niedźwiedzia" O. Kolb. Kuj. 2. 11

<u>Gęba</u>-y. ż. § „wart gęby, warto mu dać gęby v. buzi" smaczny, apetyczny, szczególniej stosuje się do wina „Prosto z Węgier wino dla nas sprowadził warte gęby" J. J. Krak. Tyg. powsz. 1882. 131. § pop. „gębę komu wypisywać" (w słow. wileń. „wycierać")

63

62

Gęgnąć st. cz. dkn. posp. lud. tryw. klapnąć, kichnąć, zadrzeć nogi, umrzeć. „Chora? — Nie dobrze — odparł doktor. Pomyślał i dodał, nie znalazłszy innego wyrażenia nad ludowe. — Gęgnie... jej się niewiele należy.” J.I. Kras. Tyg. powsz. 1882. 35.

63 64

Gęsina-y ż. gęsie mięso. U Ld. jest tylko przytoczone przestarzałe „gęsięcina" „Oto sobie kalik wyprawię: na obiadek flaczki, gęsina, wieprzowina i kiełbasa" W. L. Ancz. Obr. dram. 120. „Chodziła koło mięsiwa, a była gęsina i bydlęce mięso" G. war. 1882. 287. 2. (1)

Gęsi-ia-ie – § adverbialiter „gęsiego" = jeden za drugim „Poszli tedy processionaliter; gęsiego, dla niebyt szerokich drzwi, jedni za drugimi." J. I. Krasz. Ista war. 1. 14 „Zagrała muzyka, parobcy po jednemu wysunęli się na środek, i obchodząc gęsiego izbę w koło mijali na dziewczęta, z którymi tańczyć mieli ochotę" M. Bał. Wiek 1878. 283. (1)

(1) „Zadysponował żeby była na objad gęsina i kiełbasa" M. Bał. Tydz. 2. 51.

§ „gęsia skórka" zmarszczki na ciele występujące z powodu uczucia zimna.

(1) „W tem słyszę strzał w górze, a wkrótce potem moje gończe zadychane wypadają gęsiego na łąkę krzycząc: Niedźwiedź! Niedźwiedź!" A. Wr. Tr. Dz. 11. 190

64

Gid - a. m. dy-ów mn. franc. guide, daw. w wojsku pols. za kr. warsz. i w 1830 należący do przybocznej straży naczelnego wodza. „Znalazłem się między kilkunastoma oficerami w zielonych frakach mundurowych z pąsowemi kołnierzami, złotemi szlifami i akselbandami, w bermicach na głowie. Były to Guidy. Oddział formujący się (1809 r.), niby przybocznej straży naczelnego dowódzcy. Każdy miał rangę podporucznika i w tej po skończonej kampanii wszyscy zostali umieszczeni w nowych pułkach." A. hr. Fr. Dz. II. 121.

66
65

Gieletka i. ż. ki mn. prow. Tatry, skopek wielki do dojenia, czerpak, kubek drewniany kwartowy, którym piją żentycę. L. Zwierz. Z podróży do Tatr Kr. i kw. 187.

67

66

Gietchać się cz. zaim.-ndkn. prow. Kuj. gżać się, mówiąc o ludziach, a o zwierz. okazywać popęd płciowy „krowa się gietcha"

Giettkać się prow. Chełmiń. od rzecz. giettk czyli zgiettk = śmieszkami i głośnemi żartami z kim się bawić, zwłaszcza o osobach różnej płci „Ciągle się z nim giettkasz, a pracy nie pilnujesz." A. Krasnow. Jęz. lud. w Chełmiń. Alb. młodz. 302.

67 68

Giełdowicz-a. m. cze mn. Giełdownik-a. m. ki mn. Giełdziarz-a. m. rze mn. Giełdzista-y. m. ści mn. pogardl. spekulujący na giełdzie „Stowarzyszenie wsparcia zubożałych giełdowiczów i bezrzetelnych oszustów zawiesiło wypłaty." G. nar. 1882. 124. 3. „Giełdowicze się cieszą, wkrótce bowiem ma być zaprowadzone międzynarodowe prawo wekslowe" Kur. świąt. 1879. 56. „Warszawska giełda musi mieć bardzo nierówną posadzkę, gdyż prawie codzień kilku giełdowiczów na niej upada" ib. 57. „Bywał pobożnym w towarzystwie starych pań, libertynem z młodzieżą, ze spekulantami giełdziarzem" B. Bol. Nad modr. Dun. 29. „Dymisja ministra strachu napędziła żydom i giełdziarzom" G. nar. 1882. 121. 3. „Oberpolicmajster takich pokątnych giełdzistów karać będzie" Słowo 1882. 170. 3. 2.

Giełdziarstwo-a. n. spekulacje na giełdzie, spekulowanie na giełdzie „Nieprzyjemne rzeczy

wynikły dla giełdziarstwa z powodu poruczenia teki ministerstwa finansów drowi"... G. war. 1880. 242. 1. „Pokątne giełdziarstwo zaczyna się znowu szerzyć w niektórych punktach naszego miasta" Słowo 1882. 170. 3. 2.

Giełdziarski-a-ie, od giełdy i giełdziarzy „Nie jest mojem zadaniem dociekać, czy te pogłoski są manewrami giełdziarskiemi puszczanemi celem wywołania sensacji." G. lw. 1888. 24. 3.

Giéra - y. ż. ry - rów mn. prow. lud. Chełmiń. no-
ga. A. Krasnow. Jęz. lud. chełm. alb. wlodz.
302

Gira - y. ż. ry - rów. mn. prow. lud. Kuj.
Poznań. pogardl. noga, nożysko niezgrabne
O. Kol. 4. 270. Id. Mater. do prow. 1. 18. 30.
„Ty gąsiorze, ty dropiaty, masz ty giry
jak łopaty." J. Lipiń. pieś. w pol. Zbiór wiad.
do antrop. 8. 101.

70
69

Gierka - i. ż. zdrbn. od gra, mała gra w karty, albo z przekąsem o grze grubej.
„W klubach codzień gierka na kusz dość gruby" Wiek 1882. 287. 2. (1)

Gierka - i. ż. § prow. lud. imię kobiece zdrb. Gertruda „Śniło mi się o Franuli... śniłaś mi się i ty Gierka" pod Warsz. O. Kolb. 1. 315.

(1) „Szuler potrafiwszy urządzić gierkę, zabrał kilku uczestnikom w nierpetua Łydziciu około 10000 rsr." Kur. War. 88. 197 Dod. por. 3.

70 [H]

Gilnik -a. m. daw. jakaś miara na sól, prawdopodobnie soli twardej t. j. kamiennej kawał pewnej wagi „Prasołowie, gdy miewają sól twardą, powinni dawać na każdy targ, albo jarmark po 4 gilniki soli, albo po mierze” (:) ks. Jabczyński Rys hist. m. Dolska 184 (:) akt 1664 r.

Gilotyna -y. ż. ry nm. franc. narzędzie do zadawania śmierci przestępcom, przez mechaniczne ucięcie głowy, nazwane od jakoby wynalazcy Dra Guillotin, ale znane oddawna we Włoszech pod nazwą Mannaja. Enc. Org. nm. 4. 392. „Wynalazca gilotyny był gilotyną ścięty" J. Zachar. Bis. lit. 2. 659. ʒ –, Gilotynka -i. ż. przyrząd do ucinania łebków u cygar.

Gilotynować st. cz. jednotl. ścinać gilotyną

73

72

Gimnastykować się -ał -kuje cz. zaim. ndkn. ćwiczyć ciało za pomocą gimnastyki. „Nawołuje rodziców do zajęcia się rozwojem sił fizycznych młodzieży podczas miesięcy wakacyjnych; radzi gimnastykować się, wyrabiać muskuły” Qui Bluszcz 23. 210.

73 74

Gips-u. m. ξ żart. bielidło toaletowe, blansz „Wcześnie Julja... ściśnięta, upstrzona, gipsem pruszyła... postrach mego fraka" A. Kw. Tr. 2.23 ξ. w l. m. gipsy-ów meton. figury gipsowe „kilka sztuk gipsów walały się po kątach" J. I. Krasz. 33.17 „W środku stały trzy czarno malowane trójnogi, w kącie połamane gipsy" ib. 33.69. (1)

Gipsatura-y. ż. ry-tur ww. ozdoba architektoniczna z gipsu „Czy uważasz pan, jak te barelIefy brylują na portyku i gipsatury na gzymsach?" J. Korzen. 1.44.

(1) żart. Galicja „Toś ty taki gips!" = taki ptaszek! taka ryba! taki majster! i t. p.

74 75

Girlanda - y. ż. dy nm. z franc. wieniec, a częściej festou uwity z liści i kwiatów, albo też wizerunek tegoż w malowidle „Stary sad otoczony jakby girlandą, regularnie pokrajanemi kłębami kwiatowemi" J. Dziewk. 5. 6.

Girlandować - wał - duje st. cz. ndkn. girlandami wieńczyć, w girlandy stroić, ubierać. „Wszędzie był girlandowany po drodze - odbierał cenne pamiątki od jenerałów" J. Good. Kauk. 146.

Glabrowaty-a-e prow. chełmiń. z niem. klebe-
rig, lepki, klejowaty, śliski „ryba glabro-
wata" A. Krasnow. Jęz. lud. chełmiń. Alb. młodz.
302

Glajda -y. ż. prow. Kuj. flondra, flejtuch kobieta rozlazła, nieruchawa, dziamdzia

Glajdowaty -a -e. tamże, rozlazły, nieruchawy, flejtuchowaty.

77 78

Glapa - y. ż. prow. pozn. wrona, gapa (Kuj.)
„We! glapa ględa duvą", oto wrona zagląda dziwą. Bydgoszcz. O. Kol, mater. do prow. 1. 34. W Chełmin. 1. pewien gatunek ryby 2. fig. kobieta rozlazła, otyłała. A. Krasnow. Jęz. lud. Chełmiń. Alb. młoda, 302.

78 79

Glasa - y. ż. z franc. rodzaj perkalu glansowanego używany na podszewki, spodnice i t. p. „Glasy popielatej na formę pół czwarta łokcia (*) A. Wilcz. Fot. 1. 170. (*) Szkoda glasy, chyba, żeby z tej formy potem dać podszewkę pod stanik."

Glądać st. cz. ndk. glądnąć dk. forma powstaw. napotyka się u ludu w Poznań. i Kuj. „Wé! glapa ględa dziwą", oto wrona zagląda dziwą. Bydgoszcz. O. Kol. mater. do prow. 1. 37. „Poszłem tamój glądnąć" poszedłem tam zajrzeć. O. Kol. 4. 270.

80 81

Glina - y. ż. w Galicji (Sanockie) gliną nazywają wszelką ziemię bez względu na jej gatunek; tej ostatniej nazwy nie używają; nie mówią np. wyrzuć ziemię z dołu, tylko glinę

Glinianka - i. ż. nki - nek mn. dół po wybraniu zeń gliny np. na wyrób cegły (zwykle napełniony wodą) „Gdy już ofiara żyć przestała, wynieśli ją do glinianek napełnionych wodą, pozostałych po cegielni i tam ją utopili.” wiek 1887. 263. 3.

<u>Gliwieć</u> st. nij. ndkn. <u>Zgliwieć</u> dkn. prow. Galic. gnić, psuć się, ulęgać. np. „owoc, ser zgliwiały"

<u>Gliwy</u>-a-e koloru zgniłego, brudno kasztanowaty? „Skradziono klacz kasztanowatą i konia gliwego z pastwiska" G. nar. 1885. 122.3

82 83

Glizony-ów mn. pewien gatunek kartofli „Kartofle gniją zwłaszcza amerykanki i wczesne gatunki psują się szybko. W ogóle plon mały. Glizony nie dopisały.” G. lwow. 1887. 231. 4.

<u>Glubas</u> -a m. sy -ów mn. prow. Chełmiń. chłopczak podrosły a niepoń. A. Kwasnow. Zap. lud. Chełmiń. Alb. młodz. 302.

84 85

<u>Glubka</u> - i. ż. <u>bki</u> - bek. mn. praw. lud. Kuj. Wspólna chełmiń. lubaszka, rodzaj śliwki (prunus insititia) A. Krasnowol. Zap. lud. chełmiń. alb. młodz. 302. w Sanockiem chwastawka

<u>Glugla</u> -i ż. <u>gle</u> -i mn. prow. lud. Chełmiń. kobieta bałwan, głupia, ślamazarna, guła. A. Krasnow. Jęz. lud. chełmiń. Albuntodz. 302.

cf Gluglarz. Gluglarka u Ł.

87

86

Głabuzić st. cz. dkn. prow. Kuj. złapać, ułapić, zcapić, schwycić, podmacać „Nie wytrzymał, żeby jej nie głabuzić.”

cf. głabić, głabuzić

88

87

Gładki-a-ie z przysłowiowo: „na gładkiej drodze” = niespodziewanie, bez powodu. „Cóż to, rozbój na gładkiej drodze, co to jest!” J. Kraszewski. 72. 51.

89

88

Głasnąć st. cz. jdntl. § żart. fig. uderzyć, zwalić „Ej wielką mam ochotę choć raz go głasnąć!" A. Wiernar. Nad Wisłą 57 „O, patrz jaka to garść, jak raz głasnę nią Jambla, tak już go niema" ib. 37 „Stój-tu-bo jak cię głasnę." ib. 50.

Głąb́ - głębi. ż. bię mn. § dal, oddalenie, ostatni plan widzialny dla oka „Półki i etażerki zajmują głąb́ salonu" J. I. Kras. 16. 30.

jest w L.

Głębocski-a-ie Głębolachny-a-e. (Kuj.) prow. lud. bardzo głęboki „Wziął ci ją Jasio pod boczki, wrzucił w ten dunaj głębocski." od Żychlina O. Kol. 1. 158 „w ten stawek głębocski" Szlqrk ib. 159

<u>Głębić</u> sł. cz. ndkn. <u>Pogłębić</u>, <u>Wygłębić</u>, <u>Zgłębić</u> dkn. prow. Kuj. gnieść, mięć wszczegól. mówiąc o bieliźnie i sukniach „spódnica pogłębiona, zgłębiona" pognieciona cf. O. Kol. 4. 270 pomięta.

Głęboczki -a -ie prow. lud. głęboki „Wrzucił ci ją wrzucił w Dunaju głęboczki [nad Dunajem]" O. Kolb. Lud i Pieśni 42 „Wrzucił ci ją wrzucił w ten dołek głęboczki" ib. 64 od Radomia

Głębolachny -a -e prow. kuj. bardzo głęboki Bl.

„Rzuciła dziecko w Dunaik głęboczki" od N. Miasta n. Pilicą O. Kol. Lud i Pieśni 157

Głęboczko przysł. lud. głęboko „Rośnijże mi tu lelijo, tako wysoko jak i ja; wrośnijże mi tak głęboczko, jak zakopane to dziecko" Zeg. Pauli 77.

92 93

Głosik - u. m. ki mn. zdrob. głos, głosek „Głosik pani nie był bardzo miły, ale za to rozkazujący." Tł. Warsz. 72. 28 „To mi się wcale nie podoba - szepnęła głosikiem drżącym" Id. Wiek 1878. 18 „Swoim kwaśno-słodkawym głosikiem bąknęła coś." B. Bol. Dzien. Seraf. 25 „A, to głosik Basi!" J. Korzen. 11. 44.

93 94

Główeńka -i. ż. Główiczka -i. ż. zdrb. głowa, napotykane w pieś. lud. „Moja mamulEńku główeńka mnie boli" pod Warsz. O. Kolb. 1. 33. „Główeńka moja bolała, mateńka mi ją zawiła" Pułtuskie ib. 151. „Cóż ci to, że ci tak tę główiczkę obwito? O boć mnie ta główiczka bolała" Sełęsk. ib. 159 Główina -y. ż. z politowaniem, główka, mówiąc o dziecku „Główina mu pała, dajcież mu pokój, puszczajcież mi dziecię!" W. Pol 3. powódź. 132 (1) Główka -i. ż. § u lulki, cybucha, munsztuk do kładzenia w usta, bursztyn „Sterczały główki wschodnich lulek, bursztynowe, natkane w stolik sandałowy." A. Mick. 1. 256. § prow. Galic. piasta u koła od wozu, maciczyna.

(1) „Śmiej się, śmiej, boś młoda! Główinę ci zamącił tą swoją sztuką, że już teraz nie umiesz jasno na świat patrzeć" Sewer Wiek 1885. 256. „Coby to była za rozkoszna dziecina, gdyby to umiało mówić! Niedactwo, więcej ma w tej główinie myśli niż na migi wyrazić potrafi." Haj. G. Lwow. 1887. 128.

95

94

Głowić się zaim. głowę łamać, w głowę zachodzić, biedzić się z myślami „I głowił się pan Telesfor, myślał i przemyśliwał nad tem, co dotąd było mu obcem: jak wejść w świat." Jerzy Mys. Wiek 1883. 21. „Co do celu, jaki mają rozpowszechniacze tych wieści, niema co głowić się nad nim" Wiek 86. 29. 2.

96

95

Głuchnąć cz. nij. ndk. 5 umilknąć, przestawać brzmieć „Milczą pierwiastki, głuchną dźwięki." Ad. Mick. 1. 67

Głuchawy -a -e trochę głuchy, głuchowaty „Ojciec stary powolny, głuchawy." B. Bol. Przed burzą 2.

Głupi-ia-ie § „jak głupi" posp. mówi się, gdy kto znajdzie się w kłopotliwem albo nieprzyjemnem położeniu „Wszyscy paradują koczami, a ja co całe życie ciężko pracowałam, będę jak głupia jeździła bryczką!" Am. Wi. 3.19 § dziwny, szczególny, nieprzyjemne wrażenie robiący „W uszach jakiegoś głupiego doznaję dziś szumu" Edm. Wasil. 306. § bagatelny, (bzdurny) niewiele wart, niewielkiej ceny „Tyś niedołęga... od ojca żeby nie wydobyć głupich 20,000!" J. Narzym. Tyg. Il. 2.7.131. (1) Głupio przysł.

Głupak-a. m. głupek, głuptas „Prócz tego że jest głupak, jest także wielkim burdą." L. Ulr. Szeksp. 3.647.

Głupkowaty-a-e (głupawy) „Twarz rumiana, nieco głupkowata" A. Kr. Fv. 3.277. „Hrabia z swoją twarzą głupkowato-rumianą." Z. Kaczk. 9.94. (2)

Głupstewko-a. n. ka-ni. rzecz błaha, licha

coś, o czem nie warto mówić.

(1) „Głupie pięćkroć gotowizny pod poduszką marnie dusił." Mucha 1871. 9. Dod. „Głupiej haftki zapiąć nie potrafiła" koke 1872. 269 „Wieleż też panu za takie rutyny ten żyd płaci? – Głupich piętnaście tysięcy, wyobraź sobie." J. Korzen. 1. 47 (3)

(2) „Obliczono następujące cyfry dzieci - które z powodu ciężkich ułomności fizycznych lub umysłowych nie mogły korzystać z nauki szkolnej... Cyfry te obejmują 4 kategorye główne ułomnych, t. j. ciemnych, głuchoniemych, głupkowatych (idyotów, kretynów, matołków) i obłąkanych." G. lwow. 1887. 38. 2.

Głupkowato przysł. „Oczy nieruchomo, głupkowato utkwił we drzwi" Elp. Mt. i stary ≡ 1. 308.

(3) „Trzeba będzie i dziadowi na podzwonne dać bodaj to głupie parę groszek" M. Bał. pans. dzia. 108

Głupa jagoda w Sanoc. stałej

98

97

Głupić st. cz. ndk. Zgłupić dk. kogo. Prow. lud. kuj. durzyć, manić, głupim robić „Tak mię zgłupił, że niewiem sam co robić." Toż w Chełmin. w znacz. zwodzić, durzyć.
A. Krasnow. Jęz. lud. Chełmin. Alb. młodz. 302

98 99

<u>Głusza</u> - y. ż. miejsce, okolica głucha, nie ożywiona ruchem, gdzie nic nie słychać „Droga bezludna, chaty dalekie, pustka wokoło, wokoło głusza" S. Gorzcz. 1. 164.

Студа – у. ч. ду от. им. ргош. Кий. туда, тудка

101
100

Gmach - u. m. § fig. człowiek wielki, tęgi, okazały „Cóż to za baby! co za gmachy! co za graty!" A. kr. Zw. 1. 145 § fig. budowa, w znaczeniu moral. „Bo i gmach stanej zgody w naszej ziemi runął" W. Pol. 3. 71 Pam. winn. § przysłówkowo: bardzo wiele, moc, siła „Czy to tak jak z płatka wywinął, wszystko zrobić? to tu gmach pauie, tu i miesiąc siedzieć mało żeby A, B, C, się nauczyć" J. I. Kras. 75. 72.

Gmérać się st. zaim. ndkn. posp. guzdrać się, powoli co robić. Wygmérać się dkn. „Kiedy on się z tem wygméra?”

103

102

Gmérek - rka. m. rki - ów ż posp. ten, co się gmérze, guzdrze, powolny w każdej robocie, guzdralski „Gmyrek" w ksg. Goetyni. ciura, niedojda. O. Kol. 4. 270

104
103

Gniazdowisko - a. n. ska mn. miejsce gnieżdżenia się „Stadki opuszczają okolicę swego gniazdowiska i zbijają się już w gromady." W. Pol 7. 277. „Niespokojnie zrywa się tu i owdzie stadko i wraca do miejsca gniazdowiska swego" ib. 283.

105

104

Gnilec -lca. m. gnilizna, gnicie. „Gnilec zawsze nad sosny przestarzałe napastował" J.I. Kras. Dłużn. 1883. 10.

u Ld. [illegible], drzazga, gniliarna ustna.

<u>Gniotownik</u> -a. m. <u>-ki</u> mn. gospod. młynek do gniecenia ziarna, kartofli i t.d. „Gniotowniki i śrótowniki do gniecenia i śrótowania zboża na obroki z wałkami żelaznemi do siły ręcznej i do maneżu." Cennik „Gniotowniki do kartofli i do słodu" ib.

107
106

Gnurować st. cz. ndkn. prow. Chełmiń. zrzędzić, łajać, gderać „może z niem. knurren" A. Wrasnowo. Jęz. lud. Chełmiń. Alb. młodz. 302

108

~~107~~

Gobelin-u. Goblin-u. m. -ny lm. franc. dywan wyrobu artystycz. naśladujący ze złudzeniem malowidło olejne. Nazwa od pierwszego tych wyrobów fabrykanta Gobelin'a w XVII w.
„Złocone krzesełka pokryte goblinami"
B. Bol. Pam. Pan. 76.

109

107

Goca -y. ż. kij? pałka? prow. lud. Kuj. w przysłowiu:

„Nie kijem, to gocą, aż mu ślipie na wierzch wyskoczą." Dl.

110

108

Godnie przysł. ⁓ prow. lud. bardzo, należycie, dużo, porządnie „Oj, godnie mu skórę wybił" O. Kolb. 4. 270. Kuj. „W szczebu słomy jeszcze jest godnie" ib. „Godnie leje deszcz" L. Rzewu. Z Podroży do Tatr Kr. i Wo. 187.

Godny -a -e ⁓ prow. lud. tęgi, duży, wysoki, wielki „A to godny szmat drogi" Kuj. O. Kolb. 4. 270 „Godny, duży, wysoki co do wzrostu ludzkiego" Tatry L. Rzewu. j. w. 187.

<u>Gody</u> - god. bez l. poj. Boże narodzenie. § w Kuj. lud nazywa „godami" nie tyle same święta, ile czas pomiędzy Bożem narodzeniem a nowym rokiem, gdy czeladź zmienia służbę. „To było przed gody" t.j przed godami, znaczy: ogólnie przed nowym rokiem. Uwaga: 6 przyp. z przyimkiem „przed" zawsze używa się w formie „gody" – nigdy „godami."

Godzina - y. ż. § „godzinami" przez długi czas, przez całe godziny „Godzinami całemi wylegiwał się pod ścianą." M. Gawal. Bluszcz. 1886. 323. § „godziny" w l. mn. prow. Podhale, zegar L. Zwoln. Z podróży do Tatr Kł. i Kw. 187 § przysłowiowo: „godzina wybiła" = przyszedł czas na co „Wszystko to miało taki pozór ucieczki, żeśmy się spodziewali ujrzeć co chwila ułanów polskich. Ale jeszcze godzina nie była wybita." A. Kw. Fr. Dz. II. 171.

Godzinnik – a. m. ≈ krótka wskazówka na zegarze pokazująca godziny. „Jemu życie nie posuwa się jak indeks sekundowy, szalejący po cyferblacie zegaru, ale jak żółwio wlokący się godzinnik." J. I. Krasz. 32. 7. cf. minutnik.

111
112

Gogo - a. m. i mn. z franc. prow. Lwów. wykwintny elegant, modniś żyjący w wyższem towarzystwie, przytem próżniak, stojący nisko pod względem umysłowym i bez żadnej wartości moralnej „Garniturek Goga musi nosić cechy niezwykłości; niechaj go zaraz po nim pozna, co w umyśle jego gości" Szczut. 16. 36. 3.

Gogątko - a. n. tka. mn. gogo młokos, niedorostek. „Rozmowa gogątek" ib. 1.

„Alcybiades był swojego czasu pierwszym „gogiem" w całej Helladzie" J. Lam G. lwow. 1884. 251. 2

Gola – i. ż. „na goli" = otworzyście, na widoku, nie w schowaniu, nie pod zamknięciem. To starodawne wyrażenie, znachodzi się jeszcze u ludu, a co O. Kolb. w objaśn. do t. 1. źle tłomaczy przez k'woli. (1) „O mój ty Jasieńku nie ma ni na goli zamknięta matula do nowej komory" O. Kolb. 1. 38 (1). „O moja kasieńku weźże złota dosyć, aby twoje konie miały też co nosić. (dalej j. w.) „Myślisz że Jasieńku że złoto na gwoli (? sic) zamkięta je matula do nowej komory" ib. 39 Przyg. wsch. i Ostrołęckie

Golaźń – i. ż. zwie mi. prow. gola, golizna, miejsce gołe w lesie niezarosłe ni drzewem albo zbożem na polu. Kuj. (Gołaźni, nie słyszałem nigdy)

114 116

Golec cz. ndkn. zob. Zgolec dkn. gołym się stać, stracić mienie „Pan panem został a szlachcic zgolał" J. I. Krasz. 49. 32.

Goljat -a. m. ci mn. żart. człowiek goły, golec, hołota, hołysz „Chcesz tu romansować, dziewczynę mi psować... goljacie!" B. Prus To i owo 5. „Goliatów szczza, zabrawszy tobołki, manatki, do murów warszawskich pośpiesza" Mucha 1878. 33.

Golizna -y. ż. zob. majątkowa „Spojrzał po przybyłych i niebardzo rad znalazł ich smutnemi, zaraz z tego wróżąc sobie o goliźnie, której się obawiał gorzej moru" J. I. Kras. 38. 83. zob. meton. hołota „Hm, hm, to jakaś golizna... mebelki od żydów." A. Wilcz. Fot. 1. 36.

Goluteńieczki -a -ie. z nacisk. goluteńki „Zadurzyłem się szpetnie, ale w goluteńieczkiej i artystce" J. I. Kras. Wieś 1878. 72.

Golgota - y. ż. imię włas. właściwie po hebr. Golgolitka t.j. miejsce kary. Góra pod Jerozolimą, na której ukrzyżowany został Jezus Chrystus. ☩ fig.(1) cierpienia duchów i natur wyższych, zadawane im przez niepojmującą ich ludzkość „Kto chce być więcej niż człowiekiem, dla tego zawsze się znajdzie Golgota - a ludzkie szczęście jest zgotowane tylko li dla ludzi" Z. Kaczk. 4. 82.

(1) cierpienia zadawane niezasłużenie, kaźń nie za zbrodnie lecz za czyny szlachetne wywołujące prześladowania wrogów „widziałeś w tem wizerunek oblicza naszej matki Polski, od piastowskiego żłobku, w którym się ona zrodziła, do moskiewskiego krzyża i Golgoty, na którym do dziś dnia kona, przebijana włóczniami przyjaciół i wrogów" B. Bol. Tułacze 3. 2 - ogólniej: męczarnie „Proces rozwodowy ciągnął się nadspodziewanie krótko... Filip automatycznie przystawał na wszystkie warunki jakie mu dyktowano. Jak na Gol-

gotę szedł wszelako za każdym razem do konsystorza." M. Gawal. Zbiór 1886. 404.

116 118

Golić st. cz. ndkn. § pić [zirot] tęgo, wiele, żłopić.

Golnąć st. cz. dkn. § wypić [napić się,] na jeden łyk, wychylić gracko „Golnij kielich szampańskiego" Szczutek 1882. 6. 1.

Golidupa - y. m. przy nm. pogardl. golibroda, cyrulik

117 119

Gołąbek - bka. m. **bki** - ów mn. z kuch. prow. Galicya legumina, ~~naleśniki~~ w kapuście „gołąbki z ryżem"

Dyspozycya obiad. w kur. lwow. 1885 z 25. ~~[illegible]~~ 6.

ryż lub jakakolwiek kasza ze słoniną, zawijane w liście kapuściane, i to razem wszystko pieczone

Gołąbeczka -i.

Gołąbka -i. ż. -ki mn. zdrb. gołębica, używ. tylko poet. lub fig. „Tak jak z cichego gniazda gołąbka trwożliwa pogląda w tamtą stronę zkąd luby przyleci.” Ł. Gaszyń. Pozn. warsz. 1828. 346. „Frunęła niby spłoszona gołąbka i w czarnych ciemnościach przepadła” J. Zachar. Dw. lit. 5. 5. „I czułem jeszcze spojrzenie biednej, trwożne, złowieszcze, co jak zranioną gołąbka biała, przy pożegnaniu na mnie rzucała” S. Przyb. Zagr. więź. 138. „Otak czarny uderzył ze strony, i jak gołąbkę chciał porwać w swe szpony” G. Ziel. Tward. 15. „Jak młoda gołąbka, nieśmiała, trwożliwa” S. Przyb. Pow. poet. 3. 98. „Czułem niewypowiedzianą litość dla tej nieszczęśliwej ofiary jego szaleństwa. Myślałem o niej jak o gołębie, którą porwał jastrząb” H. Sienk. G. pol. 1876 27. „Ta łagodna, bezbronna istota, była między nami tem, czem gołąbka w gnieździe drapieżnych ptaków” ib. 28. „Duchu światło Boże! gołąbko Syonu!” Ad. Mick. 2. 72.

Dalej

„Bogarodzico, Dziewico, gołąbko Ty Syonu!"
K. Ujej. Skargi Jerem. 46. „Całował żonę, nazywał ją swoją gołąbką" Jł. Krasz. 17. 98 „Julciu, gołąbko moja, uspokój się." A. Wilcz. Fot. 1. 14. „On jej kochankiem! kiedy przy mnie tak skromną i niewinną udawała gołąbkę!" Z. Mell. Groch. wian. 149. „To mię wojak młody, na kochankę woła: gołąbeczko hoża, ratujże mnie z morza!" T. Lenar. Kochanka, siostra i matka.

Gołąbić ob. Hołubić

121

119

Gołopięta -y, Hołopięta -y. m. ty mn. pięta-
mi święcący, w dziurawych butach, ho-
łota, hołysz. „Koło niej ćma gałków się
kręciła, alem ich rozpędził Tatwo, bo to
byli nieszczaniszuki; tylko się jeden pozo-
stał wąsacz z szabelką, szlachcic gołopię-
ta" JJ. Kwarz. 94. 129 „Spotkałem się z tym
hołopiętą, i tak mnie poczęstował" ib. 31. 136.

122
120

Gon-u. m. -ny mn. § pęd, latorośl na drzewie i krzewach „W lipcu powtórne gony i pędy na drzewach i krzewach odradzają się żywo od swego tła" W. Pol 7. 274.

Gonigrosz-a. m. goniący za groszem, gonipieniądz „Nie mówię o przybyłcach, który wszędzie są jedynymi - przybyłcami, gonigroszami" J. I. Kraszk. 33. 14.

Gonny-a-e § wybiegły, mówiąc o drzewach „I tylko świerk gonny straż nocną tam trzyma" W. Pol Poe. 4. 178

Goniacz-a. m. cze-y i ów mn. lud. krak. pędziwiatr, wietrznik „Wiem żeś nie pijak ani goniac, bobym ci ani dziewuchy, ani szeląga nie dał" O. Kolb. 6. 91.

Gonicka -y. ż. chy-ch posp. lud. kuj. jałówka która się ciągle goni, latuje, cnie do byka ‖ dziewka zalotna, latająca za chłopami, goniąca się z nimi.

Gonyra (gonéra) kobieta starsza zalotna - goniąca za chłopami.

<u>Góra</u> -y. ż. § „z góry" patrzeć, traktować kogo = za niewiele mieć, wynosić się nad kogo, traktować w sposób ubliżający. „Salvianiego po pańsku traktowała z góry." J. I. Krasz. 73. 75. (1) § „za górą" tam, dokąd dążymy; „kto wie, co za górą?" przysłowiowo. „Już mi nieraz na myśl wpada dernąć z tej rzeczy. – Dernij. – Łatwa rada, dernij!.. ja dernąć umiem... ale któż zgadnie, co za górą spotka?" Al. Fr. Dzieła 10. 233. „Za górami" = gdzieś, daleko, w nieznanych stronach. (2)

<u>Górniak</u> -a. m. cy um. prov. Galic. Podg.-Karp. góral, górnik (u Lv.), wśród gór wysokich mieszkający

<u>Górski</u> -a -ie wśród gór, w górach będący, leżący, zamieszkujący. „Kiedy te górskie przybierały wody" W. Pol pos. 1. pach. hetm. 56. „Szeroki San jeszcze więcej wzbiera górskiemi wodami" Z. Kaczk. 5. 117. „Jeszcze czasem i mroźny wiatr górski przeleci wieś nocą od końca do końca" ib.; „A jak księżyc chodziło w Sanoc-

kiem i o to, górskiej szlachty zuchwalstwo przecież raz zmocować" W. Pol Sejm. jen.
„Bo to u górskiej szlachty serce prędkie jak iskra, zwłaszcza kiedy wino ma w głowie" Z. Kaczk. 1. 75

(1) „Powstałam i spojrzawszy z góry na strąbionego widocznie Weigelta, rzekłam z godnością: - Wstydź się pan, mój panie" Wiek 1887. 120. 3. Fel.

(2) „Pamiętni zawsze przysłowia: Quis scit co za górą wyje, ~~kto wie~~ Między murami kulka zbliska uderza, - lepiej postępować powoli a bezpiecznie" A. Wr. K. Dz. 11. 73. „Zresztą quis scit - co za górą? Pan minister skarbu w takiej tajemnicy zachować umiał szczegóły przedłożyć się mającej ustawy o podatku wódczanym, że wcaleby się nie zdziwił, gdyby nowa ustawa okazała się dla nas bardzo korzystną" Dz. pol. 1888. 27. 2.

124 126

Gorący-a-e § „w gorącej wodzie kąpany" = raptus, niecierpliwy [gorączka] „Widzisz pan tedy, że się zanadto pośpieszyłeś ze swoją gratulacją, ale z pana zawsze jest entuzjasta w gorącej wodzie kąpany" M. Gawal. Blusz. 23. 331.

Gorączka -i. ż. ki -czek. mn. ż prow. Kuj. gorąco, upał „Silna gorączka dziś na dworze" cf ~~Lk~~ O. Kol. 4. 270.

Gorąc -a m. miejsc. Lwów. „Dziś wielki gorąc"

Gorączkować się cz. zaim. ndkon. gorąco rzecz brać, niecierpliwić się, rozpalać się w czem lub czego, „Gorączkujesz się i głowa ci się zawraca; trochę cierpliwości" J. I. Krasz. 13. 25 „Czego się tak gorączkujesz mój kubciu... zaraz wszystko będzie." A. Wilcz. Wiek 1878. 280. „Niech się pan nie gorączkuje, niech pan przez moment spokojnie posłucha" Wł. Sab. Wiek 1884. 163. 2.

Gorączkowy-a-e wo przym. ż gorączkujący się, niecierpliwy, nie mogący się zdobyć na zimną krew „Spełniał swe obowiązki rozliczne ze zwykłą gorliwością gorączkową" J. I. Krasz. Wiek 1877. 288 „Z gorączkową niecierpliwością wyglądałem końca polemiki" Id. Dzieł. lit. 5. 6. „Wstydziła się sama przed sobą że przykłada taką wagę do wizyty doktora. Chciała przezwyciężyć to gorączkowe oczekiwanie, usiłowała być obojętną" M. Bał. Biały murz. 228. „Starzec ten, który później

zemrzeć miał na wygnaniu, gorączkowo pracował dla biednej Polski." B. Bol. Prud burza 64. „Gorączkowo śledziła wszystkie ruchy zwiastujące jakąś zmianę." ib. 106. „Od wyjścia zamąż gorączkowo chwytała się wszystkiego, co sztuczny cel próżnemu życiu jej dać mogło." J. I. Krasz. Z 7 let. woj. 2. 121.

129
127

Gorzak - a. m. ki - ów. mn. prow. Chełmiń. z niem. Garnsack, flisow. siatka używana przez flisów do noszenia manatków. A. Wrzosow. Jęz. lud. Chełmiń. Ab. wtodr. 302

Goryczka -i. ż. 3 smak gorzkawy, stanowiący zaletę jakiejś potrawy lub napoju. „Znaleziono w piwie kwas pikrynowy dla dodania miłej goryczki, rzecz należącą do najszkodliwszych trucizn" Kwiaty 1. 45

131

129

Gorzalina -y. Gorzałczyna -y. ż. posp. zdrb. gorzałka, gorzałeczka „Gorzaliny mi się chce, gorzaliny mi dajcie" O. Kalb. 1. 355. „Jam już dość spory kubek wyciągł gorzaliny" Gurski Grzech ślubu 182. „Człowiekowi i ten mizerny kieliszek gorzałczyny wymawiają." Jf. Kraszewski 73. 93. (·)

Gorzelany -ego. m. ni. m. gorzelnik, ten co pali gorzałkę, okowitę.

Gorzelniany -a -e tyczący się gorzelni „Weryfikuje rejestra gorzelniane." Jf. Krasz. 16. 62.

(·) „Wiwat, wiwat gospodyni, co nam daje gorzałczyny." O. Kol. 2. 227. „Umie warzyć, garki zmywać, gorzaliną kiszki zlewać" ib. 18. 79. „Inna toby mi gorzałczyny kieliszek przyniosła, choć chleba kawałek podała... a ty!" Kł. Jun. Wiek 1887. 234.

Gorzałczanka -i. ż. daw. sprzedająca gorzałkę, szynkarka? czy też, pędząca gorzałkę?

22

„Piwowarowie powinni brać pszenicę z urodzaju pańskiego po ćwiertni 4... Płacić to powinni każdy wiertel drożej groszy 6, jako będzie targ. Piekarki każda z nich powinna wziąść żyta ćwiertni 4. Także i gorzałczanki jako i piwowarowie, groszy 6 powinni drożej płacić każdy wiertel" akt 1664 r. Ks. Zaborzyń. Rys hist. m. Dobska 184.

<u>Gorzeć</u> st. nij. ndkn. § 3 os. l. mn. czasu teraź. gorzą i gorzeją; wszakże od staroż. formy gorać, może być: gorą. „Kipią bagna, lasy gorą." Ad. Mick. 1.48. „Ty spuszczasz oczy, które Bóstwem gorą." ib. 142.

Gościnna -ej. ż. ne mn. karczmarka, oberżystka, żona gościnnego „Ty gościnna z krzywą wcią (sic) pożyczaże mi igły z nicią" pod Warsz. O. Kolb. 1.372.

Gość -cia. m. § posp. „goście" = regularności u kobiety, miesięczne oczyszczenie „ma gości" = ma regularności, ma na sobie „przyjechali do niej goście" = dostała regularności. § „gość," kundman, przybywający do sklepu dla kupna czegoś, lub do restauracyi, cukierni, kawiarni i t.p. dla pożywienia się „U mnie był dziś jeden gość. Bierze u mnie na kredyt. Jest mi winien 20 złr., potrzebował pary cizemek i obiecał na Nowy Rok zapłacić na rachunek 5 złr... Przystałem — bo nie chcę tracić gościa" N. Ref. 88.287.2.

Gospocha -y. ż. chy lm. pouf. z pochwałą, dobra, czynna gospodyni „Panna co lubi wytwór i próżności świata, złą żoną dla takiego, jak wczan sensata. Weź gospuchę (sic), co się z nim wspólnie będzie trudzić, liczyć jaja, kartofle" J. U. Niemc. 2. 126

135
133

<u>Gospoda</u> - y. ż. ξ w staroż. formie napotyka się w 5 przyp. gospodzie, w znacz. pani, gospodyni „O gospodzie uwielbiona. nad niebiosa wyniesiona" Kantycz. 1. 27. o tem jest u Ld. pod wyr. Gospodyni.

<u>Gospodynić</u> sł. cz. ndkn. mieć przełożeństwo „Dzielny tam harcerz w towarzyszach bywał, więc pan kuterza, co im gospodynił, kazał mu siadać na godniejsze żerdzie" W. Pot. 1. pam. hetm. 65.

136

134

<u>Gospodarka</u> -i. ż. gospodarowanie, główne w znacz. ujemnem „W gospodarkę Towarzystwa, właściwie nikt bliżej nie wglądał." Rola 3. 227.

<u>Gospodarz</u> -a. m. 3) w Lubels. mianow. w ziemi chełmskiej (Łowcza) lud chleb nazywa „gospodarzem" a „chlebem" zboże.

137
135

Gospodny -ego -m. dni -ych mn. prow. szląsk. cieszyń. gość uczęszczający do gospody „Niżej podpisany poleca P. T. publiczności i gospodyniom swój skład wybornego piwa" Rol. szląs. 3. 104. ogłosz.

138
136

Gotować -ał -tuje, st. cz. kontyn. *Gotowić -ił -i, *gotowię, ndkn. § Ta ostatnia forma przestarz. jest dotychczas w użyciu u ludu w Tatrach i na Podhalu „Gotowić, gotować (słowa u górali w trybie bezokolicznym mają po największej części zakończenie ić)" L. Rzewu. Z podróży do Tatr Kł. i kw. 186)

Gotować się st. zaim. ndkn. § w znaczeniu wawrzenia na ogniu fig. wrzeć, burzyć się, niepokoić się, niespokojności doznawać „Tymczasem w całej okolicy gotowało się jak w garnku na wiadomość o nowym dziedzicu Uwsipołciwo" A. Wilcz. G. lwow. 1887. 77.

139

137

Gotowizna - y. ż. z prow. Krakow. rzecz gotowa np. „gotowiznę stoi stolik," stół już gotowy. O. Kolb. 8. 307.

jurwe A. Li.

140

138

<u>Gotycki</u> -<u>a</u> -<u>ie</u>, od Gotów i gotyzmu, gocki, daw. gotski „Wzory te po największej części z wczesnego francuskiego odrodzenia, z czasów Franciszka I, kiedy architektura i połączone z nią domowe sprzęty porzucały gotyckie kształty, aby pod tchnieniem włoskiej myśli, nowe, szczero francuskie stworzeń formy" K. Chlęd. G. Lwow. 1888. 8.

<u>Gotyk</u> -u. m. styl gotycki; pismo takiéż; dzieło sztuki w stylu gotyckim „Wspaniała świątynia, prześliczne dzieło normandzkiego gotyku z czasów odrodzenia" ib. 27.

Gówno – a. n. § wyraz ten w posp. mowie znaczy tyle co: nic, rzecz marna, bagatela np. „Cóż dostał za to? – gówno" t.j. nic; także używa się jak wykrz. lub przysł. „gówno!" znaczy to samo co: figa! całuj mnie gdzieś, idź do djabła! § przysł. „Ordnie gówna nie zbędzie" = nie zbędzie kogo byle czem § „Ma go za tyle co gówno pod podeszwą" = za nic, za bajbardzo § „Złotem pisać a gównem zapieczętować" = dobrze zacząć a źle skończyć.

142
140

Gra -y. ż. § fig. mienienie się, ciągłe zmiany, ruch wywołujący rozmaite efekty „Ileż to widoków! ileż scen i obrazów z samej gry obłoków!" Ad. Mick. 3. 82. § fig. w znacz. moral. ścieranie się, pasowanie się, walka „Do tego wmieszała się gra politycznych stronnictw" L. Siemień. pis. nit. nit. 60.

Grać st. cz. ndkn. § fig. „Został sam, a w turecki Murzyn grał ciągle, puszczając dym" Ad. Mick. 1. 254. § fig. mienić się w oczach „Wnet z szumem trysnęły trzy strugi, jeden biały jak srebro, krwawnikowy drugi, trzeci żółty; troista grają w górze tęczą" ib. 3. 188. (·) § odgrywać, udawać „Gdy zbadają młodzika i wiedzą jak do niego przystąpić, grają umyślnie zły humor" J.I. Krasz. 19. 92. „Nie przywykła udawać, grać musiała wesołość i obojętność" J.I. Krasz. 19. 116 (1.)

(·) „W marcu zwierciadło jezior i stawów

podnosi się w górę, a tam nawet, gdzie przez rok cały nie wystąpi powódź, grają fale w promieniach wiosennego słońca" W. Pol 7. 250.

<u>Gracz</u>-a. m. § myśliw. zwierz mądrze wodzący psy, umyślnie uchodzący przed gonitwą „Szarak, gracz nielada, czchał niby prosto w pole, za nim psiów gromada" Ad. Mick. 3. 24. „Kot, gracz myśliwski, co to nie z jednym widział się chartem – nie jednego charta i konia zapędził" Spuśc. 68. „Gdy pole na charty, to można choć króla zaprosić na ucztę, bo sokół od lotu po jeden brał gracze w trzech susach bez zwrotu!" W. Pol 7. 190.

(1) „Ci co grają wielkich mistrzów i ludzi, nigdy dzieły swojemi wyobrażeniu jakie z osobistości ich powziąćby można o nich... nie odpowiadają." J. I. Krasz. Na cm. na wał. 55. § absol. „grać" występować na scenie „Więc to aktorka? – Zobaczysz ją, bo ona dziś nie gra, to niedługo z tym panem wyjdą z teatru" M. Bał. Pamiś. dziady 90

143
141

<u>Grabać</u> cz. ndk. – bam – bał – imp. baj. porów. Dali z ros. grabati, grabić, grabiami zamiatać, gdy „grabić" znaczy wyłącznie zabierać komu, chwytać, zajmować. „A w niedzielę rano grabał dudek siano" Żeg. Pauli 79. Toż w Sandomiers. O. Kol. 2. 261

144

142

Grabice - ic. pl. w jęz. złodziej: ręce „Nisko rznij (schylaj się) bo ci grabice widać" O. Kol. 1. 284 od Grodziska, Nadarzyna (pod Warsz.)

145

143

Grabuń-ia. m. bez l. mn. ∱ Graboń-ia. prow. Kuj. wygrabki ze ścierniska czyli rży-ska. używane na podściół a gdzie brak drzewa i na opał. „Są okolice w których chłopi nie znają innego paliwa, jak zeschłe badyle i grabuń, to jest: wygrabki ze ścierniska, pozostałego po żniwach" O. Kolb. 3. 81. i 4. 270.

146

144

Graciarnia – i. ż. -nie mn. izdebka na stare graty, schowanko, skład rupieci. „Pies wyżeł i pan jego, mieli w tej graciarni dwa posłania równie wązkie i brudne.”
J. I. Kraszewski. 75. 75.

147
145

Gracik-a. m. ki mn. zdrb. od grat, sprzęcik nie tyle do użytku jak do ozdoby służący „Stolik założony różnemi gracikami w porządku ustawionemi" Jd. Kraw. 15. 16. „Eleganckie biurko obciążone gracikami" Kaj. G. Lwow. 1887. 131. „Mnóstwo drobnych gracików, ustawionych ze znajomością efektu w różnych częściach pokoju, wypełniało go" M. Bał. pans. rody 6.

148

146

Gracja -ji. ż. utrzymanie dożywotnie dane za wysługę. „Sługi jedne pooddalał, drugie poprzyjmował, trzecie gdzieś na gracyi osadził.” Z. Kaczk. 1. 127. „Dożywotnicy lub trzymający wioskę za gracyę, radzi byli okazyi, mogąc wielką łaskę małem zawdzięczyć” S. J. Dyk. Ost. Sejm. 1. 65

Gracjalista -y, Gracjonalista -y. m. śri. ml. wysłużony oficjalista żyjący na gracyi. „Wyrugować z tej chaty gracyalisty nie było sposobu ani prośbą, ani groźbą, prawo miał za sobą.” J. I. Krasz. Wiek 1878. 3 „Owa chata, biedne schronienie zubożałego gracyalisty.” ib. „Niewielki futorek, w którym siedzi jakiś ekonom gracyonalista” Z. Kaczk. 1. 98. „Gracyalista, wysłużony rządca” B. Bol. Tut. 1. 50. „Gracyalistów jest wszędzie mnóstwo – ciekawej tu będzie. Gracyaliści są wielkim ciężarem, nic się nie rentują.” A. Wo. tr. 8. 150.

149

147

Graczka -i -ż. czki -czek. mn. prow. w Kuj. powsz. nazwa motyki z szerokiem żelazem, służącej do robót w polu i ogrodzie, kopania kartofli i t.p. Właśc. gracka zdrob. od graca. cf O. Kolb. 3. 86.

Gradowina - y. ż. u Ld. gradowizna „Gradowiną lud w górach świętokrzyskich nazywa stłuczone gradem zboże" Now. 1882. 206. 2. 3.

Grad - u. m. ?? - przysłowiowo „gradem" = gęsto, jeden za drugim, jak grad „wszyscy weszli do chaty, a pytania gradem się posypały" Jz. Krasz. 73. 126.

<u>Grafiątko</u>-a. n. -<u>tka</u> mn. <u>Grafik</u>-a. m. -<u>ki</u> mn.

z ~~[illegible]~~ lekceważ. młody graf, hrabicz, hrabiątko.

„Grafiątko! ja cię nauczę ciebie mores!" Ad. Mick. 3. 143. „A był to pan wielki, grafiątko jakieś niemieckie." Z. Kaczk. 5. 135 „Puszczę tego tam grafika z torbami, nauczę go rozumu." J. I. Kras. 75. 80.

§ „Graff" w jęz. niem. ma źródłosłów od „greifen" chwytać, grabić, łupić — stąd i spolszczenie tego wyrazu logiczne na: grabia, hrabia

150 152

Grafostwo - a. n. hrabiostwo, graf i grafina. ‖ hrabstwo, godność grafowska, Oriaśtwy w Galicji w grafostwo się jakieś przyodział" J. Dzierżk. 5. 11.

Grajber -a. m. głównie w l. mn. Grajbery -ów miejsk.
warsz. pieniądze, moneta, gotówka „(-Mógł
w tym interesie wytrzymać; okazało się (je-
dnak) iż mało posiadał „grajberów” i (Sz.) za-
rząd uskarżał się o losy dywidendy (porząd ro-
kowania z)..” Kur. Codz. 88. 321. 2. dział.

154

152

Grajcurek-rka. m. rki. mn. prow. Galicja posp. krajcar; głównie w znacz. metou. jako pieniądz. „Pięknuj mi dziad; kaź mu nie rów ale rzekę przeskoczyć, a gotów za kieliszek wódki, za szklanicę piwa, za grajcurka." Br. Zamor. G. wiej. 1885. 3. 2.

155

153

Grajdać się zaim. ndkn. prow. Kuj. gramolić się, gwzdrać się, chcieć gdzieś podleźć a nie módz cf. O. Kol. 4. 270. w Chełmin. babrać się, pluskać się – niem. zappeln (sic. więc drgać? drygać?) A. Krasnow. Jęz. lud. Chełmin. Ate. młodz. 302. Grędać się kręcić się. w Poznań. Środa. O. Kol. Mater. do prowinc. 1. 18.

156

154

Gramatyka – i. ż. ∽ fig. wzór postępowania „To romanse, którymi zajmują się damy, których my swoich mało, wiele obcych mamy, gramatyką się stały potocznej rozmowy!” A. Kr. Fr. 1.76.

157
155

Granatny-a-e z granatków, granatu.

„Na niebiosach, jako nić granatnych paciórek, już rzewni się żórawi długi wązki sznurek." Ad. Mick. 3. 357.

<u>Grand garda</u> ż. <u>Grangarda</u> ż. franc. wojsk. W wojsku polskiem 1807–1831 główny czyli polowy posterunek w sile 80 do 100 ludzi, umieszczany w punktach strategicznych. „Ze wszystkiego sądzić należało, że piechota o której mówiono, musi to być jakaś albo <u>grand garda</u>, albo przynajmniej posterunek kto wie czy nie jakiego znacznego obozu." W. Gorał. 2.13.

159

157

Granda -y. ż. w jęz. uliczn. i złodz. gruby interes „Granda nie idzie, więc na drobne rzeczy oczeb się bierzemy" Kolce 1877. 379. – „na grandę" (v. na grendę) prow. Kuj. = na dużą skalę albo, na dobre „sieje już na grandę" t. j. już na dobre, nie po trochu jakby na próbę tylko w wielkiej ilości cf. O. Kol. 4. 270.

160

158

Graniasty częściej Graniaty -a -e, mówiąc o bydle, łaciaty, mający wielkie łaty na białej sierści (differ. srokaty, bertry (pstry)) „Wół graniaty, krowa graniata" cf. Krasula

161 159

Granica - y. ż. ś. powyż. „za dziesiątą granicę" = bardzo daleko „Kobieta taka co jak gębę rozpuści, to trzeba za dziesiątą granicę uciekać" Kl. Jem. Wiek 1887. 215. „ani parobka ani dziewki utrzymać nie mogli, bo każdy od nich, dla wielkiego głodu, za dziesiątą granicę uciekał" Id. ib. 216.

Grapcie - i. l. mn. prow. Chełmiń. pogardl. ręce. „Z niem. greifen dolnoniem. grapsen = chwytać coś z chciwością" A. Krasnow. Rzz. lud. Chełmiń. Alb. młodz. 302.

163

161

Gratyfikacya -ji. ż. nadzwyczajne wynagrodzenie przez chlebodawcę udzielne podwładnemu w dowód zadowolenia z usług „Król który z posług Szwajcara dosyć był zadowolony, kazał mu dać małą gratyfikacyą" J. I. Krasz. Z 7 let. wyj. 2.117.

<u>Gratyska</u> i. ż. <u>ski</u> nn. obrywka, gratka, coś co przyszło darmo bez wykładania z kieszeni „Na niepewne nic nie ważę i gratyskę zawsze wolę." A. hr. Fr. 5. 219 „Trafiła się gratystka (sic) na weselu kapitanówny. Bawiono się wybornie" Marek Poln. (Miecz. Pawlik.) Echo 1878. 23.

163 165

Grawitować -ał -tuje st. uż. ndkn. - ciążyć do pewnego (środkowego) punktu. „Niech każdy człowiek w późniejszym wieku spojrzy w życie za siebie, - niech dobrze śledzi powody, przyczyny ważniejszych swoich zdarzeń, a ujrzy pewnie jakąś osobistość, która zawsze w jego atmosferze, jakby drabant obok niego grawitowała i która zawsze pośrednio albo bezpośrednio, z wiedzą lub bez wiedzy wywierała swój wpływ na jego życie..” A. bw. Fr. Dz. 11. 11. (.) „Każdy nowy kawalerzysta wzbudza śmiech starego żołnierza.. Przyjrzyj mu się przypatrzci. Najprzód jego punkt dotknięcia z kulbaką jest w ciągłej z nią niezgodzie... zdaje się, że jakaś odpychająca siła zmusza je do oddzielnej grawitacji” ib. 65. (.) Grawitacja -i. -ż.

166

164

Grajka - i. ż. Kr - wsk. nm. prow. Ky. Chełmin.
mała harmonika, na której się gra
dmuchając. A. Krasnow. Jęz. lud. Chełmin.
Alb. młodz. 302.

Grdynió – a. n. żart. grosz, groniò „Jakiż ja goły! nóż mi do gardła przyłożyć, nie wydobędzie ze mnie ani grdynia" Ed. Lub. Przesądy a. 4 s. 11.

168

166

Grenadjer - a. m. rz. m. § fig. człowiek wysokiego wzrostu „nazywają go grenadjerem, ogromny chłop" Zł. Krak. 71. 48. § przyrównywając: człowiek nałogów żołnierskich, obozowych „wziąłbyś ją za świętość, a pije wódkę, jak grenadjer" ib. 72. 162.

169
167

Grendzioty -ów Gryndże -ów. mn. prow. sanie proste „Grendzioty, duże sanie, nie kute używane podczas wielkich śniegów przez włościan ukraińskich" Spuś. 73 „Kilku jarmarkowych sanie grendziotami" ib. „krzyczę, by kołki z grendziotów brali, i po tbie psiawiarę walili" ib. „Wzięto wszystką uprzęż włościańską z okolicy, wszystkie sanie, płozy i gryndże" J.I. Kraszewski Bleuer 1882. 107 „Odwilż wątpliwem czyniła czy na gryndżach się dostać będzie można, więc na wypadek i koła iść musiały." ib. 114.

Grzęba -y. ż. bę zdr. prow. Sandom. wyniosłości ziemi przy drodze, maleńki wzgórek, podniesiona przy uprawie brytka ziemi. O. Kolb. 2. 261.

Grzębelek -lka m. ki zdr. prow. Krakow. przykopka ziemi przy okopowych roślinach. Grzębla -i. ż. Grzębelka -i. ż. ki zdr. tamże rzędy, rządki ziemi pod uprawę (redlina) zagonki kopane (przy ziemniakach. O. Kol. 8. 307.

Grzidło - a. n. dla um. prow. Kuj. u niewodu grąż, grzdzidło ob. Lud. O. Kol. 3. 89 i 4. 271.

172

170

Grobeczek - czka. m. zdrb. grób, w pieśn. lud. „Zaka taka w wianeczku, moja Kasia w grobeczku" O. Kol. 1. 183.

173

171

<u>Gromozwód</u> - r. m. <u>dy</u> mn. piorunochron, konduktor gromowy „Piorun uderzył w gromozwód wieży telefonicznej na gmachu teatralnym." Dzien. pol. 1884. 157. 2.

jest w L. Gromowód

174

172

Gronio-a. n. zdrb. żart. grosz „Raz.. dwa.. pięć... ci-
czę gronie kochane" Mucha 1871. 12, „Nazywa
się to, że panny mają gronie" Kur. Świąt. 1871. 2. 2.-
cf. Grdynio.

175

173

Grosz-a. m. § jako pieniądze „własne trzy grosze" własny majątek, fundusz i t. d. „kto asan, to asan, a ja sobie pan jestem za swoje trzy grosze" A. Wilcz. Anan. 1886. 36 (1.)

Grosik-a. m. Groszak-a. m. groszyk „Zapłacę co do grosika" A. Wien. Nad Wilk 14. „Tu o każdy grosik trudno" J. I. Krasz. 71. 11. „Jegomość nie miał grosika przy duszy" B. Prus To i owo 19. „Ubogi Janek wyprzarzał groszaki" J. I. Krasz. Tydz. 5. 713.

Groszorobiec-bca. m. bcy mn. człowiek robiący grosze, majątek „Przed takiem poświęceniem czem my dzisiaj groszorobcy i papinki?" J. I. Krasz. 2. 226. ob. Gonigrosz, Zbieracz-grosz.

Groszołowca-y. m. wcy mn. „Na samą myśl, że im tam jakiś przybłęda, groszołowca może wydrzeć majątek, pięści podnosił" J. I. Krasz. Tyg. II. 2. 11. 179.

Groszowity-a-e pieniężny, mający grosze

„Lada groszowity przybłęda" J. I. Kras. St. wit. 22
„Mówią że wasz pan bardzo groszowity,
czy to prawda?" ib. 49. 27.

(1) pochodne na oznaczenie ludzi chciwych na grosze, ob. Goñigrosz, Groszołowca, Groszorobice, Robigrosz, Zbieraj grosz. Groszi w Sanoc. Hroszi = pieniądze

Grosiwo -a. n. bez l. mn. zbior. grosze, pieniądze, gotowizna „Niechno mu się sposobności wydarzy pozrumieć więco, choćby za ostatnie grosiwo, niezawodnie jej niezaniedba" J. Gord. kauk. 201. Groszowina -y. ż. pogard. w tymże znacz. „Że się zbogacił i groszowiny nazbierał, to już jego własny przemysł i zasługa" Kl. Jun. wit. 1887. 214.
„Kiedy u dziewczyny talarami ciśka, a jak we swym domu groszowinę ściska" O. Kol. Maz. 3. 208.

176

174

Gruba -y. ż. ξ prow. czeluść u pieca. Lubelskie. O. Kolb. 17. 211. (·)

Grubiarz -a. m. rzeczown. prow. pogardl. piecuch. Tamże. ib.

(·) w Sandomiers. otwór z sieni do palenia w piecu. O. Kolb. 2. 262

175 ~~177~~

Grubas-a m. żart. człowiek gruby, niezgrabny. „Cóż to, boisz się, żebym ci tego grubasa nie odbiła?" B. Prus. To i owo. 29

Grubawy-a-e. nieco gruby „Księżyc grubawe węgły roztrąca" A. Mick. 1. 46

de Grubis adv. żart. grubo, niedelikatnie (od grubych słów) „Jegomość pokłócił się z jejmością de grubis" An. Wi. 1. 128 „Podczas gdy ludzie wymyślają sobie de grubis, do naszego ucha dolatują same tylko komplementy" Now. 1882. 71. Feli. (1.)

Gruby-a-e — § kobieta gruba = brzemienna, z brzuchem, ciężarna, nie sama „Z żydami zabił Franciszkę, która miała być „grubą" od syna Moszka" Śledztwo sąd. w Rzeszowie G. nar. 1882. 287. 2. — Toż znaczenie ma w Wielkopolsce. (2) i Księg. O. kol. 4. 271.

(1) „No, no... wziąłeś rzecz de grubis, kiedy ja żartowałem" T. T. Ilustr. Tyg. 71. 2. 2. 240.

(2) § prow. Tatry „gruby statek, bydło rogate" L. Rzeczn. Z podróży do Tatr Kł. i kw. 186

verte

Grubulo-a. m. grubas „Êtes Vous bien mon Officier? zapytał grubulo" A. hr. Fr. Dz. 11. 80. „Wiorsta spocęty. Pęd nas posuwał. Słyszałem oddech grubula." ib. 93.

Grubokościsty -a -e. grubej kości, u Ld. grubokości.
„Starszy, chudy, ale grubokościsty, z podniesionemi ramionami" J.I. Krasz. 46. 35.

Grubo-płaski -a -ie, mówi się o koniu zwięzłej budowy, tęgim, na krótkich nogach, zasadzity, ławity „konie grubo-płaskie na mocnych nogach" A. Wilcz. Woły rob. 202.

179

177

Grudowaty-a-e pełen grudy, grudzisty „Kocz wtoczył się w dziedziniec po grudowatej ziemi."
J.I. Kraszew. 32. 50.

180

Grula – i. ż. 1e un. prow. Tatry, kartofel, ziemniak. L. Rzewn. Z podróży do Tatr kł. i kw. 185.

181

178

Ugrupować dwu.

Grupować st. cz. ndkn. tworzyć grupy, ustawiać malowniczo; mówiąc o pojęciach, wiadomościach i t. p. porządkować, ujmować w ład pewien. „Jakbyś wszystkie grupował: ten na głazie, ta w trawie; grupa malownicza!" Ad. Mick. 3. 78. „Uzbierane wiadomostki umiała grupować zręcznie i zużytkować wedle wymagań chwili." J. I. Krasz. Wiek 1878. 35. § — się st. zaim. „Szlachta tłumnie obsiadała stoły, grupując się wedle ziem, powiatów, koleżeństwa, pokrewieństwa i rozmaitego powinowactwa z ducha i ciała" J. I. Kraszewski War. 1. 56 „W salonie towarzystwo się ugrupowało, tak, że w głównem kółku oprócz dwóch pań pozostał tylko hrabia" Id. Wiek 1878. 42 „Towarzystwo całe ugrupowało się koło stolików" M. Bał. Biały murz. 220 „Te zebrania niedzielne były ważnem widowiskiem dla ciekawych. Z różnych ugrupowań, z djalogów i trylogów można

było wiele rzeczy wnosić" J. Zachar. Dzieł. lit. 2. 660. „Patrzę na niego, w myśli ugrupował mi się obraz tego płodnego w wypadki życia." Bodz. Opow. hist. 125.

Grupa - y. ż. pg. wm. § większa lub mniejsza liczba osób połączonych w oddzielne towarzystwo, w jakimbądź celu. „W miarę przedstawionych korzyści zmieniały się szanse konkurujących Towarzystw, przyczem w walce tej coraz jaskrawiej zaczął się ujawniać antagonizm dwóch znanych grup finansowych, stojących na czele pomienionych przedsiębierstw" Wiek 1886. 278. 3.

182
179

Gruszczyna

~~[illegible]~~ Gruszczyna - y. ż. zdrob. posp. licha, mizerna gruszka, gruszeczka, jako drzewo i jako owoc. „Wiatr targał wierzchołkiem lichej i nagiej gruszczyny." Tol. Lit. Słowo 1883. 36.

Gruszka - i. ż. ǁ posp. przysł. „gruszki trząść" wyraz. studenckie, targać za czuprynę w pewien sposób. „Nie raz uczyłem się gruszki trząść na jego czuprynie, częstowałem studenckiemi bokszami." A. Wilcz. Tyg. powsz. 1882. 194.

183

180

Gruzowisko -a. n. zdr. -sko. mn. gruz, stos gruzów, resztki rozwalin, zwalisk. „Z pod gruzowisk budzą się potwory zwyciężone które upadły." B. Bol. Tut. I. 6.

Grykosiej - a. m. zn. hreczkosiej, człowiek oddany jedynie rolnictwu. „Młodego chłopca zrobisz grykosiejem?" Ad. Mick. 3. 74.

185

182

<u>Grysik</u> – n. m. prow. Galicja, drobniutka kaszka pszenna.

186

183

Gryzipiórek -rka. m. rki mn. Gryzipióro -a. m. ry mn. z lekcew. posp. pisarek, piszczyk, pismak, mający do czynienia z piórem pióro-gryz.

„Pan Bóg go stworzył raczej na żołnierza niż na gryzipiórka, bo postawę miał rycerską, ruchy śmiałe" B. Bol. Przed burzą 12.

„Starosta jest zdziwiony tym mezaljansem... niczem się tak nie brzydzi jak temi gryzipiórkami" Id. Pam. Pan. 200. „wielki poeta na sto lat wystarczy, a tych gryzipiórów, bazgraczy, tandeciarzy kopami..." An. Wi. I. 117.

Gryzoń -nia. m. -nie mn. zool. pewien rząd zwierząt ssących gryzących, jak bobry, wiewiórki, susły, zające, myszy i t. d. ‖ okolicznościowa nazwa dawana koniu przez żart np. „Pójdźże ty wprzód gryzoniu, a ty za nim cyconiu, Walaśku, Kubaśku zagrajcie" Kantycz. 3. 23.

188

185

Grdykać

Grzdykać, st. cz. ndk. przez grdykę t. j. gardło głośno przepuszczać, łykać hałaśliwie.

Grzdykanie -a, n. czynność wyrażona słowem: grzdykać. „Słychać było tylko grzdykanie pijących.” H. Sienk. Og. i mie. 3, 349.

189
186

Grzebalny -a -e, od grzebania, szczególniej umarłych, stosuje się do cmentarza. „Za miastem urządzono nowy cmentarz grzebalny" M. Poty. Wyd. po gub. Aug. 222.

Grzegotka - i. ż. u Ld. grzechotka, jaskółka gnieżdżąca się w oknach „Przed każdą chatą, jako grzegotki bawią się w piasku drobne pachołki" S. Prusz. Zagr. wiej: 86.

nigdy nie słyszałem w znacz. kukułka v. żezuli

<u>Grzejny</u>-a-e gw. grzejący, dający ciepło, np. mówiąc o drzewie: „dębina grzejniejsza od sośniny" Ziemia Stężycka, Ryki.

192
189

Grzela - i. m. Grzelo - a. m. zgrub. oraz posp. lud. imię męskie Grzegorz(1) „Niechże to wino, do ciebie mój Grzelu!" Kurdesz W. Pol. 3.177

(1) Kaz przynieść wina mój Grzegorzu miły, bodaj się troski nigdy nam nie śniły.. dalej j. w.

„I ty Anulko, połowico Grzela, bądź uczestniczką naszego wesela." ib. „A gdzież to ten stary Grzela, co nam grywał co niedziela" pod Warsz. O. Kolb. 1. 406.

Grzelina - y. ż. lud. żona Grzeli, Grzegorzowa. Kuj. O. Kol. 4. 271.

Grześ - ia. m. Grzesio - a. m. zdrb. imię męskie Grzegorz „To ja, Grześ, do usług" JJ. Uwar. 33. 16. „Grzesio zdjął czapeczkę i zęby na znak powitania pokazał" ib. „Grzesio wykonał mój rozkaz" An. Wi. 1. 81. „Tylem razy mój Grzesiu, już cię o to prosił, abyś kładł wszystko na swojem miejscu" A. Br. Fr. 1. 143

Grze-

Grzesiowy-a-e do Grzesia należący „Język i nogi Grzesiowe zaniemogły, zatoczył się." An. Wi. 1. 86.

Grzeszyć st. cz. ndkn. § — czem = odznaczać się czem, mieć w sobie czego zanadto. ~~„Nie grzeszyć czem" = nie posiadać czego zanadto, nie odznaczać się czem~~ „Rozumem nie grzeszył, ale tak sobie szedł dalej a dalej z ufnością, że przecie Pan Bóg dopomoże" JJ. Kras. 72.55. „Program koncertu nie grzeszył nowością dzieł wykonywanych" Wiek 1883.19.3. „Komedja grzeszy głównie tem, że akcja właściwa odbywa się gdzieś za sceną" G. Cz. Wiek 88.143.3.

Grzęzawisko-a. n. grząska łąka, bagno „Płynie strumień, płynie mały, z grzęzawiska lub z pod skały" W. Syrok. Śpiew. pol. 3. 52.

(above the line: trzęsawisko)

Grzęzawica-y. ż. „Grzęzawice, na których woda osiada i gnije, bo jej nikt spuszczać nie myśli" J. I. Krasz. Bluzn. 1883. 3. „W onym parowie, na rozstaju, dla grzęzawicy i topieliska most wystawiono" J. I. Krasz. Br. Zmartw. 1. 18 „Rób jak chcesz... ale pamiętaj... są kałuże, z których grzęzawicy się nie wychodzi..." B. Bol. Hybr. 123.

Grzęź-i. ż. zie-zi. mn. „Owe pagórki otaczały przed wiekami dębowe święte gaje, gdzie dziś orne pola i torfiaste grzęzie" Wiek 1885. 33. 3.

195

2

Grzmocisz -a m. miano dawane ogarom, psom gończym „To na sforze Zagraj z Pisklą jak kota zwietrzyły, hajże po kocie! a Grzmocisz i Popraw... — Fi! co za nazwiska!” A. hr. Fr. 1. 147.

Grzmić -ił -i się dokąd porywczo, pędzić, lecieć, biec „Grzmię na górę. Po drodze słyszę już gwar u nas” H. Sienk. Ta trzecia. Kur. Codz. 88. 285. 1.

196
3

Grzmot -u. m. § fig. przen. „W uszach od grzmotu tych marzeń, co piekły, jakiegoś głupiego doznaję dziś szumu" Edm. Wasil. 306.

Grzmotnąć się st. zaim. dk. posp. paść na ziemię, obalić się, przewrócić się „Grzmotnął się, jak długi"

197
4

Grzybeczek-czka. Grzybek-bka m. zdrob. grzyb. kapelusz niegdyś będący w modzie, płaski, formy grzyba „Pamiętam tych imościów wysmukłych i cienkich, rozmaitych, na głowie w grzybeczkach maleńkich" J. U. Niemc. 2.195.

Grzybobranie – a. n. zbieranie grzybów „Z hucz-nego śniadania wyszli na uroczysty obrzęd grzybobrania" A. Mick. 3. 70. „A owe zabawy wiejskie płci obojej, na orzechach i grzybobraniu" J. Ochor. Niwa 7. 2. „Niedługo nastaje pora grzybobrania" Niedz. 2. 205.

Grzybów – a. oprócz ulicy w Warszawie musi mieć jeszcze inne znaczenie, ponieważ w jednej z pieśni lud. śpiewanych w Krakowskiem, wymieniony jest „grzybów" w Krakowie, lubo w tem mieście niema ulicy t. n. „A w Krakowie na grzybowie piłi piwko szewczykowie" O. Kolb. 1. 246. porów. Dybów.

<u>Grzywka</u> – i. ż. zdrob. mała grzywa „Gdy kucykowi zapłatał grzywkę, co to uciechy!" S. Prusz. Zagr. wiej. 53 „u kobiet pewna moda ~~uczesania~~ czesania włosów „Grzywka, to jest krótko nad czołem obcięte i zwykle zafryzowane włosy." L. Ćwiercz. Dzwon. 1885. 4. Dod. „Spojrzała w lustro i (machinalnie) poprawiła rzadką grzywkę sterczącą nad czołem" A. Wilcz. G. Lwow. 1886. 290

Gubernja - ji. ż. nje mn. zmetn. władze guber-
njalne „I w rządzie powiatowym i w gu-
bernji plecy ma" J.I. Krasz. 75.79.

Gubernski - a - ie Guberski - a - ie. rusycyzm
upowszechniony w prowincjach pod rządem
rosyj. zam. gubernjalny „Mój ojciec służy
w rządzie gubernskim i chwała Bogu
sowietnikiem!" J.I. Krasz. 75.78 „Zaczęli
proces... w ziemstwie i guberskim rzą-
dzie." Ad. Mick. 3.12.

Gubernatorować -ł. cz. ndkn. być guber-
natorem „Podówczas w Humaniu mieście
wojewody gubernatorował pan Mładano-
wicz" M. Czaj. Wernyh. 1.226.

201
8

~~Zgubić~~
ndkn.
Gubić się st. zaim. błąkać się, nie módz znaleźć wyjścia, zatapiać się „Gubiłem się w myślach, coby temu mogła być za przyczyna, ale nic nie mogłem wymyślić." Ż. Marsz. 1. 138
§ – Zgubić się dkn. w grze bilardowej przez fałszywe uderzenie wpędzić swoją bilę do łuzy „Przyrzekłem dać mu rewanż na bilardzie; dobra gratka, włoch niemk, a jednak grać lubi, co uderzy to kiksa, albo sam się zgubi." JU. Niemc. 2. 228.
„Chciał pięknie skrajać matkę do środka, tymczasem sam się zgubił" Now. 1882. 66. Felj.

202
9

Gudzia-i, Gudula-i, Gudusia-i. ż. e wu. prow. krakows. pieszczotl. nazwy dawane przez lud świniom „Świnie otrzymują przydomek: gudzie, gudule, gudusie" O. Kolb. 5. 179. „Nawołując prosięta: luty, luty! albo gudzi!" ib. 180 cf. chrząkała.

<u>Gukier</u> - a. m. <u>rz.</u> mn. monokl, szkiełko na jedno oko „Trzyma w oku gukier i kręci szapoklakiem" Mucha 1871. 8

204

10

Gul, gul prow. Kuj. wołanie na indyki „w pers. gulgul, gulgulé, krzyk przeraźliwy, hałas, wrzawa" A. Mucht. Źródłosł. 34. (·)

Gularz-a. m. prow. Kuj. indyk samiec, jendor. Gulnik-a. m. prow. Kuj. kurnik na indyki Gula-y. ż. prow. Kuj. indyczka (1.) Gulichna-y ż. zdrb. w l. mn. „guly" w ogóle indyki tak samce jak samice.

(·) ≡ odgłos tykania „Siaki taki do flaszeczki; gul, gul, gul, gul, gorzateczki" Śpiew. polski 3. 14.

(1.) ≡ kobieta głupia. Toż w obydwu znaczeniach w Chełmin. 1. indyk 2. kobieta głupia, głupla A. Krasnow. Jęz. lud. Chełmin. Alb. mtodz. 302. „Gula indyczka Gularz indyk, Guly indyki Gularek v. Gularka chłopiec v. dziewczyna pasący indyki Gulnik, kurnik na indyki „Sprzedałem drogo guly," dobrze indyki sprzedałem" O. Kol. 4. 271

Gumalastyczny, Gumelastyczny-a-e, z gumalastyki „Porzucać z siebie gumelastyczne płaszczyki, kapturki, peleryniki" J.I. Kraszewski 1.18.

Gumalastyka, Gumelastyka-i. ż. porp. guma elastyczna, kauczuk.

II

Guniénki – rzecz. mn. prow. pochodz. od gunia, u górali tatrzańskich, spodnie „portki", portecki, nahawice, guniénki, spodnie obciste z białego sukna, wyszyte na bokach i szwach sznurkami czerwonemi i granatowemi" L. Rzewu. Z podróży do Tatr Kl. i Kw. 185.

<u>Gusi</u> <u>gusi</u>! <u>gusiuchny</u>! prow. kuj. głos przywołujący ~~indyki~~ gęsi. O. Kolb. 4. 271.
cf. pilu, lela i ksyku.

208

13

Gust-u. m. sta mn. § „z gustem" (żart.) = z przyjemnością, z ochotą, chętnie, owszem. „Proszę ze sobą, jeżeli łaska. – Z gustem komisarzu!" J. A. Minicz. Tyg. Il. 1. 71.

209 14

Gustaw-a. m. imię męzkie, August, zdrob. Gucio-a. m. Guciunio-a. m. [Gustawek-wka] Gutek-tka. m. „Hrabia August, popularny tu pod łobuzowsko-facetowskiem mianem Gucia, Gutka" G. war. 1882. 249. 2. „Mój Gustawie, dla Boga, porzuć myśli płoche" A. hr. Fr. 4. 11. „Guciu, Guciuniu, nie czyń mi zabawy." ib. 43. „Ach mój Gustawku, wszak ty szukasz żony." ib. 44. „Coś tu znać Gustawa - gotówbym przysięgać, że to jego sprawa. Oj Guciu, Guciu!" ib. 93.

210

15

<u>Gustować</u> st. cz. ndkn. <u>Zagustować</u> dkn. w czem, upodobać sobie co, smakować w czem. Niekiedy z 4tym przyp. „Pan sąsiad, słyszę... tutejszą wioskę zagustował srodze. Zjedna dziedzica i nas zadzierżawi" W. Syrok. Gaw. 4, 20.

Guwernerka - i. ż. zawód guwernera „Porzucił zamiar puszczenia się na guwernerkę" J. Lam Gł. do pozt. 1. 19. „Dla braku innego utrzymania, zajmował się czas długi guwernerką." J. Dzierzk. 2. 15

Guzieł – zła. m. zły – ów. mn. prow. kuj. guz na ciele „Uderzył się w głowę jak mu guzieł wyskoczył" cf O. Kolb. 4. 271.

17 213

Gwałtować st. cz. ndkn. *prawo.* gwałt, hałas podnosić o co, awantury robić, gwałtu krzyczeć „zawsze gwałtować o takie głupstwo."

Wygwałtować st. cz. dkn. wygwałtowywać ~~cont~~ contin. przez gwałt co osiągać „Jeżeli chce czegoś dowiedzieć się od kobiety, toż nie wygwałtowywać od niej wyznania, tylko przez łagodność i obudzenie ufności..." Z. Kaczk. 1. 143.

Gwałt-u. m. § „gwałtem" przymusowo, pospiesznie, koniecznie „Potrzeba mi gwałtem pieniędzy." „Zda się, że rzeka gwałtu z piekieł go wyrzuciła, i znowu radby gwałtem powracać do piekła" Ad. Mick. 1. 244. „Szlachetnego charakteru, pełen otwartości, gwałtem się cisnął do serca i kazał się kochać" J.I. Kraszew. 70. 83.

cf. Ld. na gwałt

Gwałtownik-a. m. § człowiek „gwałtowny", prędki, impetyk, łatwo dopuszczający się gwałtu, *porywczy, zapalczywy* zawadjaka, awanturnik, burda, złośnik „Poślubiła go wbrew woli rodziny; już wtedy

mówiono jej, że gwałtownik i człek niespokojnej natury" Ad. Kraś. G. lw. 88. 137. 1.

214
18

Gwara - y. ż. § prow. kuj. gęba, pysk w przenośni, mowa pod względem donośności „tęgą ma gwarę" t. j. głos ma urzeczywisty i tęgi. O. Kolb. 4. 271.

Gwarancja – ji. ż. zw. w potocz. mowie, pewność, bezpieczeństwo „Ożeniwszy się z córką, niema gwarancji że matka się nie wyśliźnie i nie chapnie z sobą majątku" B. Bol. Hybr. 63.

216
20

Gwardjanować st. cz. ndk. być gwardjanem „Wybierzcie się wasza mość zaraz, dziś jeszcze, a ja tu tymczasem będę wam gwardjanował w konwencie, i o spiżarnię masz być spokojny, że jej nie wypróżnię." G. J. Dyk. Ost. Sejm. 1. 113 „Prawda, że lada głowa nie była w stanie gwardjanować takiemu klasztorowi" Echo 1880. 286. 1.

217
21

Gwarny -a -e z prow. Podhale, rozmowny, wymowny, któremu nie brakuje gwary. L. Rzewn. Z podróży do Tatr Kr. i Kw. 187.

218
22

Gwazdać st. cz. ndkn. gwaździć, mazać, pać-
kać

Gwazdacz-a. m. cze mn. ten co gwaździe,
maże, paćka „Rzemiosło tak zwanych
„gwazdaczy." Podgatunek ten malarzy
smaruje mury domów włościańskich,
krzyże przydrożne" Tyg. Il. 3.2. 307.

Gwer - u. m. ry um. niem. Gewehr, prow. wojsk. Galic. karabin „Już grzmią trąbki tyraljerów, tra ra ra, tra ra ra, piechota zaczyna z gwerów, brr, brr, brr..." Śpiew. polski 3. 59.

Gwiazda -y. ż. — § „dniowa, dzienna gwiazda" słońce „Dniowa gwiazda, chmurna, blada, za Krzywicki las zapada" JB. Zales. 1.128 — § „z pod ciemnej, z pod czarnej gwiazdy" = najlichszego gatunku, podły „To toto z pod ciemnej gwiazdy, oberwaniec a pod szubienicy" JD. Krasz. 76.120. „Będzie kradł, bo to toto z pod ciemnej gwiazdy" Jd. Bluwr. 19.26 „To wisus z pod ciemnej gwiazdy" B. Bol. Prudbury 75. „Co to jest tuman? tuman, gdybym był filozofem z pod ciemnej gwiazdy powiatowej, ze znaczy, tu mam a tu nie mam" J. Dzierż. 1.42 „Najgorzej z tymi szlachcicami dzikimi z pod ciemnej jakiej gwiazdy powiatowej" Szczut. 1878.38 „Urwisz niewart złamanego szeląga, hołysz z pod czarnej gwiazdy" A. Wilcz. Fot. społ. 1.66 (:)

Gwiazdka -i. ż. — § przysłowiowo: „chce mu się gwiazdki z nieba, szybki z okna, kafelka z pieca" = rzeczy niepodobnych „Prawda? praw-

da: jestem niecierpliwa i zepsuta – pieszczoszka, chcę kafelka z pieca, gwiazdki z niebios"
B. Bol. Hybr. 151. ob. f. 2.

Gwiazdkowy-a-e, od gwiazdki „Dziś nasze gospodynie wysilają się w pomysłach nad urządzeniem biesiady gwiazdkowej" Tyg. Il. 1. 99.

Gwiaździarski-a-ie. astronomiczny, u Ld. gwiazdarski „Żona Heweliusza przez lat kilkanaście pomagała mu w spostrzeżeniach gwiaździarskich" Tyg. Il. 2. 5. 312

Gwiaździarstwo-a. n. badanie gwiazd, astronomja u Ld. gwiazdarstwo

Gwiaździarz-a. m. astronom ~~w~~ Ld. gwiazdarz

Gwiaździarka-i. ż

(1) „Wyrażenie to i po dziś dzień słyszeć się daje: ślepy mazur od ciemnej gwiazdy" O. Kol. Maz. 1. 38.

221
2
24

(Gwiazdka) prow. Chetmiń. kuj. wilia Bożego narodzenia ξ godowy podarunek, w dzień ten zwyczajny w Prusiech, nietylko u protestantów, jak powiada Linde, ale i u katolików. Weihnachtsgeschenk, heilige Christ. A. Krasnow. ~~Cro~~ Jęz. lud. Chetmiń. Alb. młodz. 302. Toż samo w całej Polsce; „Gwiazdka" powsz. toż co kolenda.

Gwiazdkowy-a-e od gwiazdki, na gwiazdkę t. j. podarunek godowy przeznaczony „W rzędzie gwiazdkowych podarków widzieliśmy..." Kur. lwow. 1886. 3. 4.

Gwiazdula-i. ż. prow. Krakows. nazwa dawana krowie mającej łysinę czyli gwiazdkę na czole. O. Kol. 5. 178.

222
25

Gwintówka - i. ż. „Do żydów strzelać z gwintówki." Z. Kawal. 1. 60.

Gwinty - ów. mn. żart. bicie, wały, plagi „skroić gwinty" [wyrznąć komu] = dać w skórę. „Czekaj! skroję ja ci gwinty!"

223
26

Gwizd-a. m. dy-ów Gwizdor-a. m. ry-ów Gwizduch-a. m. chy-ów. prow. Chełmin. „ludzie przebrani za dziadów lub zwierzęta, obchodzący w gwiazdkę, to jest wilię Bożego Nar. po domach dla nastraszenia lub udarowania dzieci. Nazwa pewno od gwizdżenia. Forma gwiazduch, z której p. Szulc utworzył bożka Gwiazd-ducha, w Prusiech nieznana. Jeżeli gdzie istnieje, to wyprowadziłbym ją raczej od gwiazdy betlehemskiej." A. Krasnow. Jęz. lud. Chełmin. Alb. nitodzie. 303.

por. gwiazdor (przynosi gwiazdkę dzieciom)

224

27

Gwiznąć st. cz. dkn. = wypić prędko, połknąć
„Dobry chłop na pańszczyźnie kiedy
wódki gwiźnie" O. Kolb. 1. 362.

225
28

<u>Gwoli</u> przysł. prow. Kuj. względem, co się tycze, dla tego, po to, na to, dla „Ja nie gwoli tego mówię." „Poszedł gwoli zarobku" „Przychodzę do Pana gwoli tych pieniędzy, co mi się należą" cf. O. Kolb. 4. 271.

226
29

Gzara -y. ż. prow. Chełmiń: liche ubranie ("z niem. porówn. staroniem. saro = zbroja; gisarawi, gesarewe = zbroja, średnioniem. geserwe") A. Krasnow. Jęz. lud. Chełmiń. Alb. młodz. 303. Gzary -ów l. mn. bez poj. Kuj. sprzęty, graty, rupiecie, odzież stara, w krak. hadra. O. Kolb. 4. 271. Gzory -ów (zamiast wymaw.) Poznańs. Łachmany, rupiecie. Poznań. sprzęty różne. Wągrowiec, Mogilno. Zb. mater. prow. 1. 18: 34.

<u>Gzik</u> - u. m. bez l. mn. prow., Kuj. twaróg ze
szczypiorkiem i niekiedy tłuczoną gorczycą, roz-
tarty z mlekiem „Na podwieczorek ja-
dają chleb z <u>gzikiem</u> (twarogiem ze
szczypiorkiem i mlekiem)" O. Kol. 3.73
i 4.271.

i w Pozn.

31 228

Gzub-a. m. ły-cio. mn. prow. Chełmiń. 1. brzuch?
2. chłopiec gruby i tłusty. A. Wrzosow. Jęz.
~~Ch.~~ lud. chełmiń. Alb. młodz. 303.

używane często i w Pozn.

Ha! wykrz. § „aż ha! że ha!" wyrażenie pochwały, uznania, podziwu „Z chłopami zrobił ugodę o zwolnienie zbierania i dał im sztuk lasu takiego, że ha!" A. Wilcz. Tyg. powsz. 1882. 339.
§ „ha?" zapytanie, hę? co? „Panna Adela, prawda, że cudo! ha?" J. I. Kraś. 84. 99. „wydobył z gardła nieokreślone, gapiowato brzmiące pytanie: – Ha?" El. Orz. W zim. wieczór 11.

Habenda -y. ż. dy. mn. z łac. żart. to co się posiada, posiadłości, głównie w znaczeniu posiadłości wiejskiej, dóbr ziemskich.

231
3

Hadży „pielgrzym muzułmański, z arab. hadżdż i hadżdży pielgrzymujący do Mekki i Jerozolimy, tytuł który zostaje na zawsze dla tych, którzy odbyli taką pielgrzymkę i poprzedza imię np. Hadży-Ibrahim, Hadży Jusuf." Ant. Mickl. Źródłosł. 36.

232
4

<u>Maf</u>, <u>Maw</u> prow. Podhale: tu, najw, najwo

L. Rzaczn. Z podróży do Tatr Kł. i kw. 187.

233
5

Hafciarka - i. ż. ki. mn. trudniąca się haftowaniem „Na czwartem piętrze mieszkały praczki, hafciarki i kwiaciarki" J. Zachar. Dies. bit. 5. 4. „Biedna ~~fa~~ hafciarka najdłużej co noc pracuje" ib. 5.

234
6

Haftka -i. ż. § „haftka pętelka" = człowiek do niczego, byle kto, byle co. „Ma za haftkę pętelkę wszelkie zdolności, choćby najwyższe, gdy człowiek za żywy i za ruchliwy." J. A. Miniszn. Tyg. Il. 1. 71. cf. hetka.

Hańć-ib-i st. prow. czas trwać napróżno, mi-
dzić Hajka-i. ż. mitrzenie. Chełm-
skie. Lowora.

236
8

Haj, Hej wykrz. z prow. lud. u Podhalan, Słowaków i niektórych rusinów górali; znaczy: tak. L. Rzewu. Z podróży do Tatr Kt. i Kw. 187

<u>Hajdaj</u> - a. m. <u>je</u> - ów mn. - prow. ~~xx~~ z turec. pastuch, poganiacz wołów. Na Podolu ros. „Hajdaj, pastuch wołów" A. Krcm. Rocz. Tow. nauk. 41. 198. W Galicji wschod. na paszportach wydawanych dla bydła udającego się na targ, wydrukowane w nagłówkach, w trzech językach, oprócz nazwiska właściciela bydła „nazwisko hajdaja, Viehführers, pogonicza (по-гонича)"

Hajdamaczy-a-e od hajdamaków, hajdamacki „Cała Ruś podniósł wicher hajdamaczy." S. Goszcz. 2.125.

Hajdamacki-a-ie ż fig. burszowski, hulaszczy „Gdy kapela odezwała się, wszystkim się oczy uśmiechnęły, — krzywy nawet podniósł głowę i minę zrobił hajdamacką" J.I. Krasz. Tyg. powsz. 1882. 2.

Hajdawery-ów. mn. bez 1. poj. posp. szerokie spodnie, szarawary „Śmieszna postać w szaraczkowych hajdawerach, w spencerze granatowym, wsunęła się do pokoju" JJ. Kraszewski 1.119. „W koszuli i w hajdawerach karmazynowych zataczał się po izbie" Z. Kaczk. 1.240 „Durka z samodziału ociera się o lisią kurtę i kozacze hajdawery" Jad. z Zat. Ul. i Kw. 324. „Pomykał na koniu bez czapki, w koszuli tylko i hajdawerach" H. Sienk. Og. i mie. 3.136 „Zrzucili obaj zwierzchnie ubranie, tak, że pozostali tylko w hajdawerach i w koszulach" ib. 251 „Jej nie w rogówce albo czepku chodzić, lecz w hajdawerach usarskich rej wodzić" Kur. Święt. 1867.10. Hajdawerki-ów zdrob. „Ledwieś i hajdawerków nie zgubił... na własne oczy widziałem jak obłatywały" H. Sienk. Og. i mie. 3.237. „Pozrzu-

cali ze siebie zwierzchnie szaty, że jeno zostali w koszulach i hajdawerach" Ż. Kawk. 1. 237 „ Ras-Alula nosi zazwyczaj koszulę i hajdawery z białej tkaniny wełnianej." G. Lwow. 1887. 42. 3.

<u>Hajduczno</u> - adv. od hajduków, z hajdukami, meton. z liczną służbą „Przyjedziemy tu poszóstno, hajduczno, żeby się powście-kali ze złości wszyscy" J. K. Krasz. 88. 91.

241
13

Hajż go! Haiż go! myśl. okrzyk na charty, szczując „Ruszysz kota i pomkniesz z kopyta, i krzykniesz: Hajż go! Ha!" Spuśc. 68

242
14

Hakówka – i. ż. hakowanie, radlenie, odwrócenie roli pługiem lub radłem (Sanockie)

243
15

Hala - i. ż. le mn., prow. w Karpatach, pastwisko, przestrzeń w górach nie zarośnięta lasem, golarń, halizna, gołobór, bezlesie „Dolina opasana z trzech stron górami, a z czwartej połączona ciasnym przesmykiem z żyzną i rozległą halą" Wł. Łoz. Czar. Mate. 57. „I przywędrowali do wysokiej hali, rozbieraj się Kasiu z tych pięknych korali" pieś. pod Wawr. O. kol. 1. 218 cf. Podhale „Hala, pastwisko wysoko położone w górach. Hale w l. mn. w ogóle Tatry." L. Rzewu. Z podróży do Tatr Kt. i Kw. 185. „Hale - Tatry - także pastwisko (hala). Najwłaściwiej jednak wyraz ten oznacza góry. U dawnych Sarmatów góra zwała się także - Ala. Naród Alanów, wychodził z pod gór kaukazkich. Jest więc jakieś powinowactwo między wyrazem Alanin a wyrazem Podhalanin który oznacza górala z pod Tatrów" S. Goszcz. Dzien. z podr. do Tatrów 129.

244
16

Halabardzista - y. m. ści mn. halabardnik
„Na rogatkach trzymali straż nie halabardziści, lecz zwyczajni żydkowie" Kl. Jun. wiek 1886. 142.

Halabarda - y. ż. - u Ld. halabarta „Zamiast halabardy trzymał w ręku ostro zakończony drut" Kl. Jun. wiek 1886. 142

245
17

Halawa-y. ż. wy nn. prow. na jeziorach i stawach, przestrzeń czystej wody pomiędzy trzcinami „W lutym na oparzeliskach i ~~[illegible]~~ po odkrytych halawach bije się dzikie kaczki" W. Pol 7. 247 „W sierpniu ptactwo wodne porzuca pielesz swoją i przenosząc się na wielkie stawy i jeziora, spadając na otwarte halawy, nie obrosłe trzciną i szuwarem, opodal brzegów i grobel" ib. 282 „Na łodzi o świcie przebija się myśliwy przez oczerety ku odkrytym halawom" ib. 283 „Z pobliskiej gdzieś halawy dochodził tęskny głos sopiatki" G. nar. 1885. 39. 1. cf. Przehalina

246

Halba-y. ż. lm. Halbina-y. ż. lm. zdrb. z niem. prow. Galic. kufel albo duża szklanka zawierająca pół kwarty. „Siedzę sobie u Naftuły przy halbinie piwa, a tu właśni kum z guberni” Djabeł. 1878. 18.

18 247

<u>Halbecwelwe</u>, <u>Elbecwelbe</u> z niem. pół do dwunastej; pewna gra, w której dobierają się karty rachując oka do 11 i pół „Wiecie co? grajmy w karty? w welba-cwelba? w wista?" Ad. Mick. 3. 226.

248

16

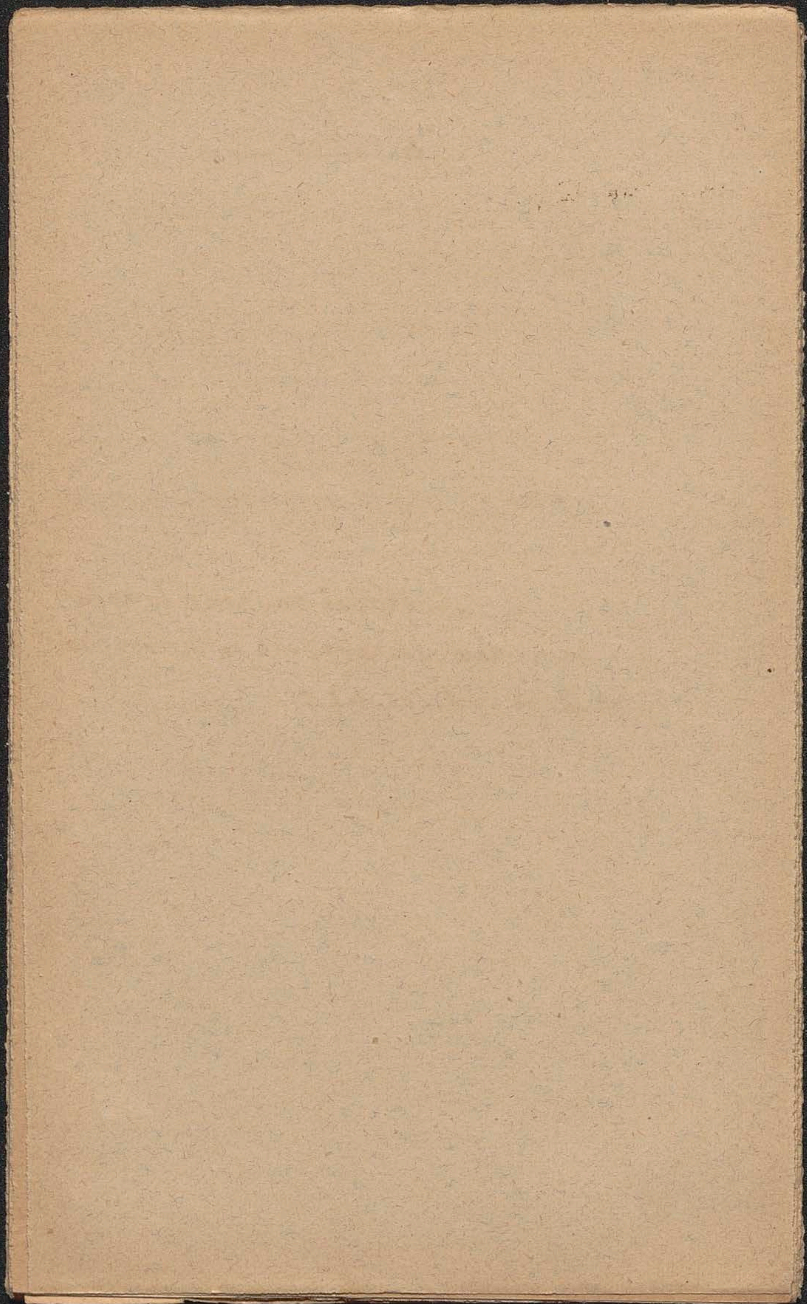
Halczyn-a-e do Halki należący „Fukasz się w gniewie na matkę Halczynę." Z. Kaunk. 5. 121.

248
20

Hatasować -ał -suje ś — kogo albo co, st. cz. daw. grabić, najeżdżać, przemocą krzywdzić, niszczyć „Chrósty są do tej wsi należące nad rzeką Obrą, które do Krobicy P. Starostowie Krobscy bardzo chatasują (tak), y po chwili ani Krobia, ani Dolsko nie będzie niało" Rewizja klucza Dolskiego r. 1664. Ks. Jeżewski. Rys hist. Dolska 187 „W jeziorach, które są własne JMX. Biskupa, do Gory, to wi. Sam ich zażywa a z Gory na nich zabrania. Tamtecznego dworniczka (tak), który jest w Gorze, bije, hatasuje, gdy chce gruntów własnych JMX. Biskupa zażywać" t. r. ib. 189.

fr. hamac, maryn.

Hamak - u. m. ki mn. Łóżko wiszące wywane na okrętach, siatka zawieszona dwoma końcami u powały, u gałęzi drzewa i t. p. służąca do spoczynku „Pokazała mu głową na dziecko wiszące w płachcie między drzewami, jak w hamaku" M. Bał. Wiek. 1878. 284. „Podróżni znużeni do kajut i hamaków na spoczynek się porozchodzili" B. Bol. Tut. 1. 233.

<u>Hanu</u> wyraź. praw. w Chełmskiem znaczy: jeśli np. „będziemy hanu" = będziemy jeśli (Łowcza)

252
23

Hanczyn -a -e (lud.) należący do Hanki „On by nie gonił, żeby to o inną owcę chodziło – ale że to Hanczyna..." M. Bał. Wiek 1878 270

Handzia -i, Hannia -i, Hanuś -i. z. poup. zdrobn. imię Anna, Andzia. „Żona jego piękna Handzia" Pr. Kwar. Wiek 1877. 286 „~~Aaaany~~ Była to dziewczyna, lat równo z panią mająca; także jej Anna było na imię i Handzią ją nazywano" Z. Kaczk. 1. 140. „Hej! koło młyna szumi dębina, Hanuni niema" T. Lenar. Bywało. „Czy śpisz Hanuś, czy czujesz?" O. Kolb. 1. 93.

258

Handeles-a. m. sy-ów mn. miejsc. Galic. żyd handlarz uliczny kupujący starzyznę, wołający: handel, handel, „W interesach, to bestya kuta na cztery nogi; targuje się ze mną, jak handeles przy każdym punkcie naszej umowy" M. Gawal. Dhuru 23.277. „Wymiotła z domu matki wszystkie sprzęty, pościel i t.d., które następnie za bezcen handelesom sprzedała" Dz. pol. 1888. 30.2. „Urządzał partyzantki przeciw włóczącym się po przedmieściu handelesom, szczególniej w zimie, kiedy śnieg dostarczał gotowej amunicyi" M. Bał. Pańs. Dziady 13.

254
25

Handel-dlu. m. dle mi. Handelek-lku. m.

Ui mn. zdrb. z metou. posp. absolute jako handel korzenny, wódek i w ogóle trunków, gdzie jeszcze podają „Tylu gości zaprosiłeś wczoraj do handelku, musiałeś dobrze nadszarpnąć worka" Kur. Świąt. 1872. 54.

255
26

Handryczyć st. cz. ndk. — się i Hendryczyć się st. zaim. ndk. rus. prow. Sanoc. Drohobyc. spierać się, targować, ujadać, certować się, czas trawić na niepotrzebnej rozmowie. Parył. Mater. do słown. prow. 1. 67 „Tłum handryczących synów Izraela" Wiek 1883. 12. 2 cf. Chandra.

Haniebny -a -e § pop. okrutny, ogromny, zadziwiający, w znacz. dodatniem to samo co „bardzo dobry" „Haniebny owies się zrodził" Kuj.

<u>Harap</u> -a. m. przym. harapnik, kańczug, batog myśliwski „I harap zdjął z siebie i złożył na stole: i weźmiesz harapem panicza Sokole!" W. Pol 7. 196 „A Sokół zrozumiał... i szczekał na harap, co leżał na stole" ib. „I porwał za harap: a karność!, a chłosta! i począł Sokoła harapem okładać" ib. 197.

Haratać st. cz. ndkn. Zharatać, Poharatać dkn. rus. prow. Sanoc. Drohobycz. bić, tłuc, rozbijać. Paryl. mater. do słown. prow. 1. 67.

259
28

Harbajtel - tla. m. - tle mn. niem. woreczek z warkoczem, jaki nosili dawniej mężczyźni przy perukach, harcap „Malowany był w galowym mundurze z pudrowaną głową i haarbeytlem" W. Gosz. I. 6.

Harcab-a v. Harcap-a niem. Haarzopf warkocz., dawniej, podług niemieckiej mody, przy pudrowanych włosach przez żołnierzy noszony „Już z Hofratów drzeć schaby, a Herrów oficerów łowić za harcaby!" Ad. Mick. 3. 172. „Francuskij grenadyerowie z bronią, bermycą i harcapem.." A. hr. Fr. Dz. 11. 112.

Harem - u. m. my um. - odosobnione mieszkanie kobiet, żon u turków „Na kaszemirskim usiadł dywanie basza pośrodku haremu" Ad. Mick. 1. 83 „Stary mój ojciec żyć będzie sam, i do haremu smutnej nie sprzeda." J. B. Zales. 1. 125. „Z arabs. harèm miejsce zakazane, niedostępne, stąd przybytek święty, po rusku храмъ, przybytki muzułmańskie w Mecce, Medynie i Jerozolimie zowią się harèm: także mieszkanie niewiast, to jest część seraju zamieszkana od żon i nałożnic sułtana, jako niedostępna dla obcych, nazywa się harèm, jak również i części domu, apartamenta przeznaczone dla żony w domach prywatnych, a w rozleglejszem znaczeniu nazywa się tym wyrazem w ogóle żona. W językach europejskich: francuzkim, polskim i innych, nie czyni się różnicy między wyra-

zamiń: seraj i harem, gdy tymczasem
obu tych wyrazów znaczenie jest różne"
Ant. Muchliń. Źródłosł. 38.

Harfować -ł. cz. ndkn. czyścić zboże na harfie ⟨fig.⟩ przen. „Porównywał tę powieść do zboża w przetaku, i chcąc z bajecznej plewy prawdę wywiać nagą, harfował żarcikami." Ad. Mick. 1. 243

Harfiarka -i. ż. ki nn. grająca na harfie, w znacz. posp. odróż. od Harfistki co oznacza artystkę.

Harfistka -i „Mowa jej była tak smętna jak śpiew niemieckiej harfistki" Elż. Mło. i Sta. 2. 55.

Harkotać st. cz. ndkn. szwargotać „Poczęli harkotać z żydem coraz głośniej" Z. Kaczk. 1. 248.

<u>Harmonika</u> -i. ż. <u>ki</u> mn. przyrząd muzyczny, w którym tony wywołane zostają przez tarcie dzwonów szklanych „Na powietrzu owadów wielki krąg się zbiera, krąży się, grając jako harmoniki sfera" Ad. Mick. 3. 191. „Usłyszał głos brzmiący jak dźwięk szklannej harmoniki" Z. Kraszi. 1. 339. || ~~up~~ narzędzie muzyczne dla dzieci, złożone z tafelek szklanych rozmaitej długości, w które się uderza pałeczkami „Grał na skrzypcach harmoniki robił" Z. Kaczk. 5. 31. || — i <u>Harmonijka</u> -i. ż. mały przyrząd dla dzieci, z którego wydobywa się tony dmuchając w szpary z języczkami metalowemi || posp. narzędzie do grania, w którem prawą ręką przebiera się na klawiszach, a lewą porusza miech „Stary emeryt grywał wieczorami na harmonijce" A. Wilcz. Kur. War. 1878. 185 „Grywałem na pożyczonej od stróża harmonijce" Kur. Świąt. 1867. 5.
cf. Fisharmonija.

Harmoniować, Harmonizować st. bierz. być w harmonji, w zgodzie, zgadzać się z czem, pasować do czego „Piękność jej odznaczała się powagą, z którą harmoniowały ciemne meble pokoju i zmierzch wieczorny" M. Bał. Biały murz. 226. „Posłała po inną parę rękawiczek, gdyż ta którą wzięła nie dosyć harmonizowała z suknią" Fr. Kwarz. Wiek 1878. 42. „Spodziewałem się, że z tej gospody wyjdzie przecież kiedy śpiew w noc księżycową, śpiew, któryby tak bardzo tutaj harmonizował z całem otoczeniem" K. Mtęp. G. lw. 1888. 6.

266
32

Hasanka - i. ż. hasanie, pląsy „Franek przytupując nogami, obchodził drobno, zwolna, wokoło podwórza, zakreślając miejsce do hasanki. A tancerze za nim, para za parą.." Z J. K. Gregor. O. Kol. 2. 187. „Czasem cisza pęknie wesołością: wówczas taniec ustaje, zaczynają gwarzyć, żartować. Po czem na nowo rozpoczyna się hasanka" tamże 189.

rodzaj opium

Haszysz - u. m. narkotyk, ~~wyciąg~~ z konopi „Po arabsku haszysz, trawa zwiędła, siano w ogóle, a w szczególności mówi się o liściach konopi indyjskich, które suszą i używają do żucia i do fajki zamiast tytoniu.. sprawuje rodzaj szaleństwa" Ant. Muchliń. Źródłosł. 38.

268

33

Hatti Szeryf, Hatti Humājum nieodm. turec. rozkaz, ukaz sułtański „Właściwie pismo szlachetne, Dwa wyrazy arabskie: rzecz. chatt znaczy linia, pismo, i przym. szeryf, szlachetny, święty – pismo, rozkaz, ukaz wychodzący od sułtana, inaczej hatti humājūm, pismo cesarskie” Ant. Muchl. Źródłosł. 39.

269
34

Haukać st. cz. ndkn. Zahaukać dkn. prow. szczekać, wydawać głos hau, hau „Kurta zahaukał" J. I. Krasz. 1. 121. „Dziwiło nas, że nie założono kagańców ludziom, którzy się kąsają między sobą i to nieraz bardzo szkodliwie i haują na siebie po gazetach" Djabeł 88. 5. 3.

270

35

Hawanna - y. ż. stolica hiszpańskiej wyspy Kuby; stąd ~ „Hawanna" najprzedniejszy gatunek cygar stamtąd sprowadzanych „Wyborne, suche Hawanny stały na stoliczku" J. I. Kras. Cześn. „Przynieś mi swoje pudełko z cygarami, czy trzyję taką hawanę, jakiej dawno nie paliłem" B. Bol. Pam. Pan. 67.

Hawański - a - ie z Hawanny pochodzący np. „tytoń hawański." „Dwóch hawańskich dymów z bursztynów smuż smugi." Ad. Mick. 1. 254.

Hawiarz -a. m. rzc mn. prow. Podhale, górnik
L. Rzewn. Z podróży do Tatr Kr. i Wa. 187. Z
niem. Hauer, dawniej powsz. dziś niezwyk.
Hawerz.

272

36

Hawieda -y. ż. prow. Podhale, bydle, bestja. L. Rzewn. Z podróży do Tatr Kl. i kw. 187

Hawiedzy -a -e prow. Podhale „Hawiedze mięso = wołowe L. Rzewn. ib. ross. Gawiadina cf. Gawiednik

273
37

Hawlok-a. m. ang. Havelock, zwierzchnie okrycie miękkie, rodzaj płaszczyka „Wysoki, chudy mężczyzna w długim angielskim hawloku" M. Gawal.-Bluszcz 23. 277.

274

38

Hawrań-i. ż. „Nasz druh, Tuhaj-bey, na hawrani blizko stoi" H. Sienk. Ogn. i mie. 3. 381. ?

275
39

Hazardowy -a -e na hazardzie polegający, hazardowny „Skazani zostali za hazardową grę na grzywnę." Kur. lwow. 1886. 148. 4.

276

40

<u>Hebe</u> -y. ż. mitol. bogini młodości, podająca napoje bogom na Olimpie § ~~przn~~. <u>by</u>-nu. posp. i żart. kobieta usługująca pijącym „Kubki z kościami, a bywają i karteczki, są silnemi motorami do ubicia kieszeni. Heby usługujące wywierają szczególny urok i posiadają dar pobudzający klientów aż do poświęcenia całego balastu kieszeni" Strażnica 1878. 357.

277
41

Hebes-a. m. szkol. nieuk, osioł, zakuta pałka.

„Ty hebesie! - nequam! były ulubione jego przydomki dawane uczniom" W. Gozzat. 1. 43. „Słychanaż to rzecz, żeby człek takiej fortuny, taki był hebes?" H. Sien. Og. i mie. 3. 280.

Hebesostwo-a. n. nieuctwo, zachowanie się po hebesowsku. „Słusznie niejraz karcił moje hebesostwo, w życzliwej pewnie chęci" W. Gozzat. 1. 44.

„Największą karą dla ucznia były słowa mistrza, wyrzeczone czasem w chwilach podrażnienia: - Eh, hebes jesteś, nic z ciebie nie będzie!" M. Gawal. Bluszcz 1886. 379. „Przy lekcjach nieustannie wciągałem nosem, vulgo siąkałem, co jest niezawodną oznaką słabego usposobienia ucznia... Jeżeli zawsze i przy każdej nauce siąka i siąka - to hebes jak Bóg Bogiem. Scientia nic z niego mieć nie będzie." A. Wr. Fr. Dz. 11. 167.

278

42

Heć! – głos na woły kierujący je na prawo. Ziemia Stężyc. Ryki cf. heta, oć.

Hecia! a hecia! – głos na źrebiątka odganiający je. (Kujawy). Zkąd niekiedy heciak = źrebak.

279
43

Heca-y. ż. § sztuki akrobatyczne i konnych jeźdźców „Przesycony hecami, tłum cyrku nie zapełnił" Wiek 1883. 44. Dod. 2. § awantura, burda, rzeczy dziwne, niepraktykowane, niestworzone „Trudno sobie przedstawić smutniejszy obraz od tego, jaki nam dają obecnie stosunki powiatu wywołane ostatniemi hecami wyborczemi" Kron. Codz. 1877. 36 „Nuż śpiewać piosenki na cześć złocnego cacka i inne hece na sposób ludzki wyprawiać" J. Tret. Pam. Dan. 6. „Pisać książki? wielka heca! człowiek pióro bierze, i usiadłszy koło pieca, jeździ po papierze" M. Rodoć Kur. War. 1878. 254. (1)

Hecarski-a-ie. od hecy i hecarzy. błazeński, pajacowski „Komizm w tej farsie krzykliwy, przesadny, a miejscami nawet — hecarski" Kur. Codz. 1878. 142

Hecarz-a. m. pokazujący hece, akrobata, kuglarz, linoskok „Hecarz w pajacowskiej czapce" Bibl. lit. 3. 153. „I kark skręcę, byleś mi za kark zapłacił — takie jest hasło hecarzy." ib. 8. 7. (2)

verte

(1) „Okręt hecę wyprawia" D. Pol. Tut. 1. 229 w czasie burzy skacze z jednego bałwana na drugi.

(2) „W cyrku konie i hecarze zabawiają amatorów koziołka i figlów błazeńskich" Quis Kurier 23. 386. „Mizerny hecarz paryski" Wiek 1887

„Wielbiciele jego bili tak zawzięcie brawo i urządzali takie wrzaski – iż wyglądało to na hecę" 9. nov. 1887. 266. 3. „Mamy tedy nowe źródło wrażeń.. konie do spółki z akrobatami rywalizują co wieczór o oklaski tej publiczności, która lubi hece.." Quis Kurier 23. 155.

„Za nią biegła cała gromada ciekawych – a najwięcej prawdę mówiąc głupich, co na ludzkie nieszczęście lubią patrzyć jak na hece cudaczne, które komedjanci po jarmarkach pokazują" 11. Jun. Wiek 1887. 274. 2.

280
44

Hedera-y. ż. Łacińska nazwa bluszczu, rośliny wijącej się. „Ścianę poobsadzano winogroną, wijącemi roślinami, hederą i t. p." J. I. Kraszewski 1. 46.

Hej *wo!* głos na woły kierujący je na lewo. Ziemia Stężyc. Ryki cf. kse, kseb, wiśta

Hela-i, Helcia, Helka-i ż. spieszcz. imię kobiece Helena, Helenka, Helusia.
„Doktor po raz pierwszy nazwał Helę panną Heleną. Zauważał, że niestosownie jest nazywać dorosłą dziewczynę pieszczonem imieniem" J. Tretj. Pam. Dan. 134.
Pannę Helenę znała rodzina pod pieszczotliwem imieniem Helci." Haj. Echo rum. 1.51. „Już to Helci powinszować takiego stryja" El. Orz. Kraj 1882. 25.4. „Chciałbym przywitać się z tą milutką Helką." ib.

Helisia-i, Helusienia-i ż. prow. lud.
Helisienia-i

„Wróżże mi jegomość u Helisi goście... nie wierzę wam tego, bo moja Helisia stanu szlacheckiego... a jużci jegomość przed okienka tworzy, jużci Helisienia zapłakała oczy. A moja Helisiu cości się umie zlękła..." od Stopnicy O. Kol. 1. 113 „A kazał jegomość w kotle smoły zwarzyć na swoję Helisię

żeby ją oparzyć... Niźli się rodzina o tem dowiedziała jużci Helusienia na marach leżała" ib. 114.

283

47

Oliś -i. ż.

Heliś -i. ż. prow. jakaś nazwa pieszczotliwa „Kasiu moja heliś nabierz złota dożyć” O. Kolb. Lud I Pieśni 45 Sandom. Radom. „Kasiunkę helisię na brzeg wyciągajcie” ib., „Odpocznij-wa se moja miła Kasiu.. Oliś moja oliś co ty teraz robisz” ib. 63.

Hellada - y. ż. staroż. nazwa Grecji, od pierwotnej siedziby Hellenów, rozszerzona następnie do całego kraju. „O Polsko, Polsko! jak dawna Hellada rozbudza ducha samo twe wspomnienie." M. Pawlik. Pam. Pieśn. 8.

285
48

Heloci - tów. mn. mieszkańcy m. Helos w dawnej Grecji zamienieni skutkiem podboju w poddanych i niewolników Sparty; stąd Helota - y. m. niewolnik. Heloctwo - a. n. niewola, poddaństwo „Biegł i poległ w boju, gdy mu w heloctwie zabrakło spokoju" Jul. Stark. Czar. Skała 6.

„Panowanie niemieckie spoiło naród na heloty i wydało go w ręce moskiewskie nim się wytrzeźwił." B. Bol. Taf. 1. 35

286
49

Hełm - u. m. ǂ „być pod hełmem" = podpić sobie, zaprószyć głowę, być naciętym „Trzeci dzień u nas piją; pan stolnik jako gospodarz, wody sobie potrosze dolewa, aby trzeźwym być, ale nie bez tego żeby też nie był pod hełmem" JI. Kraszewski Z 7 let. woj. 2. 170 „Wszyscy byli pod hełmem, a gospodarz, który każde zdrowie sam pierwszy wnosił, zaczerwieniony był tylko i ochoczy, ale nie pijany wcale" Id. 31. 196.

287
50

Hep! wykrz. zachęcający do skoku, szczególniej na konia, tyż co: hop „Koń wierzgnął... ko-czyk synu!.. a ja hep!.. jak długi" A. hr. Fr. Dzieła 8. 18 wyleciałem jak długi

Heraldyk -a. m. cy mn. zajmujący się heraldyką, znający się na herbach. „Był to zapamiętały heraldyk. Nikt lepiej nie znał nad niego wszystkich familij Polski, Litwy, Rusi, Inflant, Kurlandji, Prus, ich koligacyj, pochodzeń, dawności, herbów, czystości krwi i t.d. i t.d." J.I. Kras. 46.18 „Herb.. złożony z kilku lasek, które później heraldykom naszym podobało się przezwać strzałami, klamrami, literami etc" ib. 36.78.

Heroldja -ji. ż. komisja ustanowiona przez rząd do rozpatrywania dowodów szlachectwa. Heroldyjny -a -e tyczący się heroldji, oraz spraw w niej załatwianych „Trafiło się raz dla interesów heroldyjnych być marszałkowi w stolicy." J.I. Kras. 15.39.

289
52

Herbata-y. ż. ǯ – ty mn. i Herbatka-i. ż. tki mn. neton. przyjęcie wieczorne, wieczorek na którym zazwyczaj częstują herbatą „Zaczynała ją zapraszać na herbaty i wieczory muzykalne" J. I. Krasz. Wiek 1878. 63. „Jako ostatni środek przeciw nudom w mieście, są prywatne herbatki o szynce i cieście" Kur. Świąt. 1871 66. 2 „Pani sędzina wyprawia tańcujące herbatki" ib. „Można pana dobrodzieja prosić na herbatkę do mojej żony?" J. I. Krasz. 75. 69.

Herbaciany-a-e tyczący się herbaty „Gdy przyszło do podawania samowara i przygotowań herbacianych..." J. I. Krasz. Wiek 1877. 288. „Któż nas uwolni z niewoli herbacianej? kto nas upoważni do odmówienia bez niegrzeczności tej szklanki wody ciepłej, przygotowanej

w kredensie przez brudnego sługę i gwałtem narzuconej?" T.T. Urasz. 29.90.

„Wszędzie był pożądanym gościem, obiadowym, herbacianym i bodnarowym" J. Dzierzk. 5. 69. (1)

Herbaciarnia - i. ż. nie um. zakład publiczny nakształt kawiarni, w którym dostanie wyłącznie herbaty „Tania herbaciarnia dla biednych otwartą zostanie w niedzielę... szklankę herbaty z dwoma kawałkami cukru, rozdaje się po 1 ct." G. nar. 1886. 259. 3.

(1) „Siedziała przy stole, na którym znajdował się elegancki przyrząd herbaciany" Anan. (Kal.) 1887. 38

290

53

Herbik -u. m. -ki mn. zdrb. herb malarskich rozmiarów. „Na kartce wizytowej u góry stał herbik jak plamka” B. Bol. Nad uwdr. Dum. 47

Herbownik -a. m. -cy -ków. mn. pieczętujący się herbem, szlachcic herbowy. „Aby sobie zjednać niektóre tych ludzi trzeba być herbownikiem” Elp. Mło. i Na. 2. 62. „Herbownicy, ludzie z orłami napiętnowanemi nieopisaną dumą.” ib. 63.

291

54

Herezja -ji. ż. zje lm. § posp. Dziwactwo, głupstwo, rzecz niestworzona, naganna „Porucznik na takie herezje się zgniewał, i na tej wyprawie cygańskiej nie bywał” W. Pol 7. 208.

Hermetyczny-a-e z grec. tajemniczy, mistyczny, przymiotnik stosowany do ksiąg będących zabytkiem starożyt. cywilizacji egipskiej przypisywanych Hermesowi; w mowie potocz. ścisły, szczelny, zamknięty tak szczelnie że powietrze nie ma przystępu. Hermetycznie przysł. „Okiennice były hermetycznie pozaryglowywane" B. Bol. Przed burzą 139 „Jedne drzwi były hermetycznie zamknięte, inne bez zamków zabite drągami" JJ Kras. 32.52 „Zmiana zachodzi bez współudziału powietrza, gdyż można jej dokonać w naczyniach zamkniętych hermetycznie" W. Niewiad. Zdrow. 1886.240.

293
55

Herod - a. m. imię własne - nazwisko kilku królów Judei; posp. człowiek srogi, okrutny, postrach wszystkich „Także, konnych dwóch prosto wali we wrota.. poznałem brata Starościanki i tego Heroda Floryana, co to nie skąpi, żeby burdy nie spłatał" J. I. Krasz. Tyg. II. 2. 5. 314 „Herod-baba" „Miałbym się obawiać jednej słabej podwiki? - Ej, nie wiesz panie bracie, to Heród! Heród, mówię, nikt nic z nią nie potrafi" Ł. Kaczk. 4. 159. „Że matka jej była herod baba, doskonale córkę wyuczyła łagodności" J. I. Krasz. 46. 13.

<u>Hervuś</u>! widocznie z niem. heraus! gwar. Wy-
wołanie na kaczki spędzające je. „A he-
ruś kaczki na wodę!“

295
57

Het § przysł. prow. lud. na oznaczenie miejsca: precz, daleko gdzieś „pójść het” = odejść „Dziewczęta rozbiegały się, jak kuropatwy spłoszone i nie powracały, aż przekonały się, że Tydor powiódł sobie het” T. T. Poi. 1. 16. (.)

§ posp. na oznaczenie ilości = wszystko, precz ze wszystkiem „Majątek het cały przewróciłaś” J. J. Kwarz. Wiel 1877. 288 „Mam już tego dosyć! Het, wypaśliście mi kawałek zboża” ib. 1878. 5 „Wszystkie jego inwentarze i koniki i wózeczek, het pójdzie na pretensje” A. Wilcz. Fot. 1. 197. „Przyzwali z policji, stróżów, zrewidowali het do najmniejszego kłapcia” B. Bol. Fried burg 88 „Ślicznosić chłopiec, i het, koło niego tak porządnie co się zowie” J. J. Kwarz. Wiel. 1878. 39 „W nocy stara umarła już leży na tapczanie i sąd pieczętuje het, wszystko” B. Bol. Pam. Pan. 124. (1)

(.) „Uroki, odejdźcie het, za lasy i góry!” T. T. Poi 1. 42.

(1) „Kupcie farb, oleju, to ja wam tam, het!

wszystko pomaluję i obmaluję." T. T. Jeż 1. 85
„Idźcie het do czarciej maci!" Jd. Echo Lech. 2. 306.
„Zabieram się, i het idę." ib. 331. „Ty na zarobki odejdziesz het?" ib. 339.

„Jak się upił, burdy wyrabiał po ulicy.. a kiedy z guzami powrócił do domu, to het! to odbijał na żonie." Z. Kaczk. 1. 352. „Het po miedzach porozsiadały się dzikie gruszki grube, pękate.." Kl. Jun. wiel. 1887. 226, wszędzie po miedzach

„Słońce dogrzewa, ludzie het orzą; skowronek śpiewa na chwałę Bożą" T. Len. Bib. war. 1853. 2. 436.

296
58

Heta! lud. głos na konie lub woły. Ogólnie: poganiając je „No, dalej! heta, wio!" = jarda! Ściślej: kierując je na prawo, od siebie cf. ksob, wiśta. W Sanoc. kierując na prawo, na konie: heta! a na woły czcha!

297
59

Hetera -y. ż. vy mn. grec. w staroż. Grecji zalotnica frymarcząca swojemi wdziękami „Świat w niej widzi jakąś Heterę grecką." P.T. kraw. wiek 1878. 30.

Hetka - i. Chetka - i. m. § „Hetka pętelka" = człowiek do niczego, byle kto „Co to pan sobie myśli, że trafiłeś na lada chetki pętelki?" J.I. Kraszewski 75.78 „Już mnie tu za nic nikt nie ma. Jużem tu nie wart i za hetkę pętelkę" Z. Kaczk. 4.159. „A co to mosanie, czy my już takie hetki pętelki, iż drwić z nas będą?" O.J. Dyk. Ost. sejm. 2.52. ob. Haftka

Hę ? = wyraża pytanie „Hę, matulu, czy zrobicie, o co was będę prosił ?" Ant. Wieniar. Nad Wisłą 14.

Hidrant-u. m. ty. mn. „Zakładanie wodociągów jest już na ukończeniu... założono też kilka hidrantów" G. lwow. 1886. 191. 3. „Celem prawidłowej eksploatacji nowych wodociągów, zakładają w kilku ulicach na linii nowej sieci rur hydranty, których miasto zakupiło 50 sztuk zagranicą na model" Wiek 1887. 158. 3.

301
60

Starszeństwo

Hierarchia - ji. ż. § starszyzna stopni urzędowych „Sukmę miał szytą dworską, która wysoki stopień w hierarchii oznaczać się zdawała" J. I. Kraszewski. Tyg. Il. 3. 5. 7

§ pozycja w społeczeństwie ze względem na starszeństwo, znaczenie i t. p. „Poprzestając na skromnem stanowisku, zbyt daleko pozostaję za nią w hierarchji społecznej." Z. Mell. Groch. wian. 13. (1)

Hierarchiczny - a - e, od hierarchji, starszeństwa w urzędzie. „Prawy Moskal nie pojmuje życia bez służby i służbistości. Człowiek, co nie służy rządowi, jest mu przez to samo podejrzanym. W tem społeczeństwie związanem hierarchicznemi kajdany, ktokolwiek po za łańcuchem stoi, uważany jest za nieprzyjaciela" B. Bol. Tul. 3. 231. „Obawy o kierunek hierarchicznych rządów nie były płonne. Był to bowiem

czas wielkiej powagi kościoła, który władzę świecką wszędzie ograniczał." A. Prusz. Przew. nauk. i lit. 15. 98

(1) „Lud stojący pozornie na najniższym szczeblu hierarchii towarzyskiej, był w istocie najszczęśliwszy" J. T. Kraw. 21. 89.

302
61

Hieroglif-u-m. fy ....grec. znak pisma obrazowego dawnych Egipcjan, napotykanego na pomnikach § znak, napis zagadkowy, trudny nie tylko do zrozumienia ale i do odczytania „Cóż są gminne dzieje? hieroglif, mchem zarosłe zdobiący kamienie; ~~....~~ napis, którym spowite uśpiono znaczenie" Ad. Mick. 1. 245.

Hieroglificzny-a-e złożony z hieroglifów, wyrażający się za pomocą znaków obrazowych „Szczęśliwy kto z tych hieroglificznych odłamków, stworzy choćby małą legendę całości" G.J. Byk. O.A. Sejm. 3 „Próbowano zawiązać hieroglificzną rozmowę, ustawiając wyrazy z kulek chlebowych" A. Wilcz. Fot. 1. 152. § zagadkowy, niewyraźny „Z jego twarzy hieroglificznej nic przeczytać nie można, życie zama.

zato na niej, co Pan Bóg chciał napi-
sać" B. Bol. Hybr. 5

303

62

Hieronim-a. m. imię męzkie, daw. staropol. Parosz. Hieronimowa-ej. ż. żona Hieronima „Dzień dobry pani Hieronimowej!" PJ. Kwarz. 76. 16.

304

63

Hilary-ego, m. imię męzkie „Któż był ten pan Hilary?" Elp. Mło. i Sta. 2. 69.

~~Herbownik - a. m. cy~~

1305
64

Hiperprodukcja - ji. ż. grec. łac. produkowanie ponad potrzebę „Dowodzą, że nie przeludnienie, ale hiperprodukcja zagraża społeczeństwom europejskim" G. Lwow. 1885. 38. 1.

Hippodrom – u. m. z grec. miejsce, plac, tor na którym odbywają się wyścigi konne „Pod lasem położone jest błonie, gdzie odbywają się słynne gonitwy; hippodrom ma 2000 metrów obwodu" G. Kur. 1886. 229. 4.

307

65

Historja - ji. ż. § w mowie potocz. żart. „to należy już do historji" = minęło już, przeszło, dawne dzieje „Ale to wszystko należy już do historji." A. hr. Fr. Dzieła 7. 190.

Historjógraf-a. m. owie mn. z grec. w ogólności pisarz na polu historji; dziejopis; ściślej: powołany do skreślenia dziejów pewnego państwa, panowania lub epoki. z posp. „Stał się historiógrafem miasta, troskliwie wyliczył mi wszystkie zabawy i osobliwości" B. Bol. Pam. Pan. 8 „Mówić zaczęto o kwestarzach. Brat Serafin zrobił się historjógrafem ich i opowiedział wszystkie krążące o nich powiastki." J.I. Krasz. 32. 20.

309

67

Histrjon-a. m. łac. histrio, u Rzymian: aktor.

Dziś obelżywa nazwa aktora, komedjanta, to samo co błazen „~~Ten~~ Ten zwycięzki lew salonowy, mizył się swojej woli jak zwyczajny histrjon przed widownią, aby olśniewać potem kobiety."

M. Gawal. Bluszcz. 1886. 349.

300

68

__Hladzić__ st. cz. kontyn. prow. Podhale, upatrywać, pozierać L. Rzewn. Z podróży do Tatr Kł. i kw. 187

Władysz -a. m. rzem. Władyszka -szka ż. -szki mn. prow. donica do mleka „Na trawie schły czarne władysze od mleka" Pl. Warsz. 29. 103. „Drogi Boże ulewy, nie było kąta, gdzieby misek, władyszek, niecułek i garnków podstawiać nie było trzeba" ib. 31. 20.

312

69

Hm! znak chrząknięcia, rozmysłu, zastanowienia się, oponowania „Hm!.. nieźle... lecz z Geldhabem pomówimy wprzody." A. Kr. Fr. 1. 14 „Czyż mnie, teściu nie kochasz? – Hm!... a z całej siły.." ib 25 „Hm! wstręt, pragnienie! hm.. hm... zawrot głowy" ib. 4. 5. „Dla czegoż akan dobrodziej jeden prawdę masz tu przywozić, a myż to co? Hm! hm!" J. T. Krasz. Tyg. powsz. 1882. 20.

313

70

Hofrat - a. m. ty nm. niem. radca dworu „Lokaj wlata z krzykiem: Hofrat oznajmia wizytę." Ad. Mick. 1. 256.

314

71

Hojdać cz. ndk. prow. Kij. huśtać, kołysać „hojdać dziecko" Pohojdać dk. pohuśtać, pokołysać § — się cz. zaim. huśtać się

Hojdawka -i. ż. ki mn. huśtawka

315

72

Holendrować -ał -uję st. cz. ndk. termin łyżwiarski, robić ewolucje, nagłe zwroty ślizgając się na łyżwach. „W miejscu gdzie jest ruch największy, zakazać wszelkich nadzwyczajnych ewolucyj np. skakania, „holendrowania" w tył i t. p., gdyż może się zdarzyć bardzo łatwo nieszczęśliwy wypadek" Dz. pol. 1888. 8. 2

Hołodryga -i m. prow. hołota, hołysz, obdartus „Co to ty tu przyszedł robić brewerje, ty hołodrygo jakiś, co ci się koszula dziurami świeci?!" ŻJ. Ukraz. 55. 32.

<u>Hołubić</u> st. cz. ndkn. prow. rus. pieścić „od hołub, gołąb, oswajać, ująć, jednać sobie, np. kobietę, dziecię, konia, psa, łagodnem a pieszczotliwem obejściem" Podole A. Kremer Rocz. Tow. nauk. krak. 41. 200. Toż. Drohobycz. Parylak Mater. do słown. prow. 1. 68 „Mama cackała go póki był mały, hołubiła gdy wyrastał" T. T. Jeż Wrzec. 4. „Gabryś, paniczyk pieszczony i hołubiony, otoczony został guwernerami" ib. 9. <u>Przyhołubić</u> cz. dkn. przyjąć, przytulić „Ojca, matkę, braci, siostry wydźwignął z toni, starszników przy sobie przyhołubił.." T. T. Jeż. 2. 341 „Lud przyhołubiamy do siebie w krytycznych chwilach, a w zwykłej sytuacji zapominamy o nim" G. nar. 1883. 17. 2. „Lepiej było ugłaskać, przyhołubić i starać się go sobie pozyskać" J. I. Krasz. Wiek 1878. 25. cf. Rozgołębić „~~Chłopak też rad, że~~ „Ot siądź spozri na łodzie, do wiaterka jeszcze

pora! i jak pora... ja ci krótszą pokażę drogę,
wyprowadzę cię tam, zobaczysz serce moje.
Chłopak też rad, że go stary hołubi, uśmie-
chnął mu się po samo serce" J.I. Kras. 55. 16.

<u>Hołubiec</u> -bca, <u>Hołupiec</u> -pca. m. <u>ce</u> um. w tańcu ochoczym, szczególniej w mazurze, uderzanie (przez mężczyznę) nogą do nogi t. j. napiętkami, podobne niejako do uderzania skrzydłami w locie pewne gołębia zwanego łajfrem albo welfrem. Uwaga: podobne hołubce i w ogóle uderzania nogi o nogę w tańcu zwano dawniej <u>piżonami</u> (franc. pigeon, gołąb) „Trzy hołubca miły bracie, hu-ha!" Szczut. 1882. 6. 1. „Obertasa tańczą tu z hołubcami, wybijaniem i przytupywaniem podkówek lub napiętków" O. Kolb. 4. 202. „Kobyłka w skutku trudów wojennych nabyła nałogu uderzać chołupca zadniemi nogami, a potem na jednej tylko nodze kończyć taniec, co równie dla niej jak dla jeźdźca ani powabnem ani zaszczytnem nie było" A. Kr. Fr. Dzieła 11. 27.

319

Homeopatyczny -a -e od homeopatji ś w potocznie mowie drobny, mały, znikomy pod względem ilość „Wieści z szerszego świata dochodziły tu w dozach homeopatycznych" Kl. Junosza. Wiek 1886. 172.

75 320

Homerowy-a-e

Homeryczny-a-e od Homera; fig. godny Homera, wyższy nastrój epiczny, bohaterski „Homeryczny rapsod wojenny, opisujący ze szczegółami krwawe zapasy niewidzialnych olbrzymów, okazał się tylko utworem fantazji" Ż. Kaczk. 5. 88 „Śmiech homeryczny" = szczery, niepowściągniony, szalony, całą gębą „Stasiowi, patrząc nań na śmiech się homeryczny zbierało" JI. Krasz. 33. 103 „Dowcip królewski homerycznym powitano śmiechem" Id. Z 7 lat. woj. 2. 41. „Śmiech homeryczny, śmiech szalony, przerwał mówiącemu" J. Dziecz. 8. 239.
„Promienisto wydawał mu się ten kraj, tytanicznych zapasów, homerowych bojów i spartańską cnotą odzianych jak zbroją bohaterów" B. Dol. Tut. 1. 218.

321

Honor - u. m. ⁊ „robić honory domu" przyjmować gości, pełnić względem nich obowiązki gospodarza lub gospodyni domu „Jak można zawrzeć związek z kobietą, która nie byłaby w stanie robić honorów domu tak, jak nasz dom tego wymaga."
Z. Kaczk. 4. 170.

322

76

Honorny-a-e. posp. lud. honorowy, ambitny „Antek z próżnemi rękami nie wróci, bo to honorny parobek" M. Bał. Wiek 1878. 270

Honorować, st. cz. ndkn. § płacić honoraria. „W Krakowie przeżył rok, utrzymując się z trudnością ze źle honorowanych prac przy dziennikach galicyjskich" Wł. L. Ancz. Tyg. Il. 2. 6. 189. Uhonorować-ał-ruje dkn. uczcić „Jak mu się trafiło między obcymi ludźmi znaleźć, dobrze wiedział jak każdego uhonorować i komu jakie słowo powiedzieć należy." Kl. Jun. Wiek 1887. 217

323
77

Hopka - i. ż. -ki mn. posp. taniec, pląsy, hołupce, skoki taneczne „Muzyka rzempoliła, niby na odpuście, a jego żona wycinała hopki" J. N. Kam. Krak. i Gór. 20 „Zkąd się u was biedaków bierze ta ochota? tniecie hopki, choć ciężka zgięła was robota" ib. 30 „Nuże żywo w hopki, dziarskie parobki" Śpiew. pol. 3. 71. „Niech wie, że jak umrze, pójdzie do piekła, po śmierci musi z djablicami hopki wycinać" J. Rog. G. nar. 1882. 298.

<u>Horoskop</u> -u. m. -py -ów mn. (grec. ὥρα, godzina, skopeo, patrzę, rozważam), obserwacja gwiazd w chwili narodzin człowieka lub jakiegoś ważnego zamiaru, wypadku, i t.p. i wyprowadzona stąd wróżba na przyszłość. „Też to bąkowo nastrzelaliśmy, nie liczę najpośledniejszego, iż sobie ludzie upatrzyli w gwiazdach horoskopy” Fl. Ucz. 45. 76.

Hortensja – ji. ż. po łac. Hydrangea, roślina dla ozdobnych kwiatów ~~[illegible]~~ hodowana w cieplarniach i po mieszkaniach. „W wazonach laury, profuzja geraniów, hortensji, róż i t. d." J. I. Krasz. 16. 57. Uw. Niektórzy nie lubią trzymać hortensji w mieszkaniu, ponieważ ma być godłem i sprowadzać niezgodę małżeńską.

Horyzont u. m. § fig. „Dziennik teraz z podwójną ochotą będę prowadził, bo mi się horyzont rozszerzył i mam na co patrzeć" Jż. Kraw. 71.18 „Jemu świata się stolica, jako cel marzeń, błyszcząca gwiazda na horyzoncie młodości" ib. 72.90. „Obdarzona instynktem do poznawania ludzi, zgadywała ich z maluczkich znaków które nosili: jedno słowo otwierało przed nią dalekie horyzonty" ib. 72.118 „Nigdy najlżejsza chmurka nie zaćmiła horyzontu szczęśliwego stadła, które się tak wybornie dobrało" ib. 73.59. „Hrabina znikła z horyzontu, z wielkim żalem całego towarzystwa" Jż. Na cm. na wsi. 100 „Panna Aniela znikła nagle z horyzontu, na którym błysnęła jasną gwiazdą." Jż. Wieś 1878.20 „Blask jej oczu oświecał cały horyzont jego myśli i uczuć" Z. Kaczk. 4.315. „Jaśniejąca wdziękami i strojem, świetlana gwiazda na cie-

innym horyzoncie partykularza" Z. Mell. Przech. wian. 9. „Przed kilku dniami zniknął z horyzontu naszego miasta, młody agent handlowy.. zarwał on trzy firmy tutejsze na 20,000 rs." Wiek 1885. 283. 3.

327
79

Hotelik - u. m. ki mn. zdrb.

Hotel - u. m. le mn. franc. dom zajezdny wyższego rzędu „Hotel ten... był to jeden z najliczniejszych zajazdów miasta" J. Kraszewski 72. 98 „Hotel składał się na dole i piętrze z ośmnastu numerów różnej ceny i wielkości" ib. 100 „W hotelu, zwyczajnie jak w zajeździe, różnych ludzi pełno" ib. 113. „Mieszkał w hotelu, w dwóch pokoikach" M. Gawal. Rom. i pow. 8. 387(1) || dom prywatny w mieście, zajmowany cały przez właściciela „Hotelik hrabinej przypominał najwykwintniejsze paryskie" J. Kraszewski 73. 139.

Hotelowy - a - e od hotelu, domu zajezdnego „Nie mógł o tak ranne odwiedziny posądzać nikogo innego jak usługę hotelową i zawołał, że wejść wolno" B. Bol. Nad modr. Dun. 45.

(1) „Przybywający na czas krótki, potrzebują mieć łatwość w znajdowaniu stosownego dla siebie pomieszkania, na to są dawnym wyrazem naszym gospody czyli domy za-

jezdne, obyczajem Paryskim teraz nazwa-
ne Hotel" Ł. Gołęb. Opis. Warsz. wyd 2gie 1827. ~~s~~. 185.

328
80

Hrabczuk-a, m. ki mn. Hrabicz-a. m. cze mn., Hrabik-a. m. ki mn. Hrabiuk-a. m. ki mn. poufale, zdrb. młody, albo mały, lichy hrabia, hrabiątko „Zdaje mu się, że jest hrabczukiem albo książątkiem" J. Lam Gł. do pozł. 1. 28 „Winszuję ci, majorze, żeś złowił hrabika" Ad. Mick. 3. 224. „Ten hrabiuk nie darmo tam siedzi" J. J. Kwarz. 16. 111.

Hrabisko-a. m. i n. ska mn. zgrub. z wzgl. hrabia „Poczciwe hrabisko, wierzy w żonę jak w samą cnotę" J. J. Kwarz. 16. 111

Hrabstwo-a. n. hrabia z hrabiną; w pot. mowie używa się i w l. poj. „Tam dawniej hrabstwo mieszkało po ślubie" M. Bal. Pan. dziady 68.

Hreczysko -a. ~~n~~. ska nm. ścierń na polu po sprzątniętej hreczce „Robią się w tym czasie (w sierpniu) zasadzki na wczesnych hreczyskach na kuraki, gdzie ptaki te wraz chmurami spadają" W. Pol 7. 284.

330
82

Hroń-nia. m. nie. mn. prow. rus. fujara, niedołęga, cymbał „krowie jesteście!”

331

83

Huba -y. ż. by mn. bot. Polyporus, rodzaj grzybów substancji najczęściej zbitej, rosnący po większej części na pniach drzew § prow. na Podhalu „huby" w ogóle grzyby. L. Rzeczn. Z podróży do Tatr Kł. i Kw. 186.

Huba -y. ż. by mn. z niem. włóka § prow. Kuj. „huby" grunta trzymane na prawie czynszowem, kolonje, olędry Hubiarz -a, Hubnik -a. m. cy mn. siedzący na hubach, kolonista, olęder.

<u>Huczek</u> - czka. m. - <u>czki</u> mn. ≡ prow. wyśl. „huczki" = naganka na polowaniu, ludzie użyci do napędzania zwierzyny przez sprawianie huczku, hałasu „Huczki na zręb! Strzelcy pod brzozowe zagaje!" Tł. Żer. 2. 4. „Huczki ze strony przeciwnej porwały się co raz to dalej" ib 8. „Zając spłoszony przez huczków, wynosząc się z lasów, natknął się na strzelca lewoskrzydłowego" ib. 8. „Zawięzły się układy o polowanie, o psy, o sieci, o ilość huczków, który każdy z sąsiadów miał przystać" Tł. Kraw. 16. 93.

333

84

Hudać słow. cz. ndkn. prow. rus. wydawać głos właściwy dudkowi (po rus. hudko, dudek). „Dudek stawia co chwila czub strojny i huda z wysoka" W. Pol 7. 264 „Dudek huda wesoło" ib. 268.

334
85

<u>Hul!</u> ś głos zachęcający do wykonania skoku do wody, do zanurzenia się w wodzie „Mówię do wydry: Robak! trzeba mi ryb dla gości, hul w wodę!" Pam. Paska 319 „O wędko — prędko — hul na wodę już." D. Zales. 2. 187.

335

86

Hulatyka -i, ż. -ki mn. hulanka, huczyki, rozpasane hulanie „Rozpusta chciwość, hulatyka i inne gorsze jeszcze występki znajdują się w wielkiem u nich poważaniu." Wł. Ord. Bokac. I. 43. „To obudziło w możniejszej klasie nieprzezwyciężoną chęć do zabaw, zbytków, hulatyk, która wkrótce przerodziła się w szał" Jul. Falk. Obr. z życia ost. pokol. I. 88.

Hulać st. cz. ndkn. ǵ fig. „W tych oczkach bez głębokiego wyrazu, hulał nieustanny fajerwerk." J. I. Kras. 46. 9.

336

87

Hulka - i. ż. ki um. hulanka, hulatyka „Oj! oj! albo ich (milionów) nie tracą byle ochota, karty kartami, hulka hulką, a też piękne panie mało grosza wyprowadzą?" J. I. Kras. 38. 30 cf Hulatyka

Humanista -y m. -ści -stów nm. zwolennik humanizmu, humanistycznego kierunku w nauczaniu i literaturze, klasyk. „Już z soboru Bazylejskiego płynęły do nas kodeksy starożytnych autorów i dzieła humanistów włoskich i od tego czasu już rozpościerał u nas humanizm coraz wszechwładniejsze panowanie w wyższych warstwach społecznych" L. Tat. Jan Koch. 16.

Humanitarność -i -ż. Łac. humanitas. wzgląd na dobro ludzkości, łaskawość, ludzkość. „Zdaje się, że wpłynęły na rząd, jeżeli nie względy humanitarności, to przynajmniej petycje samychże niemców gospodarzy, który w wydaleniu polskich robotników widzieli grożącą ruinę ekonomiczną” G. lw. 1885. 126. 3

Humanitarny -a -e. ludzki, moralny „Przy pilności około nauk, nie zaniedbywała ona i strony humanitarnej swego umysłu i serca” Z. Kaszk. t. 88. „Mogą być pozyskani tylko przez środki cywilizacyjne, przez humanitarne postępowanie i szanowanie narodowości” G. nar. 1885. 137. 2.

Humanizm – u. m. bez l. mn. – tak zwany od łac. humanus, ludzki (jakoby jedynie kształcący ludzi) kierunek pedagogiczny, usuwający na drugi plan wiedzę pozytywną, a widzący główny cel nauki w znajomości starożytnych języków i literatury, przy wnikaniu więcej w jej formy niż ducha. „Humanizm, jak z jednej strony budził w umysłach pragnienie wiedzy, dociekania prawdy, zamiłowanie pięknych form klasycznych, jak podnosił dusze do wyżyn nieznanych średnim wiekom, tak z drugiej strony odkrywał w całej nagości zmysłowość starożytną, rozpalał namiętności i kaził zepsute już i tak obyczaje" L. Tat. Jan Koch. 15. „Polska jak Włochy, jak cały Zachód, bierze samodzielnie udział w tym wielkim procesie duchowym, który w dziejach cywilizacji nazywa się humanizmem i

renesansem i stawia pomost z odkopanych posągów, wydobytych rękopisów greckich i rzymskich między klasycznem pięknem pogańskiej starożytności a ideą chrześcijańską." L. Dębic. Akad. Wilno. 11.

Humbug - u. m. ang. puf, wieść zmyślona, kaczka (dziennikarska). „W każdym razie medycyna ma teraz przed sobą kwestję: humbug czy cudowny środek leczniczy." Wiek 86. 28. 4.

341

91

Humoreska -i. ż. ski mn. małych rozmiarów powiastka napisana w sposób humorystyczny.

Humorysta -y. m. ści mn. pisarz lub rysownik, przedstawiający śmieszności ludzkie w sposób budzący wesołość, bez zjadliwej złośliwości i przesady w karykaturze. „Humorysta rysom owej skarykaturowanej postaci nadał pewne podobieństwo z Filipem." M. Gawal. Bluszcz 1886. 371.

Humorystyczny -a -e pełen humoru, wesoły, pocieszny. „Hrabina z opowiadania mego do też się uśmiała, mówiłem to po francusku, bo humorystycznym po polsku być bym nie potrafił" D. Dol. Pam Pam. 48 „Kazio, który z początku całą rzecz brał ze strony humorystycznej, widząc trupią bladość, jaka pokryła mi twarz, przeraził się" H. Sienk. G. pol. 1878. 26 „Kompo-

czyli humorystyczny opis rezydencji szanownego sąsiada" J.I. Kraszew. Wieki 1878. 25.
„Młody blondynek zdaje się żywcem zdjęty z humorystycznych winiet Journal amusant" A. Wilcz. Fot. 1. 47.

Humor-u. § abstr. najczystszy komizm różniący się tem od dowcipu i satyry, że powstaje z boleści i śmieje się przez łzy „Do humoru potrzeba koniecznie dobrego serca, bez którego dowcip może się obejść." J. Lam G. Lwow. 1885. 238-2.

Huncfot-a. m. ż porp. pętelka przy odzieniu do zawieszania na kołku. Toż przy obuwiu do wciągania na nogę.

<u>Hunia</u> - i. ż. <u>nie</u> lm. <u>Hunka</u> - i. ż. <u>ki</u> lm. zdrb. prow.
gunia, gunka, sukmia z grubego sukna.
„Już wolę pod zakonną hunią ukryć
ten klejnot i z prochami sług Bożych
moje pomieszać" P. J. Byk. Ort. dejm. 1. 25
„Paweł pod piecem nocował na hunce"
J. J. Krasz. 72. 26.

344
97

Hura

Hurra! z ros. okrzyk wojenny, zachęcający do natarcia „Hurra było tak silne, że się kozunie cofnąć musieli nazad do lasu" J. Dzierzk. 8. 363 „Hurra! - rozległo się złowrogim głosem wśród dotąd milczącego i głuchego lasu" ib. 364 (u rossjan jest także okrzykiem wydawanym na cześć czyją, to co u nas: wiwat!) „Wojsko wrzeszczy straszym głosem: hurra, hurra!" Śpiew. polski 3. 59. (.) „Dutni, bundzinczni, sławiańscy goście, wracają oto z Moskwy do siebie; Hura-ż w około, hura podnoście!" J. B. Zales. 4. 175. ob. Ura

„Hej rodacy - dalej! hura! hura! na dawnych wrogach naszych niechaj zadrży skóra" B. Bol. Tut, 3. 166. „Chwytam jakiś pałasz i wypadam z domu krzycząc: Hurra! - Hurra powtórzyli nasi z wszystkich kątów... Kozaki w nogi." A. W. Kr. Dz. 11. 73.

345
95

Huragan-u. m. ny nm. Uragan, Orkan, wicher szalony, wściekły „Huragan, z afrykańskich pierwszy wichrzycieli, przemadzał się samotny po żywym topieli" Ad. Mick. 1.175 „Huragan... deszczem piasku z góry lunął" ib. „Wyraz amerykański urikan, oznacza straszliwą burzę tropikową. Ponieważ znajomy powszechnie w Europie, użyliśmy go zamiast wyrazów arabskich Semum, Serser, Asyf. i t.p. w znaczeniu wichru albo trąby powietrznej zasypującej niekiedy całe karawany" ib. 233. § fig. „Publiczność huraganem oklasków wyrażała swą sympatię ulubionemu śpiewakowi" G. nar. 1884. 284. 2. „Czwórka siwków zaprzężonych w porząz, niby huragan jaki, wpada na dziedziniec" A. Wilcz. Woły rob. 40 (.) „Pobiegł wyjrzeć przez drzwi, czy ten niespodziany uragan obiecywał trwać długo" J. I. Krasz. Na cm. na wol. 28 „Gdy tak jedziesz, zdaje się że cię uragan pędzi lub szatan porwał" Spuś. 91. „Nie dając się ubiedz

współzawodników z zapałem wpadli na bastion. Zdawało się, że temu waganowi ludzi nie oprzeć się nie zdołą"
B. Bol. Tut. 1. 352.

346
96

Murk - u. m. prow. myśl. up. „Jeżeli kto widział niedźwiedzia idącego w murku, kiedy schwyci pod siebie jednego z kundli a kiedy mu drugi tymczasem szarpany skubie, łatwo wystawi sobie wałęsającą grupę." A. hr. W. Dzieła II. 13. ? „Objechano niedźwiedzia. Odezwał się tropowiec, dopuszczono kundysy, dostały niebawem niedźwiedzia, który idąc w murku wznagał się ku działom" ib. 189.

347

97

Hurkot -u m. -ty -ów mn. łoskot, stuk, turkot

Hurkotać -at łoce st. cz. ndk. Zahurkotać dk. hurkot wydawać, turkotać

„Wtem zahurkotało i zaspany wójt z papierami pod pachą, stanął z pokornym ukłonem" J.T. Uwar. 39.123.

348
98

Hurtownia - i. ż. wnie - i. mn. Galic. hurtowny skład towarów na sprzedaż. „W celu obsadzenia hurtownej sprzedaży materyałów tytoniowych... rozpisuje się niniejszem konkurencyę za pomocą pisemnych ofert. Ubiegający się o utrzymanie tej hurtowni winni są złożyć wadyum w kwocie..." G. lwow. 1887. 112. 7.

349

99

Hurysa -y. Huryska -i. ż. ski mn. turec. dziewica raju Mahometa fig. kobieta czarującej piękności „Hassan... sroższy nad lwa i tygrysa, co go nie tknęła żadna dziewarska ni Dżurdżystanu hurysa..." Ad. Mick. 1. 85. „Słodki, czarowny, powietrzny brzęk, jakowych pieśni hurysek dźwięk" JBZales. 1. 123. „Huri wschodnie, Huryska, z arab. hur l. mn. przymiotnika w r. żeń. hurā mająca oczy czarne, mówi się o gazellach i dziewicach. Od hur, przez skrócenie z hur-al-ájn, mające (dziewice) oczy czarne, czarnookie, pochodzi huri, huryska, epitet dający się dziewicom pięknym, które według nauki (koranu) kur'anu, będą żonami Musulmanów w raju Muhammeda, skąd i o każdej czarującej swą pięknością kobiecie mówi się huri." Ant. Muchlin. Źródłosł. 41.

Husarja -ji. ż. zbior. husarze, husarstwo „Żelazna wiara, husarja stara, skrzydły sępiemi rwie się od ziemi" T. Len. Bib. war. 1853. 2. 434.

351

Huśtawka -i. ż. ki mn. przyrząd do huśtania, chuśtawka. „Były tam szezlągi, fotele, porzyrowe krzesła, na huśtawkach, na kółkach, na sprężynach" J. I. Kracz. 1. 59. „Emma siedziała niedbale na drewnianym stołku, zawieszonym na czterech sznurach u poprzecznej belki huśtawki" H. Sienk. G. pol. 1876. 21. „Gryzł jej orzechy, fundował huśtawkę i kupował pomarańcze" M. Bał, pan. dziady 111.

352

100

Husyt-a. m. ci mn. rbasc. chasydim, chasyd-a. m. dzi mn. należący do pewnej sekty pietystów żydowskich „Husyci, Husydzi, nazwa żydów oddzielnej sekty, przekręcona z hasidim l. mn. od chasid pospolicie chusyd, miłosierny, pobożny, tak zwani że mienią się być ściślejszymi w wypełnianiu przepisów religii od żydów zwyczajnych. Od rabina w Karolinie pod Pińskiem zowią ich u nas Karlinicami, gdzie indziej Kitajcami." Ant. Mucht. Źródłosł. 41. „Tysiące wiernych husytów zalegają ulice dokoła rabinackiego „pałacu" Dz. pol. 1885. 142. 2.

Hybryd-a. m. dy mn. mieszaniec. „Hibryda albo Hybryda, tak nazywali Rzymianie, bądź dziecko spłodzone przez niewolnika z kobietą wolną, bądź też płód dwu różnorodnych zwierząt np. muła" Enc. Org. mn. 5. 246 „Zważ pani, że mamy między sobą hybrydy polsko-angielskie, polsko-francuzkie, polsko-niemieckie, polsko-moskiewskie." B. Bol. Hybr. 55. „W charakterze tej części społeczności naszej która się posługuje francuszczyzną nieustannie, odbija się silnie wpływ tego języka. Nie stajemy się przezeń Francuzami ale jakiemiś hybrydy, mieszańcami, czemś nieokreślonem, pośredniem, tem mniej wew-tem że pochodzenie i natura tych dwóch języków są niezmiernie różne, a wpływu ten, naturalnego nawet nie jest. Myśl skuta tą mową maleje, ogranicza się, nawyka posługiwać się wyrobionemi gotowemi frazesami; leniwieje... hybrydzieje..." ib. 295. 296 Hybrydzieć-ał-eje st. nij. ndk.

stawać się wybrykiem, niezwykłem ob. poprz. przykład.

„~~[illegible]~~" w chwili przejścia jak dzisiejsze, chwili wielkiej pracy społecznej dorabiającej się niezawodnie nowych kształtów, nowego rozkładu swych żywiołów, a przynajmniej innego ich uporządkowania, wybryki wszelkiego rodzaju zapisać potrzeba jako ciekawe zjawiska, które nie potrwają. Zadanie ich jest krótkie, czasowe i już za niemi przewidywać można, powstanie nowych postaci, innego świata który z wybitniejszych złoży się jednostek, z wyraźniej nacechowanych istot. Wybryk to tylko poczwarka, z której wyjdzie motyl, ćma... nie wiem co zwiastuje, bo przyszłość się nie odgaduje w całości ani nauką ani nawet natchnieniem" B. Bol. Wybr. 226

354

101

<u>Hydra</u> - y. ż. grec. potwór bajeczny, smok o siedmiu, a według innych o stu łbach, które odcięte odrastały, zabity przez Herkulesa. § z powodu tej swojej własności, jest alegoryczną figurą niezgody „Srogiej niezgod hydrze niech dłoń twoja syczące z czoła żmije wydrze!" Ad. Mick. 3. 316.

Hydropatja - ji. ż. grec. metoda leczenia za pomocą zimnej wody „Jesteś już drobinę warjat, życzę ci użycia hydropatji, kiedy ani oenopatja, ani gynopatja nie w smak." JI. Kurj. 72. 161.

356
103

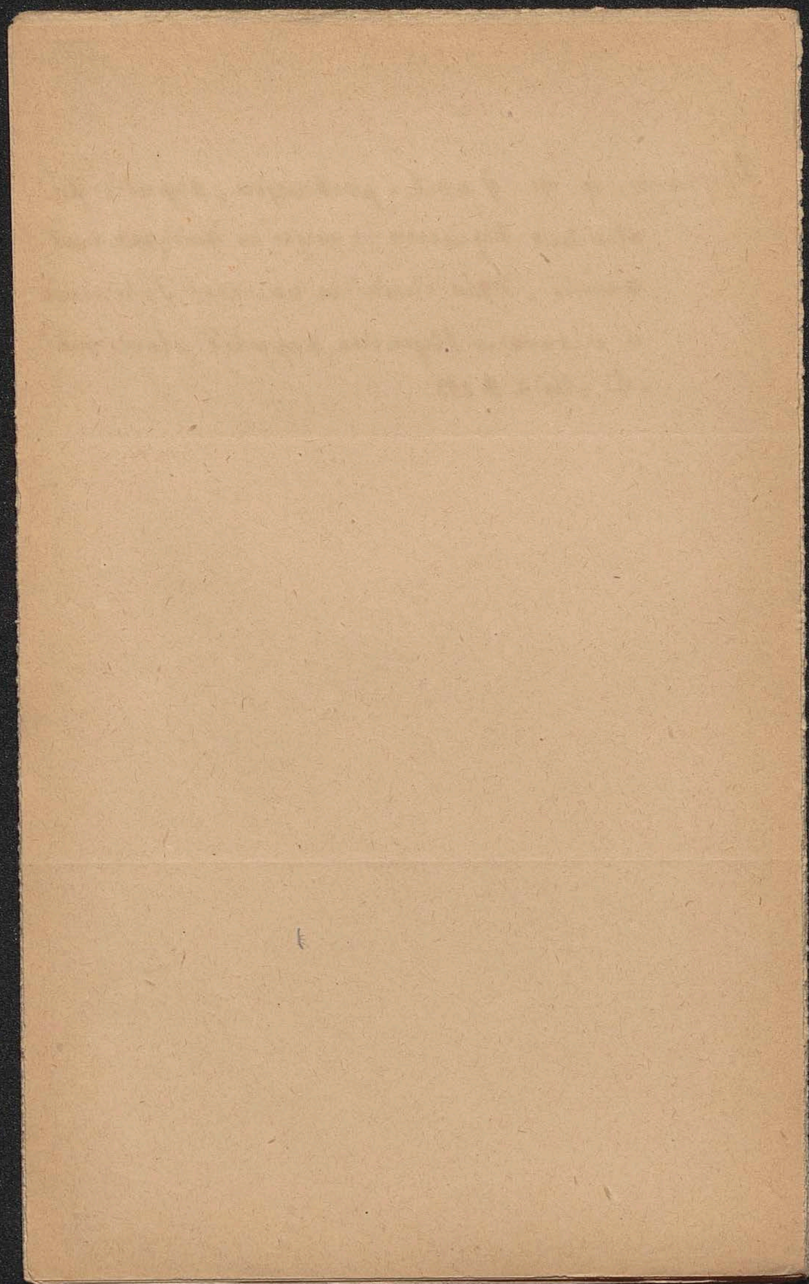
Hygiena -y. ż. grec. nauka podająca najodpowiedniejsze sposoby utrzymania prawidłowego życia i zdrowia człowieka „Grzechy łakomstwa i obżarstwa, przeciwko którym hygiena podaje środki zaradcze" T. T. Jeż. 2. 396. „W pracy znajduje on nie tylko cel materjalny, nie tylko nabytek siły, ale jakby hygienę życia i potrzebę zdrowia i czerstwości" B. Bol. Hybr. 160. „Doktor wszystkim w ogóle zalecał mocno, ażeby się wcześnie udawali na spoczynek. Należało to do jego hygieny klasycznej" Id. Nad wodr. Dun 192

Hygieniczny -a -e według zasad hygieny, posiadający warunki sprzyjające zachowaniu zdrowia „Zwykle ożywione to posiedzenie wieczorne przeciągało się w noc późno. Nie było to bardzo hygieniczne przy wodach." B. Bol. Hybr. 125 „Zakład znajduje się w najhygieniczniejszych warunkach, ciesząc się bowiem najczystszem

i najpiękniejszem powietrzem w Warszawie" Echo 1878. 205.

357
104

Hymen - u. m. ȝ poet. i pretensjon. „zapalić pochodnię hymenu" = wejść w związek małżeński „Dziś chciałem na cześć Telimenie u ołtarzów Hymena zapalić płomienie." Ad. Mick. 3. 255.

358

105

Hypnotyczny-a-e, od hypnotyzmu i hypnotyzowania. „Z amatorstwa oddawać się eksperymentom hypnotycznym" G. war. 1887. 266. 2. „Jestto zbawienna przestroga dla nierozważnych amatorów zabawek hypnotycznych" ib.

Hypnotyzer-a. m. rzadz.-ów mn. hypnotyzują-cy, usypiający osoby za pomocą hypno-tyzmu „Sąd zasądził hypnotyzera na 14 dni więzienia, ponieważ przez hypno-tyzowanie i ruchy rąk uśpił 19 letnie-go młodzieńca, podczas gdy tenże pił po-woli szklankę wina” G. war. 1887. 274. 2.

360

107

Hypnotyzm - u. m. „Po raz pierwszy, w myśl rozporządzenia departamentu medycznego, hypnotyzm będzie przedmiotem sprawy sądowej karnej." G. nar. 1887. 266. 2.

Hypnotyzować -ał -zuje sł. cz. ndk. wprawiać w stan hypnotyczny, usypiać za pomocą hypnotyzmu „Rodzice poprzednio o hypnotyzowaniu chłopca nie wiedzieli" G. nar. 1887. 266. 2. „Przesłuchanie świadków wykazało, że w okolicy gdzie podsądny stale przebywa, grasuje moda hypnotyzowania, i że młodzieniec o którym wspominaliśmy, skutkiem hypnotyzowania dostał napadu szału" ib. 274. 2

*Hyrkel-a. m. le mn. Chyrchel-a. m. wykręt, podstęp. „Hyrkelami się nie bawić, bo kto na tym świecie żyje figlami, to mu na drugim płacą figami" Wojsko serd. afekt. 334.

Hytki-a-ie gw. Biesbid. lekki, zwinny „Tańc górale, boś ty hytki” Kopern. Pieśni Górali 5

Jacht -u. m. -ty -ów nm. ang. Yacht, statek o jednym maszcie i jednym pokładzie „Wsiadł na łódź celem przewiezienia się do Kładowy na terytorjum rumuńskie, gdzie znajdował się jacht kompanji dunajskiej odpowiednio przygotowany" Wiek 1887. 178. 2.

365

Jadalny-a-e § „Różnica pomiędzy jadalnemi a trującemi grzybami niekiedy jest tak mała, że..." Niw. 2. 205 cf. Jęcy.

Jałownik -a. m. **Jałowizna** -y. ż. młode bydło, cielęta „Chodź, zobaczymy jałownik" A. hr. Fr. Dzieła 9. 220.

Jasnowidzenie - a. n. nia mn. właśc. widzenie w śnie somnambulistycznym lub magnetycznym; Rozp. mniej więcej jasne wyobrażenie sobie tego co ma nastąpić, bądź pow. przeczucie, bądź pow. zastanowienie. „Śnią im się jakieś losy, mają jakby jasnowidzenia swoich powołań" JI. Krasz. 72. 60. „Zdaje mi się że zgadnę. Serce siostry ma jasnowidzenia jak magnetyzm" Ty się w kimś kochasz" JI. Wiek 1878. 69. „Zat. wszyscy ludzie rozmaniętni mieć pewne jasnowidzenie, przeczucie jakieś" JI. Tyg. powsz. 1882. 51. „Tylko wielkiej boleści potęgą i jasnowidzeniem proroczem odsłonić można błyskawicznie tajemnicę Bożą — ale odkrytą nawet, kto dojrzy, obejmie, wypowie?" D. Bol. Tut. 1. 97.

Jednolity-a-e jednolity, niby z jednej masy ulany, tworzący zgodną i harmonijną całość. „Tę masę niestrojną ze sobą ludności można ułożyć w jednolitą społeczność" Z. Kaczk. Teka Niecz. 33. „Pamiętniki są materyałem szacownym do jednolitej historyi całego narodu" J. Dziedz. 8. 355.

Jednorządztwo - a n. jedynowładztwo „Nader miło mi przyszło czytanie tego znawcy ludu i stronnika jednorządztwa"
Z listu J. Lel. L. Dzbie akad. wil. 21.

370

Jednostka – i. ż. 3) jednostka w społeczeństwie, człowiek jako jednostka społeczna, indywiduum. „Z tego pokolenia nadzwyczajne okoliczności wyciemęły wszystkie złe i dobre jednostki na widownię publiczną." Z. Kaczk. 5. 64. „Pojęła, że jest maluczką jednostką, niepotrzebną nikomu" J. T. Uraw. 72. 89. „Z owych jednostek niema tak mizernej, którejby wybycie ze świata nie pozostawiłoby po sobie pamięci." K. J. Dyb. Ost. Sejm. 2. 74. „Gdzie poszczególne jednostki, dla zyskania popularności idą każda „swoim torem," tam o osiągnięciu celu mowa być nie może" Kur. Lwow. 1886. 222. 1. „Na naszym świecie, niby w wazie z błota pełnej... mądrych jednostek i głupiego tłumu." Miron Pieśni 9.

Jełczeć st. uż. ndk. Zjełczeć dk. mówiąc o wszelkich tłuszczach: psuć się przez fermentację i nabierać gorzkiego smaku. „Wiesz że i rzepa parcieje i słonina jełczeje ze starości" H. Sienk. Og. i Mie. 3. 379. „Kwestarz.. pochwalił się.. faseczką masła — chociaż to było zjełczałe" J. I. Krasz. Tyg. powsz. 1882. 50.

Jowjalny-a-e wesoły, żartobliwy, pełen humoru „Nic go nie kosztowało z owego ognistego zapału przejść wprost do najjowialniejszego śmiechu" J. I. Krasz. 46. 10 „Któż nie zna pana Kleofasa, tego jowjalnego poczciwca i gaduły" A. Wilcz. Wiek 1882. 262.

Jurament - u. m. ta um. łac. przysięga „Dochowując uczynionego juramentu subdelegatowi, siłnie nową dla siebie partję popierał" P. J. Dyk. Ost. Sejm. 2. 52.

Jurta - y. ż. ty mn. szałas, namiot ludów koczujących „Jurta, Jurt, ross. юрта, namiot ludów koczujących, także udział u Tatarów i okręg który od stanicy albo miasteczka Kozaków Dońskich zależy, z tatars. jurt albo jurd, jort, posiadłość, dziedzina i domostwo Tatarów, a w tureckim w ogóle kraj zamieszkały" Ant. Muchlin. Źródło s. 48.

Jutro - a. n. tra-^jutr^ mu. „O! jak to jutro, i tych jutr cały szereg maleją wobec miłości mojej naprzeciw dnia w którym powrócę, by cię już nigdy nie porzucić — Mój drogi! nie gardź temi jutrami; one spożyją najhartowniejszą stal" J. Dzierzk. 1.37 ‖ przysłówkowo „dziś-jutro" = lada dzień, tylko patrzeć „Dziś-jutro, policja warszawska ukaże się w nowem i całkiem odmiennem umundurowaniu" Wiek 1884. 140. 3.

376

Jutrznia - i. ż. ≡ toż, co jutrzenka, świtanie, brzask poranny. „Niekiedy, jutrzni promień szeroki rozjaśnił serce, przebił obłoki" Wł. Syrok. Janko Cmentarnik.

Ideolog-a. m. gowie um. zajmujący się ideologją czyli metafizyką. W przp. mowie: marzyciel, niepraktyczny „Napoleon nienawidził ideologów" Fr. Urzęd. 2. 167. „Marzycielstwo jest dla nas równie niebezpiecznem, jak samotność dla umysłów słabych. Skłonni do idealizowania, pełni fantazji poetyckiej, prędko idziemy za wpływem wrażeń, za popędem wyobraźni i bardzo często zostajemy ideologami" Tydzień 4. 161.

378

Illuminować -ał -uje st. cz. ndkn. § Wyilluminować dkn. „Czy wierz, żeś tak zgrzanie i tak trudnemi farbami siebie wyilluminował, że zupełnie teraz z innego punktu patrzę na twoje rzemiosło" Jkorzen. 1. 38.

Imam -a. m. -my mn. turecki duchowny, uczony, „Z arab. imama na przodzie, przodem t.j. stojący na przodzie, na czele ludu; stąd i dwa znaczenia tego wyrazu: 1° chalifa czyli następca Muhammeda i 2° osoby duchownej, która w meczetach stoi na przodzie i odmawia w głos modlitwę kanoniczną, a za nią lud powtarza, i która odpowiada naszemu proboszczowi. W językach europej. błędnie piszą iman, co po arab. znaczy wiara." Aut. Muchliń. Źródłosł. 46.

Imitować st. cz. ndkn. łac. naśladować, czynić na podobieństwo czyje lub czego „W lasku brzozowym, imitując park porobiła ścieżki i ławeczki" J. I. Krasz. Tyg. Il. 2. 11. 180 „Tapety imitujące doskonale materje jedwabne, wełniane i skóry" Wiek 1886. 278. 2. „Dał się zwieść pozorami zamożności, którą doskonale imitowało mieszkanko wcale przyzwoicie umeblowane" M. Bał. pans. dziady. 127

wychodztwo

Immigracja – jt. z. przybycie tłumne do cudzoziemskiego kraju w celu osiedlenia się w nim. oppos. Emigracja „Po rzezi w Grenadzie, żydzi pociągnęli ku Francji. Kolonia żydowska w Langwedocji wzrosła właśnie skutkiem tej immigracji" Wiek. 1886. 147. 2.

Imperjalista -y. n. -ści mn. stronnik imperium, cesarstwa, rządu cesarskiego „Nie jestem ani republikaninem ani imperjalistą." J. I. Krasz. Na cm. na wul. 92.

I

Impertynencja -ji, ż. cje lm. franc. niegrzeczność, nieprzyzwoitość popełniona w sposób grubijański i z zamiarem ubliżenia komuś. „Wije mojej żonie ma robić impertynencje, a ja nic!..” A. Wilcz. Fot. 1.194. „Grzeczność jego była prawie impertynencją.” Tł. Kraw. 73. 76. (.)

cko przysł.
Impertynencki -a -ie. (nieprzyzwoity, niegrzeczny, zachowujący się w sposób ubliżający komuś. „Naprożno udawać chciała przyzwoitą damę, co chwila impertynenckie powitania młodzieży zbijały ją z tropu” Tł. Kraw. 72. 170. „Miał wąsik czarny, podkręcony do góry, i minę dostatecznie impertynencką” Tł. Wied. 1878. 7 § bijący w oczy, krzyczący „Nie musiał być rad jego impertynenckiej piękności, około której włoch niezmiernie podejmował prace, żeby ją uwydatnić” Tł. Kraw. 73. 68. „Oczy wszystkich zwracają się na ubrania najpierw.. Pani B. ma impertynenckie pióra. Pani S. pożyczane perły.” ib. 15. 43.

Impertynent -a, m. ci lm. Impertynentka -i, ż. ki lm. człowiek zachowujący się imperty-

nencko, niegrzeczny, grubjanin „Impertynent! patrzajcie go!” J.I.Krasz. 72. 49. „Nudzę ją dzieciństwami!... przecz! Impertynentka.” M. Bał. Brat. proź. akt. 1 sc. 3.
(·) „Był zdolny stać na ulicy i robić jej impertynencje” J.I.Krasz. 73. 148.

384

Impetyczny-a-e czenie przym. gwałtowny, z impetem zrobiony „Uczuła w tem oświadczeniu nagłem coś tak impetycznego, nieprzygotowanego, że była zdumioną" Tł. Kraw. wieb. 1878. 73 „Nastraszył się trochę tego impetycznego biegania" Id. 72. 141. „Sięgnął impetycznie ręką ku kołnierzowi kontusza siedzącego na bryce." Id. 31. 134.

385

Impetyk -a. -cy mn. z łac. człowiek z charakterem gwałtownym, impetycznym. „Impetyk, zdaje się, że ludzi porozbija i pokaleczy." F. I. Krasz. 71. 44.

<u>Improwizować</u> st. cz. ndkn. <u>Zaimprowizować</u> dkn. z franc. układać i wypowiadać na poczekaniu wiersze, mowę i t. p. albo grać utwór muzyczny kompozycji jednocześnie bez przygotowania § żart. kłamać, zmyślać § rz. myśli, urządzić coś na prędce, zmyślić coś ni stąd ni zowąd. „Śniadanie zastawiono przed chatą leśniczego, na stołach improwizowanych" T. T. Jeż 2. 11 „Gdy goście się zdarzali, wówczas tanie zmieniały się w improwizowaną, ogólną zabawę." ib. 30. „Paliły się ogniska i widać było, jak się przy nich na improwizowanych rożnach z drewnianych patyków obracały pieczenie" J. I. Krasz. Sta war. 2. 197. „Ustała wojna, a ja żołnierz improwizowany, wróciłem do domowej zagrody." Bodz. Opow. hist. 38. „W szczerości tych improwizowanych uczuć uwierzyć trudno." J. I. Krasz. 71. III. „Sądzę że pani nie

wierzyć takim improwizowanym proroctwom" Z. Kaczk. 4. 286 „W myśli zeswatawszy go z bogatą dziedziczką zaimprowizowała mu tytuł hrabiego" B. Bol. Hybr. 143. „Tymczasem na zaimprowizowanych noszach zbliżał się jęczący, stłuczony, zbłocony pan ze Śliwina" J.I. Kras. 29. 19. „Cyganie uszykowali się i poczęli grać — i zaimprowizowała się zabawa" J.I. Żyd 1. 207.

Impuls -u. m. łac. popęd nadany, pobudzenie do ruchu. „Cieszę się, że za impulsem danym przez mnie, rozpoczął się nowy rozkwit stolicy pod kierunkiem jej rady miejskiej" Słowo 1882. 298. 1. „Stronnictwo przyzwyczajone szukać impulsu do swoich działań u ambasadorów w Warszawie, mieszkania ich formalnie od rana do nocy zalega" Gust. Meinert Przew. nauk. i literac. 13. 225.

388

Imputacya - ji. ż. cje - cyj nm. łac. imputatio, przypisywanie komu, wmawianie komu czego
Imputować - at - tuje sł. cz. ndkn. łac. imputa~~ware~~ re, przypisywać, wmawiać w kogo co „Imputują polityce „madjarskiej" dążności do „protektoratu nad południowo-słowiańskim światem"... Lecz cały świat wie przecie, jak dalece tego rodzaju imputacje sprzeciwiają się wielokrotnym urzędowym oświadczeniom hr. Kalnoky'ego i p. Tiszy." Dz. pol. 1888. 17. 1.

Ingd przysł. „Już się sproszone z ingd mnichy i kanony, jedni na mszą gotują, drudzy na ambony" K. Węg. ~~Org. 5~~ 167

„Zkąd ingd" = odwrotnie, z innego punktu rzecz uważając.

Incognito (inkognito) przysł. z włos. nie dając się poznać, nie wyjawiając swojego nazwiska, nieoficjalnie, bez charakteru urzędowego „Jestem zesłany tu, incognito, w celu zbadania co się stało." B. Bol. Nad modr. Dun. 14. „Ten młodzieniec podróżujący incognito należy do jednej z najmożniejszych rodzin krajowych" Id. Hybr. 137 § — a, n. ta mn. subst. zachowanie się tajemnicze, nie wyjawianie swojego nazwiska, tajenie się tak z niem jak z zajmowanem stanowiskiem „Czas byłby, żeby zrzekł się swego incognito i przyznał się do wszystkiego" Ed. Lub. Tyg. Il. 3. 2. 70.

Indeks - u. m. ⁋ zakazanie, zabronienie czego, w spis, wykaz rzeczy zabronionych
wyrażeniu „być na indeksie" = być zakazanem, zabronionem „Wyrosła już do znamienitego piśmienniczego rozwoju matoruska mowa, została położona (w Rosji) na indeksie zakazanych języków" wiek 1887. 234. 2. ⁋ palec wskazujący, drugi to jest pierwszy następujący po wielkim „Skurczywszy index na piórze, jak Turek nogę na kulbace, zaczął pisać." A. hr. Fr. Dzieła 11. 135.

Indulgencja - ji. ż. cje mn. Łac. przebaczenie, darowanie winy „No, no, na ten raz indulgencja! ale niech się to więcej nie przytrafia" Jł. Krasz. 76.12.

Informować st. cz. ndkn. Poinformować dkn. z łac. „Panowie widzę obcy, nie wiecie o świeżo zaszłych tu wypadkach, chętnie ich poinformuję" Bodz. Opow. hist. 163 „Wiedziały już, iż wiele osób poznałem, są doskonale poinformowane o wszystkiem" B. Bol. Pam. Pan. 30.

Ingredjencja - ji, ż. cje mn. głów. używ. w l. mn. Łac.
części składowe jakiejkolwiek mieszaniny, potraw, lekarstw i t.p. „Te półmiski kontuzów, arkasów, blamasów, z ingredjencjami pomuchl, figatelów" Ad. Mick. 3. 302. „Do sztuki mięsa podawano soje angielskie. Szlachta mająca przekonanie, że to są trujące ingredjencje, nigdy ich nie tykała" J. I. Kras. Wiek 1878. 50 „W rzędzie wydymała się śmietanka o dość gęstym kożuchu, na który się może opłatki, krochmal lub inne nieznane mi ingredjencje składały." Przegl. Tyg. 71. 3. 7. 75. „Skuteczne są tylko tak zwane wody gorzkie... wszystkie inne zawierają ingredjencje leczące w nadzwyczaj minimalnej ilości" J. Lam. G. lwow. 1886. 175. 1.

Inicjatywa - y. ż. -wy mn. łac. początkowanie, wystąpienie przed innymi z wnioskiem, propozycją jakiegoś działania, zaczęcie działania, impuls dany do takowego, danie dobrego przykładu przez podjęcie czegoś czynne „Czyby prasa nie zechciała podjąć inicjatywy w zbieraniu składek dla dotkniętych powodzią?" Now. Niedz. 1877.13. „Z inicjatywy prezydenta miasta, urządzone być mają zegary elektryczne" Echo 1878.188. „Gotowość służby publicznej przepiękna, ofiarność godna uwielbienia, dobrych chęci pełno, - brak jednego: inicjatywy, brak człowieka któryby to powiązał" G. nar. 1882. 269. 2. „Ja odpocząć? Gdzież ja mam czas na to, kiedy wszystko czeka tylko na mnie. Wszelka inicjatywa idzie odemnie. Alboż to u nas robi kto ~~coś~~ co? Nikt. Martwota, brak inicjatywy." M. Bał. Który 12. 240. „Z inicjaty-

wy dyrekcji muzealnej odbyło się ośm specjalnych wystaw" Dzwon 1886. 378 „Adam był człowiekiem inicjatywy – projekt układał, przeprowadzał go w czyn, następnie przekazywał jego rozwinięcie" Rolle G. lwow. 1886. 283. „Kilkudziesięciu obywateli powzięło szlachetną inicyatywę wystosowania do społeczeństwa naszego odezwy, nawołującej do oszczędności" G. krak. 1884. 23. 1. „Porta wprawdzie wysłała notę z wiadomemi propozycjami, lecz i o jej chęci do czynnej akcji wątpić wolno dopóty, dopóki z zewnątrz nie nastąpi inicjatywa." Wiek 1887. 226. 1. „W takim stanie rzeczy postanowiła Porta unikać wszelkiej w ~~spra~~ kwestji bulgarskiej inicjatywy." ib. 233. 1 „W Niemczech półurzędowe głosy starają się koniecznie wywołać jakąkolwiek ze strony Rosji inicjatywę w sprawie Bulgarji" G. lwow. 1888. 8. 4. „Czy lord Churchill udał się do Petersburga w misji urzędowej, czy tylko

(Inicjatywa) z własnej inicjatywy, bez żadnego upoważnienia urzędowego do traktowania spraw politycznych? pozostaje dotąd wątpliwem" Wiek 1888. 7. 1. „Egzaltację Zosi spropagowano na rzecz bigotyzmu, a inicjatywa do tego wyszła od księstwa. Jak wiemy, było ich zamiarem, pozbyć się jakiejś pogórzej opieki" Elp. Mło. i Stary 2. 92. „Jemu się zdawało, że inicjatywa każdego ruchu musi wyjść z góry, od herbowników.." ib. 229.

Inkarnacja - ji. ż. cje im. z łac. wcielenie
„Przewarzył mnie doprawdy temi inkarnacjami (tak je zwał) szatana, walczące swe boje, walki, zapasy z nieprzyjacielem rodu ludzkiego, przybierającym najrozmaitsze postacie, dla podkopania religii i porządku" B. Bol. Dzien. Ser. 36.

Inkarnat - u. m. ty m. kolor cielisty, właściwy ciału ludzkiemu „Blask purpury z Tyru, nie był jaśniejszym od tego inkarnatu, który ożywiał białość jej twarzy."
J. Szym. Zadyg

399

Inkrutowiny – wm. bez l. poj. osiedliny, oblewiny, uczta wyprawiona przy wprowadzeniu się na nowe mieszkanie lub w nową okolicę. „Było mi to zwycięztwo na inkrutowiny między braćią szlachtą bardzo na rękę." J. I. Krasz. Tyg. II. 2. 5. 315.

<u>Inkuba</u> §. „Pisze Czacki ~~[illegible]~~ (2.93) o bajkach co do Inkubów i Sukkubów, to jest: że diabeł przeistacza się w kobietę dla mężczyzny, a w mężczyznę dla kobiety." ks. Zaberyń. Rys hist. Dołęga 168. ob. w Ld. latawiec

Innowacja -ji ż. -cje mn. łac. nowość wprowadzona w życie, nowy pomysł, nowy obyczaj, reforma „Uważała to za innowaje takie, które jak różne inne zachcenia młodości, z wielkim się zrazu objawiają zapałem, ale w krótkim już czasie gasną i ucichają na zawsze" Z. Kaczk. 4. 334. „Wiele osób z niezadowoleniem odzywa się o tej innowaji u nas"... Wieniec 1. 121. „Jakieś spirytusowe, lampowe, stearynowe innowaje zabiły prawdziwy zbytek dawnego oświetlenia woskowego" J. Dzierzk. 5. 61.

<u>Inserat</u> - u. m. lp. mn. franc. ogłoszenie lub wiadomość jaka umieszczona w piśmie perjodycznem za opłatą. „Sami się leczą z inseratów." J. Lam G. lwow. 1886. 175. 2. „Powiadają że powodem tego był jakiś inserat obrażający honor kobiety" Szczut. 1878. 31

Inspiratus od inspirare natchniony

Inspirować st. cz. ndkn. Łac. wzbudzać, przynosić natchnienie, natchnąć „Wielkim mówcą nie mógł się nazwać wojewoda, lecz go uroczystość dnia tego inspirowała" Ż. Krasz. Sta war. 1. 52.

„Wizyta cesarza Wilhelma w Kopenhadze… zdaniem inspirowanych pism berlińskich, nie będzie niczem więcej, jak wizytą przyjacielską…" G. lwow. 88. 171. 1.

Instalować st. cz. ndk. Zainstalować dk. — wprowadzać kogo na urząd, funkcję jakąś lub w posiadanie czego „Chcę mu ten folwarczek trochę urządzić... sądzę, że wkrótce go zainstalujemy" JJ. Kraszewski 73. 49. „Essauła zaprowadził go do dworu i przy pańskiej trzodzie zainstalował" J. I. Jeż Wrzec. 69.

<u>Instancjonować</u> st. cz. ndk. Tr. wnosić za kim instancję, wstawiać się, przyczyniać się za kim, u Ld. instancjować „Ja instancyonuję bom w sumieniu skotarsnikowany, że krzywdy wdowie i sierocie wyrządzić się dla łaski książęcej - nie godzi." J. I. Kras. Tyg. Powsz. 1882. 20.

<u>Instruktor</u> – a. m. rzy. uw. z łac. wojsk. nauczyciel musztry i manewrów wojskowych „Dano mi rozkaz zostać w Litwie instruktorem w pułku tutejszym" Ad. Mick. 3. 288. § nauczyciel, korepetytor „Leon dostał się za instruktora do domu jakiegoś radzcy" M. Bał. Elp. Alt. i Sławy 1. 381.

Instynktowy-a-e wo przysł. na instynkcie oparty, przez instynkt podyktowany, z instynktu wypływający, bezwiedny, mimowolny, niewyrozumowany. „Wszyscy na północ!.. zaptastwem i lud ruszył do naszego kraju, pędzony niepojętą instynktową mocą" Ad. Mick. 3.275 „Miał pomimo wszelkich pozorów jakąś instynktową w nim ufność" Z. Kaczk. 4.245. „Obawiał się zmiękczyć i instynktowo hartując, do dalszych zachowywał zdobyczy" JI. Kraszewski. 58.39 „Czuła instynktowo, że w owym wyższym świecie pozór jest rzeczą główną" ib. 45 „Instynktowo uciekali od niego wszyscy, obawiał się każdy" ib 72.182 „Instynktowo obawiała się jej." ib. 73.32 „Społeczność, jak człowiek chory, instynktowo się miota, gdy który z jej organów odmawia posługi; do

której jest stworzony" ZZ. Kraw. 1. 77.

408

Insynuacja - ji, ż. - cje lm. łac. danie do zrozumienia, wmawianie, naprowadzanie kogo na pewną myśl, przypisywanie czegoś komu dla ściągnięcia na niego podejrzeń. „Z rumiatością rzucają oni swe insynuacje o socjalizm i nihilizm, byle tem lepiej swój interes mogli prowadzić" G. nar. 1885. 119. 1. „Mylną jest insynuacja, jakobym stał poza niedorzecznem rozlepianiem plakatów, których autorów i pochodzenia nie znam" Syg. Wiśn. ib. 120. 2.

<u>Inten</u>cja -ji ż. -cje mn. Z „robić co na czyję intencję" = w celu, aby ię stało według jego życzeń, szczególniej mówiąc o modlitwie „Pleban mszę odprawia na intencję Janka" St. Grudz. Tyg. powsz. 1878. 464.

Intendentura -y. ż. wojsk. władza zajmująca się pod zwierzchnictwem intendenta administracyą wojskową, dostawą żywności, furażów i t.p. § urząd, biuro intendenta „Aż do biura wpadnięto niewstrzymanym krokiem i złożono haniebnie pod Pańskim obrazem, całą intendenturę z mą osobą razem." A. hr. Fr. 1. 8.

Interesant-a, Interesent-a-u. nci um.

przybyły z interesem, podaniem, prośbą do władzy, biura i t. p. „Komisarz prostuje się jaknajurzędowniej i wpuszcza przed oblicze swoje interesantów" J. A. Miniszr. Tyg. Il. 1. 71. „W pierwszym pokoju zastaliśmy spory poczet interesantów, w drugim urzędników i wojskowych." Rolle G. lwow. 1885. 124. 2. „Nadesłany pieniądze dla ofiar powodzi, zagrożonych głodem. Kiedy wójt zwołał interesentów, aby z nim poszli do delegata władzy po zapomogi; wystąpił jeden z zagrożonych głodem i oświadczył..." G. nar. 1885. 116. 1.

1

3

Intonacja - ji. ż. łac. muz. trafne wzięcie właściwego tonu, czego głównym warunkiem jest czystość dźwięku. „Śpiewał basem nie mocno, ale z dobrą intonacją" J. I. Kras. 72. 93. (1)

Intonować -ł. cz. ndkn. łac. Zaintonować dkn. Zawsze śpiewo „Przed oczy Twoje Panie!.. ksiądz zaintonował" W. Pol 3. 167 (2)

(1) § ton właściwy pewnemu głosowi „Rozróżniać się już dawały intonacje głosów ich pojedynczo" T. T. Jeż 2. 8.

(2) „Zaintonował piosnkę jakąś z trylami" T. T. Jeż 2. 13.

Intymidacyjny -a -e z łac. mający na celu nastraszenie, wzniecający obawę, popłoch „Napad, gwałt, intymidacyjne środki użyte przez Wichułów bardzo mu były na rękę i proces się zaraz rozwinął" JJ. Kraszewski 31. 157.

Intytulacja - ji. ż. cje mn. z łac. zatytułowanie, położenie tytułu „Oddał list z pieczęcią ogromną i intytulacją: Jaśnie Wielmożnemu..." J.I. Krasz. 30. 20

„List zaczynał się od góry, bez intytulacji" Jerzy Myr. Wiek 1883. 10. 1.

Inwazja najazd napad

Inwazja - ji. ż. zje wm. Tar. najechanie kraju przez nieprzyjaciela, najście, wtargnięcie się, w przen. znacz. niewczesne lub niepożądane przybycie do domu cudzego „Zrobił złe wrażenie tak nieprzyzwoitą inwazją" B. Bol. Pam. Pan. 62.

Inveho-is-exi-ectum-ere vr. w.; — in aliquem lir. łajać, gromić, łomierzyć

Inwektować st. cz. ndkn. z łac. łajać, strofować, łzyć, gromić „A co to ty spokojnych ludzi będziesz inwektował? coć ten żyd uczynił?" B. J. Byk. Ost. Sejm. 2. 12.

Inwitacja -ji. ż. cje lm. z łac. zaproszenie, wezwanie „Uzyskawszy inwitację, za którą rubla trzeba było złożyć, wsunąłem się na bal." Wien. 1.122.

Inwokacya -yi. ż. -ye -cyj lm. Łac. invocatio, błaganie, wezwanie o pomoc Boga lub świętych, w kazaniu, poemacie, i t.p. wezwanie imienia Boga, świętych lub jakiej siły nadprzyrodzonej. „Zdaje mi się, że zacząłem pierwszy wiersz wyrazami: O Ty! co... albo: O Ty! który... co zawsze wielki efekt robi w stylu poważnym tak, jak Inwokacye w kazaniach, które budzą wszystkie uśpione baby do życzliwego wzruszenia..." A. hr. Fr. Dz. II. 167.

419

Iran - u. m. właściwie Eran - staropers. Arjana, zend. Airjana t. j. kraj Arjów; kraina w Azji pomiędzy Turanem, Indjami, morzem Arabskiem i zatoką Perską, obejmująca Afganistan, Beludżistan i właściwą Persję „Co się niedawno stało w Iranie, opowiem..." Ad. Mick. I. 83. 87

Ironja - ji. ż. bez l. mn. z grec. ton lekkiego szyderstwa, przekąs, przymówka zawierająca się w tonie mowy lub sposobie wyrażenia się, żarty, drwiny „Prosisz pan o satysfakcyę! - zawołał Jędrzej z ironią." Z. Kaczk. 4. 319 „Jakby dla ironii na chrzcie świętym dano mu imię Fortunat" J. Zachar. Bios. lit. 5. 4.

Ironiczny - a - e, zaprawny ironią, uszczypliwy „Obrażona miłość własna, ironiczne spojrzenia znajomych, politowanie przyjaciół, wszystko naraz gnębi i truje!" Z. Mell. groch. wian. 1.

Islam - u. m. - Islamizm - u. m. bez l. mn. wiara mahometańska „Z arabs. islam poddanie się t. j. nauce Mohammeda i w ogóle woli Boga: tak nazywają muzułmanie swą religię." Ant. Mucht. Źródłosł. 47.

422

Istnia - i. ż. istnienie, istność „Aż się stanie taki lichy, że padając - dojdzie chyba do roślinnej istni grzyba." Z. Krasiń. 2. 294.

423

Italja - ji. ż. łac. Włochy

Italski - a - ie, włoski „Mieszkając już przez drugą zimę pod italskiem niebem, aklimatyzuję się tam coraz bardziej" J. Weck. Tyg. powsz. 1882. 10.

Item z łac. ditto, tak samo, również, podobnież, toż samo. „W salonie przygotowywała się herbata z samowarem srebrnym, z tacami item, i z koszykami item na owoce" JI. Krasz. Wiek 1878. 53. „Za zgodę sprawy złotych trzysta dwadzieścia. Item organiście wziął złotych czternaście, item wdowie żołnierza złotych sto." JU. Niemc. 2. 212.

